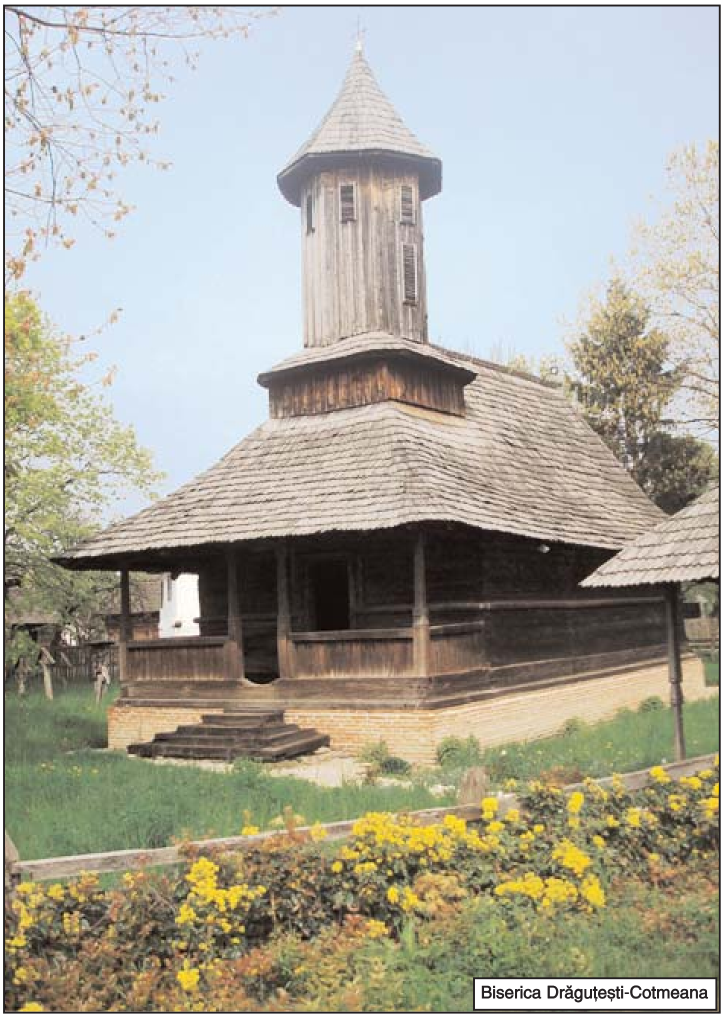
Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul IV ■ Nr. 6 (31) ■ Iunie 2013

Biserica Drăguţeşti-Cotmeana

Din sumar:

Horia Bădescu: Micul Prinţ

ÎPS Calinic: Gurie Grosu: Jurnalul unui mitropolit

Johan Galtung: Socialismul sovietic

Florian Copcea: Mihai Cimpoi: *Mihai Eminescu. Dicţionar enciclopedic*

Marian Mihăescu: Ipostaze ale lirismului în textul poetic eminescian

Tudor Petcu: Interviu cu Ruxandra Cesereanu

Terezia Filip: N. Steinhardt – intelectualitate şi sanctitate

Emil Lungeanu: Cum m-am îmbolnăvit de poezie

Paula Romanescu: George Sand, inimă ospitalieră, monstru fermecător

Adina Nanu: Încă o carte de Olga Greceanu

Mircea Opriţă: Aventuri politico-poliţiste

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeş
şi al Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş".

Alan M. Turing

Gheorghe PĂUN

Aş fi putut intitula acest text „Un vot reconfortant", dar ar fi fost ambiguu-derutant, trimiţând la politică, de aceea am ales numele personajului, chiar dacă este vorba „doar" despre un matematician. Da, dar unul genial. Părintele calculatoarelor, iniţiator al multor ramuri ale informaticii. S-a născut la 23 iunie 1912 (Londra), a murit la 7 iunie 1954. Centenarul a fost sărbătorit anul trecut, cu manifestări în toată lumea. N-aş scrie acum despre el, chiar dacă se nimereşte în luna iunie, dacă de curând nu ar fi avut loc un eveniment semnificativ şi neaşteptat: într-un „plebiscit" organizat pe internet, s-au căutat cele mai importante descoperiri ştiinţifico-tehnice britanice. Exagerat de generală întrebare, în fond, lipsită de noimă întrebare, pe de o parte, pentru că în ştiinţă, în cultură în general, nu se pot face clasamente ca în sport, pe de altă parte, pentru că nu votul public poate compara rezultate ştiinţifico-tehnice, el poate da seama cel mult despre notorietatea lor. Cu atât mai puţin un vot „deschis", pe internet. Dar tocmai de aceea rezultatul, spuneam, este semnificativ şi neaşteptat: pe locul întâi a ieşit... *maşina Turing universală*, un rezultat matematic, o definiţie urmată de o teoremă care demonstra că o asemenea „maşină" (repet şi insist: o pură definiţie matematică, simboluri de la un capăt la altul) există, poate fi construită matematic. E adevărat, şi definiţia şi ideea din demonstraţia teoremei au fost pur şi simplu revoluţionare: lucrarea lui Turing, apărută în 1936 („On computable numbers with an application to the Entscheidunsproblem", *Proceedings of the London Mathematical Society*), este „certificatul de naştere" al calculatoarelor de astăzi. Şi, vă mai puteţi imagina viaţa de zi cu zi fără calculatoare?...

De aici, rostul prezentării de faţă. Ştiu că în istorie nu există *dacă,* dar este sigur că dacă lucrarea lui Turing nu ar fi apărut atunci şi aşa, calculatoarele nu ar fi apărut atunci când au apărut (prin anii '40 ai secolului trecut) şi nu ar mai fi arătat aşa cum arată. John von Neumann a recunoscut explicit că, atunci când a proiectat primele calculatoare, a fost esenţial influenţat de ideile lui Turing. (Detalii pot fi găsite în articole apărute în revistă în iulie 2012 şi octombrie 2012.) Ideea de calculator programabil, cu programele plasate alături de date (de aici vulnerabilitatea la viruşi), cu sistemul de operare ca metaprogram care execută programe particulare, toate acestea sunt prezente *in nuce* în teorema de existenţă a maşinii Turing universale. Avea 24 de ani Turing atunci când îi apărea lucrarea amintită, iar în ea rezolva o problemă formulată de faimosul David Hilbert încă de la începutul secolului XX: ce se poate calcula „mecanic"? Nu numai că Turing a dat răspunsul cel mai convingător, dar a mai găsit şi primele probleme care nu se pot rezolva algoritmic. (Discuţia se adânceşte, ajungem la limitele matematicii – ale axiomatizării, de exemplu, la limitele calculabilităţii, la rezultate care încă îi pun în dificultate pe teoreticienii ştiinţei, filosofi, epistemologi şi ce vor mai fi fiind ei, cărora le este greu să evalueze/valorifice asemenea rezultate, prea apropiate poate de „gramatica lumii", de *Dumnezeu-matematicianul* sau de *Dumnezeu-matematica*, după cum ar spune pitagoricienii.)

Să revenim la vot. Aproape o sută de mari descoperiri au fost aduse în competiţie, unele dintre ele sonore şi practice, cu impact vizibil, din biologie (descoperirea structurii ADN-ului, diverse tehnologii legate de genetică) la astronomie (descoperirea pulsarilor, radiaţia Hawking, prezicerea antimateriei), din medicină (descoperirea penicilinei, celulele stem, fertilizarea *in vitro*) la inginerie (cristalele lichide, radarul, cristalografia cu raze X, fibra optică, holografia, sinteza polietilenei) etc. Peste toate (a ieşit, de altfel, pe locul doi), miniautomobilul Mini, sprijinit, desigur, de asociaţiile de fani din toată Europa.

Şi totuşi, în lumea şi la vremea noastră excesiv de tehnologizată, de pragmatică/materialistă, un rezultat matematic a fost recunoscut drept cel mai important. Reconfortant, mai ales pentru un fan al lui Turing, truditor adică în ale calculabilităţii.

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Anul acesta se face recensământul contribuţiunilor directe în toată ţara pentru periodul legal de cinci ani. Modul cum guvernul roşu procedează în această cestiune se poate rezuma în trei cuvinte, care de altminterea se cuvine tuturor actelor sale: *abuz, arbitrariu şi sete de bani.* Această bandă, care de cinci ani (...) tratează România cum odată *ienicerii* Turcia şi *mamelucii* Egipetul, au făcut dintr-o simplă operaţie administrativă, care trebuia întocmită cu nepărtinire şi dreptate, un îndoit mijloc de a satisface cele 2 pasiuni ale lor de căpetenie, adică *puterea şi banii.* Astfel, pe de o parte, consecinţi cu circulara *onestului vistier*, ş-au propus ca scop principal mărirea arbitrară a contribuţiunilor, pe de altă parte satisfacerea urelor politice, lovind mai cu seamă în membrii opoziţiunei. (...)

Un lucru numai nu prevăd cinstiţii mameluci care s-au năpustit pe noi cu toată ardoarea unor stomahuri care au fost mult timp goale ori cel puţin mai puţin pline decât apetitul detentorilor lor. Este fabula ţăranului şi a cloştei cu ouă de aur. Cloşca în fiecare zi da câte un ou. Lacomul proprietar, voind să se îmbogăţească dintr-o singură dată, spintecă pe nefericita pasăre şi găsi – nimica. Aşa proced şi d-nii patrioţi cu ţara românească. Dorinţa de-a se-mbogăţi prea iute nu ne mai lasă nici timpul de a munci şi a produce pentru a-i satisface cu încetul. Vor tot deodată; sunt pe drum de-a spinteca această cloşcă cu ouă de aur care se numeşte *naţiunea română.* În propriul d-lor interes îi rugăm să-şi stăpânească lăcomia, căci într-o zi se vor pomeni cu biata pasăre moartă de slăbiciune şi de trudă. Prin urmare, ar fi bine ca onestul vistier, înainte de-a număra şi vămui ouăle de aur ale Băncei să mai domolească zelul agenţilor săi de toată mâna şi să mai lase să răsufle biata lume muncitoare, într-un cuvânt, să nu o buzunărească decât încet şi regulat, căci aşa este şi mai înţelept pentru d-lor, orgia putând să ţie ceva mai mult şi deznodământul, pe care toţi îl prevăd, va fi ceva mai întârziat!...

(*Timpul,* 17 iulie 1880)

După părerea noastră, orice revoluţie e criza unei boale sociale. Precum însă nu este niciun organism pe pământ care, legat prin existenţa sa de un timp şi de un loc anumit, pe care-l dispută altor organisme, nu poate scăpa de victoria parţială şi temporară a morbidităţii, precum aşadar tot ce e organic poartă, ca blestem al unei moştenite imperfecţiuni, plagele existenţei sale, tot astfel nu există popor care să nu fi avut boalele şi crizele sale. Sunt aceste boale neapărate, trebuie ele să cuprinză pe orice popor în mod egal, ori nu?

Noi credem că şi aci deosebirea e tot atât de mare precum e între individ şi individ. O rasă puternică va avea crize rare, însă vehemente, care-o pot costa viaţa, sau o regenerează; una mai slabă va avea boale şi crize dese, şi-şi va târî viaţa făr-a se putea regenera şi fără a putea muri; o rasă puternică, însă puţin expusă prin împrejurările istorice, va avea puţine afecţiuni de soiul acesta, suportând cu înlesnire evoluţiunile sale.

În secolul nostru a căzut stavila care despărţea până mai ieri pe om de toată scara fiinţelor organice. Deşi ridicat, prin raţiunea sa, asupra întregei scări, omul azi a ajuns să recunoască [faptul] că deosebirea între el şi lumea organică inferioară nu este absolută. Cu toată elasticitatea inteligenţei şi adaptabilitatea fizicului său, omul va vedea uşor că statul regulat pe care-l au albinele şi furnicele nu este decât prototipul în mic al statului omenesc; va recunoaşte apoi că, deşi în muşuroaie şi stupi nu există parlament, nici codice scris, nici gazete, totuşi domină acolo o ordine naturală, o repartiţie a muncii, o despărţire în clase, un serviciu al siguranţei publice chiar. Fiindcă regina albinelor e sora tuturor celorlalte, precum şi muma unui viitor popor de albine, a unui viitor roi, cugetătorul va vedea în calitatea cea întâi o analogie cu vechea regalitate, când monarhul era *primus inter pares*, în a doua calitate, acea elementară putere de formaţiune a statelor, *patria potestas.* Iată dar viaţa unui popor mic, care se petrece în cadrul unui stup, cu una sau două emigraţiuni pe an care se colonizează într-alte locuri sub regine noi. Ba se poate introduce în mod artificial până şi războiul civil în statul albinelor. Închizând două roiuri la un loc, ele intră în luptă, până ce una din regine cade – iată războiul de succesiune. Astfel vom vedea explicându-se marea migraţiune a popoarelor din Evul Mediu; sunt roiurile tinere de albine cuvântătoare, care, nemaiavând loc în patria veche, curg sub şefi noi în Europa, lăsând roiurile părinteşti şi vechile instituţii în pământul Asiei.

Interesantă însă rămâne soarta trântorilor. Din momentul în care nu mai îndeplinesc niciun rol în viaţa socială a statului albinelor sunt înlăturaţi. Astfel, societatea albinelor are revoluţiile ei. Ca dovadă însă despre înţelepciunea înnăscută a naturii, alături cu cea câştigată a omului, trântorii societăţii omeneşti, demagogii, care nu îndeplinesc niciun rol în viaţa statului decât acela de-a trăi din exploatarea şi amăgirea mulţimii, nu împărtăşesc soarta colegilor lor din statul albinelor. Trăind din avutul comun fără a produce nimic, plătesc cu fraze şi cu neliniştirea societăţii binefacerile ei.

Pietà

De aceea însă oamenii bine organizaţi au legi care regulează înaintarea pe treptele societăţii prin merit şi muncă, iar cei slab organizaţi nu simt răul unei accesibilităţi necontrolate a tuturor la suirea acestor trepte. O rea organizare, ori învechită, deci nepotrivită cu dezvoltarea unui popor, ori prematură şi pripită, deci devansând cu mult stadiul dezvoltării sociale, va produce neapărat boale sociale, cărora un popor puternic le pune capăt printr-o criză violentă, care însă la o rasă mai slabă devin cronice, slăbind-o din ce în ce şi făcând-o să piară, fie prin sleire de puteri, fie prin cucerirea de către străini.

Fenomenul simplu al vieţii publice la popoarele primitive, precum şi pe trepte inferioare ale vieţii organice, se complică foarte mult la om. Deşi toate cărţile câte au încercat vreodată de a stabili o normă absolută pentru organizarea statelor cată a se privi ca neizbutite, începând de la statul platonic şi sfârşind cu eroarea „contractului social", credem a putea stabili un adevăr general: statul nu este un product al raţiunii, ci al naturii. El va merge bine când se va conforma cu legile lui înnăscute de dezvoltare, când raţiunea va juca rolul medicului ce subvine numai acţiunii naturii; va merge rău când va trăi nenatural, când raţiunea, în loc de-a se împăca cu natura lui, îl va face obiectul unor experimente nesocotite.

Cercetând popoarele şi organizaţiunile primitive suntem uimiţi de armonia înnăscută care domneşte acolo; este aşadar evident că interesele şi vederile cele mai divergente sunt armonizabile şi că arta omului de stat e de-a descoperi mijlocul pentru a le pune în armonie.

Secolul trecut – secol raţionalist *par excellence* – ne arată încercarea de-a întemeia statul numai pe percepte apriori, inventate de marii scriitori ai epocii; dar ne dovedeşte totodată cum s-a răzbunat asupra tuturor natura ignorată a statului, prin anarhie, măceluri şi grozăvii nemaipomenite. Fenomenele câte răsar pe suprafaţa acestui organism în decompoziţiune, înveninat de experimentele unui raţionalism superficial, ne prezintă o mulţime de analogii cu starea noastră actuală, *mutatis mutandis* însă, adică în mai puţin energia caracterului poporului francez. Ceea ce în Franţa era mişcare pe faţă, la noi sunt laşe conspiraţiuni de palat; ceea ce în Franţa era mare şi-n rău şi-n bine la noi e meschin şi... reversibil.

(*Timpul,* 18 iulie 1880)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică şi Informatică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Judeţean Argeş pentru Promovarea Culturii, Piteşti, **Marian Nencescu** – redactor-şef al revistei *Biblioteca Bucureştilor*, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii din România, Goleşti, Argeş, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeş

Corectură: Cristian Bobi şi Radu Gîrjoabă

Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacţiei – Trustul de Presă „Argeş Expres" (25 lei/6 luni şi 50 lei/12 luni); banii trebuie trimişi în contul SC Argeş Expres Press S.R.L., deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeş, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533, sau în contul deschis la Trezoreria Curtea de Argeş, IBAN: RO46 TREZ 0485 169X XX00 0379.

Tiparul: SC TIPARG SA, Piteşti.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeş, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Micul Prinț

Horia BĂDESCU

Ați citit, fără îndoială, *Micul Prinț*, capodopera lui Antoine de Saint-Exupéry. Dar cine nu l-a citit?! Vă amintiți, prin urmare, momentul în care micul prinț îl roagă pe povestitor să-i deseneze o oaie și cum, înduplecat de rugăminte, acesta se trudește să-i împlinească dorința. Dar niciuna dintre oile desenate nu e pe placul micului prinț. Însă atunci când povestitorul, agasat de aparentele nazuri ale acestuia, desenează o ladă și-i spune: „Aceasta e o ladă! Oaia care-ți trebuie se află înlăuntru.", micul prinț conchide cu bucurie: „Chiar așa mi-o și doream!" Și aplecându-se deasupra desenului murmură: „Ia te uită! A adormit…"

Iată aici esența poeziei! Căci poezia este aceea care ne face să vedem invizibilul, să imaginăm lumea și să ne înminunăm în fața frumuseții. Iată sufletul copilului putând să vadă, precum acela al poetului, miracolul universului și să se uimească dinaintea lui. Fiindcă pentru copil, ca și pentru poet, lumea e plină de miracole. Copilul și poetul merg împreună spre orizontul realului, spre frumusețea, bunătatea și adevărul universului și al umanității.

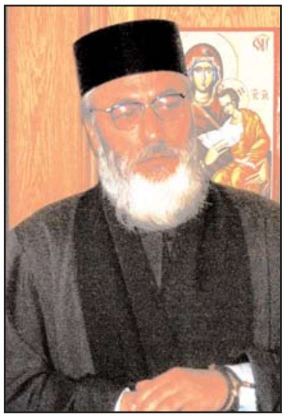

Admirabilul scriitor Werner Lambersy spunea că „poeții sunt copii încă vii". Avea dreptate: lumea oamenilor mari e plină de cadavre vii, fiindcă ceea ce face societatea, cel mai adesea, este de a ucide copilăria copiilor și copilul din om. Nu ne avertiza cel pornit pe urmele arhetipurilor, ale mumelor și ale măiestrelor, Constantin Brâncuși: „Când nu mai suntem copii suntem deja morți"?

Dar, la urma urmei, ce este copilul?
Copilul e o lume încă neinvadată de oameni.
Copilul e o pasăre care poartă în oase văzduhul încă neinfestat de oameni.
Copilul e un pârâu încă neotrăvit de oameni.
Copilul e firul de iarbă peste care n-au plâns acidele ploi fabricate de oameni.
Copilul e pământul virgin care primește inocența seminței.
Copilul se dăruie încrederii.
Copilul crede în adevărul cuvântului.
Copilul vede chipul adevărat al lumii.
Copilul nu se înminunează, el trăiește minunea.
Copilul este „o stea care strălucește pentru ca într-o bună zi fiecare să și-o regăsească pe a sa".

Prin urmare, ce este cu adevărat un copil? Ceea ce omul ar fi putut deveni și n-a reușit. Ajutați copilul să rămână ceea ce este și omul să devină asemenea!

Gurie Grosu: Jurnalul unui mitropolit

ÎPS CALINIC

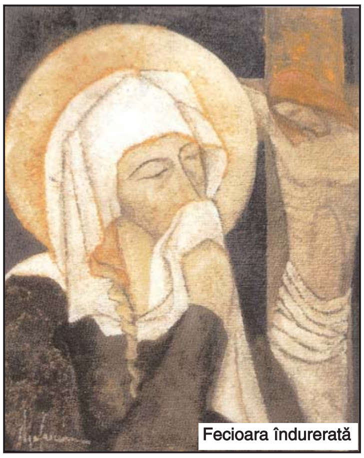
Majoritatea mănăstirilor noastre, îndeosebi acelea care sunt și monumente istorice, dețin o Carte de Aur (sau de Onoare) în care personalitățile care trec pe acolo, dar și vizitatorii, își aștern gândurile și impresiile privitoare la așezămintele respective. Tot în paginile acestor *cărți* sunt consemnate și vizitele canonice întreprinse de ierarhul locului. Așa încât, aceste *cărți* devin nu o dată o cronică sui-generis a unei epoci.

Pe când eram stareț la Sinaia, am descoperit în Cartea de Aur faptul surprinzător că la acea mănăstire, în 1919, se desfășurase prima ședință a celui dintâi Guvern al României întregite, adevăr atestat și de semnăturile autografe ale miniștrilor respectivi...

Mai târziu, la Mănăstirea Cernica, unde am stărețit, de asemenea, am găsit în Cartea de Aur o însemnare inedită – și emoționantă, prin conținutul ei – lăsată de Tudor Arghezi în 1964. Pe aceasta și pe aceea aparținând lui Pierre Emmanuel le-am reprodus, de altfel, însoțite de explicațiile de rigoare, în revista *Manuscriptum,* la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut.

O Carte de Aur, inaugurată în 1937, an gravat pe copertă, deține și Sfânta Mănăstire Nămăiești din Eparhia Argeșului și Muscelului, străveche vatră monahală aflată la opt kilometri depărtare de orașul Câmpulung. Se află menționată în paginile ei *prima vizită canonică* efectuată de patriarhul Justinian Marina în calitate de întâistătător al Bisericii noastre îndată după întronizarea sa din 6 iunie 1948. Însă piesa cea mai interesantă, de-a dreptul surprinzătoare, din cuprinsul acestei *cărți,* o constituie amplul text cu care se deschide, semnat de fostul mitropolit Gurie Grosu al Basarabiei (1928-1936).

Textul înaltului ierarh contrastează atât cu întinderea impresiilor – câteva rânduri sau câteva fraze – care se pun pe hârtie în asemenea împrejurări, cât și cu specificul lor. Textul lui Gurie Grosu are echivalentul a opt pagini dactilo, pe de o parte, iar pe de alta, este o mărturisire legată de starea sufletească a mitropolitului care fusese forțat să se pensioneze în urma unui proces regizat cu grijă din umbră. Ne aflăm mai degrabă în fața unui scurt *jurnal* ținut de Gurie Grosu în decurs de trei zile (7-10 septembrie 1937). Aflăm din el că fostului mitropolit al Basarabiei i se impusese să părăsească nu numai reședința arhiepiscopală din Chișinău, dar și pământul dintre Prut și Nistru. Mai aflăm că a petrecut o vară – vara anului 1937 – într-o vilă așezată în imediata apropiere a Mănăstirii Nămăiești, în al cărei locaș se și îmbisericea temporar, tratat cu mult respect și cu multă solicitudine de maicile chinoviei pentru care are numai cuvinte de gratitudine și de laudă.

Fecioara îndurerată

De la ele a cules o serie de date privitoare la originea cuvântului *Nămăiești,* respectiv, la tradiția referitoare la începuturile vieții monahale sihăstrești de aici. Chiar și la prima lectură a textului, se vede limpede că emană de la un om evlavios, călugăr și ierarh autentic, care, după nedreptățile îndurate, întocmai ca Sfântul Ioan Gură de Aur la sfârșitul vieții, nu pregetă să exclame: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate!"

Înainte de a reproduce integral această mărturie *inedită,* se cuvine să reamintim că Gurie Grosu (1877-1943) și-a împletit de timpuriu viața cu monahismul și cu Biserica Ortodoxă. După ce absolvă trei trepte de învățământ teologic, este călugărit și apoi hirotonit ieromonah, la vârsta de 25 de ani. Șapte ani mai târziu devine arhimandrit, iar în 1920 episcop. Din 1921 deține demnitatea de arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului, iar în 1928 devine mitropolit al Basarabiei, provincie pentru a cărei realipire la România, în 1918, luptase cu tot sufletul și din toate puterile.

Așa cum spuneam, înlăturarea (deghizată în pensionare) a mitropolitului Gurie Grosu din scaunul de mitropolit al Basarabiei, asemănătoare până la identitate cu înlăturarea din treaptă a mitropoliților-primați Ghenadie Petrescu și Atanasie Mironescu și chiar cu punerea în retragere de către regimul comunist a mitropolitului Vasile Lăzărescu (1961), a fost consecința unui plan.

Se dorea înlăturarea lui Gurie Grosu și aceasta din motive de răzbunare, întrucât, cu prilejul unei vizite oficiale efectuate la Chișinău de regele Carol II, acesta, deși nu fusese uns de Biserică la urcarea pe tron!, dorise, după normele monarhice bizantine însușite de Biserica noastră, să intre, la momentul consacrat, în timpul Liturghiei, în altar prin Ușile Împărătești. Atunci, în văzul și auzul a sute de oameni aflați în Catedrala Mitropolitană din Chișinău, Gurie Grosu i s-a așezat înainte și i-a spus: „Măria Ta! Asta s-o faci când vei veni cu coroana pe cap și cu soție legiuită!" Dublă aluzie: la faptul că regele Carol II nu fusese învestit, uns de Biserică, la urcarea sa pe tron, respectiv la faptul că monarhul se despărțise de „soția legiuită" (regina Elena) și trăia nelegitim cu Elena Lupescu...

Într-o carte apărută în anul 1996 și intitulată *Din istoria vieții bisericești din Basarabia,* autorul ei, Boris Buzilă, s-a aplecat îndelung asupra procesului, de mare răsunet în epocă, intentat mitropolitului Gurie Grosu și a stabilit ceea ce știa toată lumea: că Gurie Grosu fusese de o cinste ireproșabilă și că, în urma acestui montaj judiciar, se dorise îndepărtarea sa din Scaunul Vlădicesc al Chișinăului.

Din această perspectivă trebuie abordate paginile pe care Gurie Grosu le-a așternut în Cartea de Aur, în septembrie 1937, la Mănăstirea Nămăiești și înțeleasă amărăciunea din sufletul său.

Socialismul sovietic

Johan GALTUNG

Dar ce vine după socialism? Am întrebat retoric, știind prea bine că nimeni nu va răspunde. Ar putea să fie capitalismul?

S-a făcut rumoare în iurtă, cortul mongol urias unde avea loc conferința. Președintele de sesiune – era chiar președintele comisiei locale UNESCO, deoarece ne aflam, spre finalul lui august 1980, la o conferință UNESCO în Mongolia, cu interesanta temă „Sărind peste capitalism, direct din feudalism în socialism” – își lovea frenetic cu degetele ceașca de ceai. Pauză de ceai!, a anunțat el, chiar dacă mai era multă vreme până la pauza din program.

Am ieșit afară în soare. „Cât de departe vezi cu ochii” este un tip de frază înmagazinată în noi; aici sus, în podișul mongol, asta înseamnă foarte departe. Este ca și când privirea s-ar curba ea însăși, urmând suprafața Pământului, absorbind la maximum dealurile acoperite cu iarbă tunsă de oile, caii și cămilele care păsteau. În toate direcțiile, cărări și drumuri; după cum se știe, nomazii se deplasează ciclic, dar nu totdeauna urmând aceleași cicluri. Urmată câteva mii de ani, o asemenea activitate lasă urme.

Atunci când două cicluri nomade se intersectează, iar iarba este deja prea de curând scurtată, poate să apară o criză. Dar, un pic de lapte fermentat de iapă poate ajuta. Știu asta de la un comandant al unei unități ONU, care împărțea conflictele în două categorii: acelea care se dizolvă într-un singur whisky tare și cele pentru care e nevoie de două. Iepe au destule pe aici, suficiente libații pentru a-și dizolva conflictele. (...)

Dar acum situația era serioasă și din nou eram responsabil de un scandal. Acest „direct din feudalism în socialism” nu ridica probleme. Tot ce le trebuia era o mașinărie de stat așezată peste ierarhia feudală și apoi să-i învețe pe dumnealor feudalii ceva gângureală marxistă. O bună lecție pentru început este cântecelul primitiv comunism-slavagism-feudalism-capitalism-socialism-comunism. Primele patru sunt chiar utile ca periodizare istorică, divizând timpul în ere. Dar apoi începem să avem probleme, probleme împărtășite de toate studiile asupra viitorului.

Mesajul lor era îndreptat spre tovarășii din Afganistan. Unii argumentaseră împotriva socialismului din convingerea că între etape era nevoie de capitalism, ca aperitiv. Dintr-un punct de vedere comunist, acest lucru nu era așa simplu. Dogmatic vorbind, acea poziție era corectă, dar pragmatic exista suspiciunea că unii tovarăși doreau capitalismul mai degrabă pentru a se bucura de fructele lui decât pentru rațiuni teoretice. Era nevoie de o teorie a salturilor, nu numai de lapte de iapă. Și de specialiști din Moscova și din Europa de Vest.

Ceaiul a fost turnat în pahare mari de sticlă cu mânere de argint filigranat. Iar președintele sesiunii s-a apropiat de mine cu ochii micșorați și un zâmbet subțire pe buze: Asta e ceea ce sperăm!, mi-a spus. Cu alte cuvinte, un așa-numit subtext, total incompatibil cu supertextul venit din Moscova via partidul local. Acest salt trebuie recunoscut! Dar nu un salt în lături, ca să nu mai vorbim de a pune locomotiva istoriei să meargă înapoi. Tipii de la Moscova erau furioși și mormăiau spre mine, „burghez!” Mă gândesc că pe bună dreptate. (...)

Dar eu aveam și lucruri mai rele de oferit. Din cauza legăturilor aeriene dificile, sosisem cu o zi mai târziu decât alții, suficient de târziu pentru a aduce cu mine ziare în care se scria despre mișcarea Solidaritatea din Gdansk. (...)

După pauza de ceai, am prezentat noutățile din Gdansk, pe care le-am interpretat mai degrabă ca un efort, la timp, de a ajunge la un socialism democratic decât de a introduce capitalismul. (Câteva săptămâni mai târziu, când l-am întâlnit pe Walesa și am intrat în contact direct cu ura sa față de partid, am înțeles ceva mai bine care era situația.) Oamenii de la Moscova intraseră în fibrilație, se agățaseră de radiouri, dădeau telefoane la distanță. Ura împotriva mea crescuse și mai mult, eram tipul care aduce vești rele. (...)

Eu abordez istoria sovietică dintr-un punct de plecare oarecum neconvențional. Pentru mare parte a secolului XX, socialismul sovietic consta în două și numai două țări: Uniunea Sovietică și Mongolia. Că o anume reformare a lamaismului era necesară în Mongolia, ca și în Tibet, este în afara oricărei îndoieli, dar cu dialog și nonviolență, nu cu teroarea rusească și chineză. Am fost în Uniunea Sovietică de 25 de ori, de la o delegație studențească din 1953 până la o prelegere despre iminenta dizolvare a sistemului sovietic și despre independența Estoniei, ținută în biblioteca sacră a Universității din Tartu (parte a imperialismului cultural suedez încă din 1632), în octombrie 1989. Atunci am primit cele mai îndelungi aplauze din toată viața mea – „niciodată pereții noștri nu au auzit ceva de genul acesta”, mi-au declarat gazdele estone.

Sfântul Alexie

Șeful petrecerii de după prelegere, un rus, m-a invitat la un pahar și mi-a spus: Bine, bănuiesc că asta e ceea ce vom avea, independență. Credeți-mă, profesore Galtung, faptul că 25.000 de oameni cântă 24 de ore la rând este ceva de neînțeles, dar îți dă sentimentul că mesajul este departe de a fi unul pozitiv, iar asta e grav. Dar oare noi nu am făcut nimic bun în această țară?!

Nonviolența estoniană era pe cale să izbândească. Iar eu aveam ceva similar de spus:

– Nu toți rușii sunt comisari, ei au și înfățișare umană. Bineînțeles, aveți dreptul să faceți din limba estoniană o condiție pentru a ocupa o funcție în administrația publică (enormă bucurie)! Dar nu să-i alungați pe ruși afară din țară (liniște de gheață).

În timpul nopții, o delegație a venit la mine la hotel încercând să mă depărteze de prejudecata că există ceva precum un rus bun. Am trecut prin asemenea vizite nocturne la hoteluri din multe locuri și am metodele mele de a le contracara. O bună bonetă de noapte face parte din recuzită...

Sistemul sovietic era absurd, el era muribund. Acesta fusese diagnosticul meu deja într-un articol din 1954 din săptămânalul norvegian *The Third Way,* chiar dacă nu formulat atât de precis. Încă-l admir pe scriitorul norvegian Sigurd Evensmo, editor la acea vreme al revistei, pentru că a publicat articolul, în special având în vedere cât de greu a fost 45 de ani mai târziu pentru media norvegiană să devină fundamental critică și constructivă în legătură cu un subiect precum „participarea norvegiană la campania iugoslavă”.

Reflectând la cele 25 de vizite în Uniunea Sovietică în perioada 1953-89, nu ajung la starea unui credincios care a fost trădat, pentru simplul motiv că eu nu am fost niciodată un credincios, ci la o anumită tristețe. Eu nu vreau să judec un sistem numai privind „cocoașele” sale și efectele rele, ci și luând în seamă bunele intenții, naive sau nu, precum și efectele bune. De pildă, nu vreau să văd munca misionarilor creștini numai ca un efort de a-i face pe localnici robi pentru proprietarii de plantații, sau numai ca o parte centrală a imperialismului cultural vestic. Fenomenul este mult mai complicat. Nu vreau să mă judec pe mine, sau pe *noi,* numai în raport cu bunele intenții, iar pe *ceilalți* numai în raport cu efectele rele.

Am întâlnit tot felul de oameni în Uniunea Sovietică, la toate nivelurile. Eram odată pe peronul stației de cale ferată din vechiul Viborg, în 1953, imediat după ce trecusem granița venind din Finlanda și trebuia să schimbăm trenul, iar un funcționar mi-a ținut un mic discurs despre alegerile libere pe care tocmai le avuseseră în Uniunea Sovietică. Unul dintre localnicii care se aflau în spatele meu a ascultat și a șoptit: Asta e o minciună totală!

Am ieșit odată, seara târziu, din hotelul de elită Sovietskaja din Moscova, am sărit peste gardianul care literalmente dormea la ușa mea, am reușit să mă strecor într-un taxi înainte ca el să fugă după mine, m-am dus în cartierul sărac Novokuznetskaja și am privit realitatea: un rus mort de beat, târându-se pe patru labe ca un câine – bodogănit din spate de soție, și alte asemenea, sub un afiș care omagia Marea Armată Roșie. Când cei doi au dispărut, am încercat să desprind afișul, dar am fost oprit de un polițist zâmbitor. Am fost mustrat a doua zi și sigur asta nu fusese o bună purtare de oaspete – dar a fost o bună contrapondere la toate autolaudele pe care le auzisem.

Fără îndoială, mulți oameni din Uniunea Sovietică credeau cu adevărat în ideea eliberării forțelor productive prin proprietate socială și mijloace de producție, la fel ca aceia din Vest care, iarăși contrar evidențelor, cred că eliberarea forțelor pieții va duce nu numai la creștere, dar că firimiturile în plus se vor aduna grămezi în jurul săracului Lazăr. Și acolo, ca și aici, se aflau fundamentaliști în acțiune: ceea ce ne trebuie este producție socială totală, completă – respectiv, piață total liberă, completă.

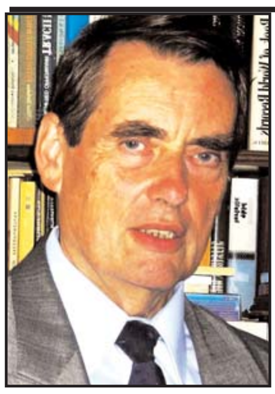
Este interesant acest fundamentalism occidental comun, în versiunile sale marxiste și liberale. În timp ce chinezii par a fi pregătiți pentru a-și schimba direcția la fiecare, aproximativ, nouă ani, noi, în Vest, ne ducem corabia până lovim uscatul. Am fost fascinat de similarități. Diferențele au fost triviale.

Cu trecerea anilor, mi-am dat seama cum oameni bine situați în Uniunea Sovietică au trecut prin etapele obișnuite. După ce au fost buni credincioși, a venit scepticismul, care la început vorbea printr-o tăcere elocventă. Apoi au venit glumele, iar unele erau chiar bune. Să ne imaginăm că Vestul ar fi fost capabil să producă glume la fel de bune despre Banca Mondială sau FMI! Apoi a venit teama că o criză se apropie, apoi a fost „scape cine poate”, cinism pur, corupție, fugă. La baza societății, s-a mers direct la glume și acolo s-a rămas, cel mult progresând prin a produce glume și mai bune. Le era teamă, spuneau unii. Să fim răbdători, spuneau alții. Complet pesimiști: „oricum nu va fi de niciun folos”.

Sistemul sovietic a căzut pentru că nimeni nu credea în el, nu pentru că Vestul a spus asta, ci pentru că ei și-au spus-o lor înșiși. La a 50-a aniversare din 1967 încă mai puteam identifica persoane care chiar credeau. Ei au devenit revizioniști, dar credeau în revizuiri. Am participat la petreceri cu persoane din partidul comunist, majoritatea profesori, bine educați, fluenți în patru sau cinci limbi și culturi, un nivel care rareori se întâlnește în Vest și aproape deloc în Statele Unite.

(Continuare la pag. 23)

Homo sapiens

Multiplele ipostaze ale adevărului

Dan D. FARCAȘ

Logicienii secolului douăzeci au realizat o operă remarcabilă, materializată prin logica formală și calculul propozițional. Cu ocazia aceasta au fost puse în evidență antinomii necunoscute înainte, s-au promovat logicile plurivalente și, nu în ultimul rând, s-au așezat fundamentele științei calculatoarelor, ori ale unor ramuri de cercetare precum lingvistica matematică. Evident, „cărămida de bază” a acestui proces a fost conceptul de *adevăr*, căruia i s-a dat înfățișarea care servea cel mai bine pentru calculele logicii matematice. De pildă, *valoarea de adevăr* 1 pentru propozițiile adevărate și 0 pentru cele false.

Pe lângă beneficiile deja menționate, această accepție dată adevărului are însă și neajunsuri. Pe de o parte, ea a deturnat atenția spre probleme sterile, cum ar fi stabilirea diferențelor dintre enunțuri cum ar fi: „toți oamenii sunt muritori”, „este adevărat că toți oamenii sunt muritori”, „eu afirm că toți oamenii sunt muritori”, „eu afirm că este adevărat că toți oamenii sunt muritori”, „cred că toți oamenii sunt muritori” ș.a.m.d. Pe de altă parte, absolutizând valoarea de adevăr, s-a pierdut din vedere sensul din spatele fiecărei propoziții și al fiecărui cuvânt. Din același motiv, al adevărului atașat – oarecum din afară – unei propoziții, au rămas închise mai multe uși ale domeniului, îndărătul cărora așteptau dezvoltări interesante.

De pildă, în timp ce încercam să văd dacă un automat poate poseda adevăruri care să-i dirijeze acțiunile, m-am întrebat, în mod firesc, dacă și un animal poate avea, în mintea lui, ceva asemănător cu adevărurile. Pentru mine, *un adevăr* e, de pildă, afirmația „friptura e bună de mâncat”, iar „pietrele sunt bune de mâncat” e *un fals*. Și, iată, constat că și câinele meu posedă atât acest „adevăr”, ca și acest „fals” și le folosește în manifestările sale. El nu le formulează în cuvinte, ci și le reprezintă în mintea sa cu niște instrumente pe care le pot numi *necuvinte*. Și pot găsi mii de exemple similare. Am înțeles, așadar, că e mai util să consider drept adevăr (sau fals) nu proprietatea unei propoziții, ci însăși propoziția, mai general, orice rod valabil al cunoașterii, care poate avea diferite înfățișări sau haine, nu doar cea verbală.

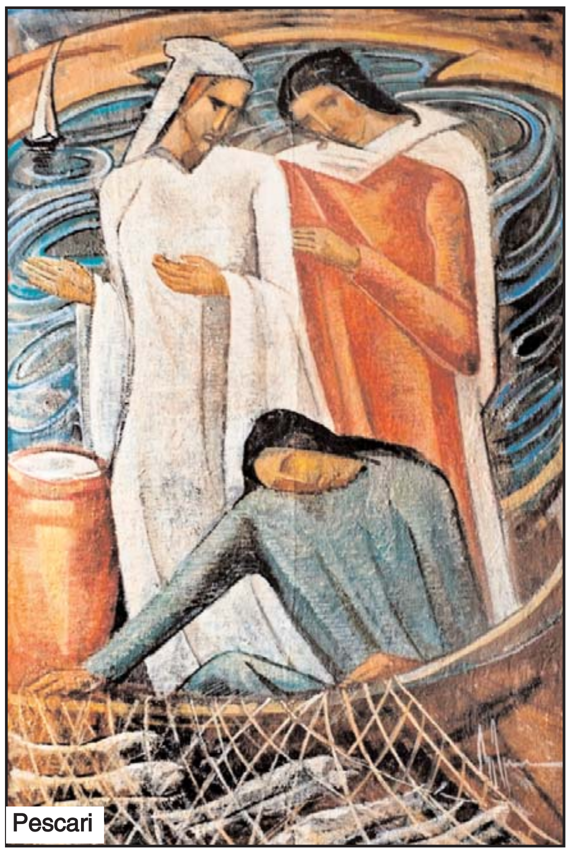
Făcând un pas mai departe, în strădania de a simula însușirile ființelor vii, am înțeles că orice asemenea adevăr este parte a unui *model* al realității, folosit de un agent (om, câine, automat etc.) în activitățile sale, model în care există nu doar adevăruri, ci și alte componente: valori, strategii etc.

Avansând astfel, pas cu pas, am adunat elemente ale unei *metode* în cunoaștere, elemente pe care le-am expus și în paginile prezentei publicații. Cred că este util să recapitulăm reperele acestei metode, pentru a înțelege și alte ipostaze ale conceptul de adevăr. Ne vom reaminti astfel că, asupra aceluiași aspect al realității, eu pot avea adevărul meu, iar altcineva pe al lui, diferit de al meu, iar până ce nu pot demonstra netemeinicia niciunuia, printr-o confruntare cu realitatea, ambele adevăruri rămân demne de atenția mea. Putem vorbi și de „sfera de acceptare” a unui adevăr, ca fiind totalitatea oamenilor care îl consideră valabil și îl folosesc. Evident, un adevăr este cu atât mai respectabil cu cât sfera sa este mai mare. Dar mărimea sferei nu este și un criteriu de validare a adevărului. Când Copernic a spus că Pământul se rotește în jurul Soarelui, sau Einstein că timpul își încetinește pasul la viteze foarte mari, adevărurile lor erau minoritare, totuși progresul cunoașterii le-a dat, ulterior, dreptate.

Adevărurile le-am numit *reale* dacă afirmau ceva corect despre realitatea înconjurătoare (aceste adevăruri mai sunt numite și *empirice* sau *sintetice*). Ele sunt verificate, fie prin observarea realității (*adevăr de observație*, sau *concordant*), fie printr-o acțiune asupra realității (*adevăr practic*) și pot fi atât *punctuale* (privind un eveniment sau fapt unic), cât și *generale*. Dar indiferent de ce tip ar fi, ele sunt achiziționate în interiorul unei culturi omenești, fiind purtătoare ale unor limite omenești și urmărind valori omenești. Nefiind niciodată perfecte, e bine ca aceste adevăruri să tot fie supuse re-validării.

De o cu totul altă natură sunt *adevărurile ideale*, care nu se referă la realitate, ci la lumi ideale. O astfel de lume este, de pildă, geometria euclidiană. Obiectele ei (punct, dreaptă, cerc etc.), ca și adevărurile ei (prin două puncte trece o singură dreaptă, suma unghiurilor într-un triunghi este de 180 de grade etc.) sunt perfecte. *Trebuie* să fie perfecte, deoarece numai așa putem aplica asupra lor, fără greș și fără limite, operațiile logice și matematice obligatorii în previziuni sau optimizări pe un orizont îndepărtat. Obiectele și adevărurile ideale nu există în realitate, dar sunt foarte apropiate de niște aspecte ale realității; altfel lumea ideală nu și-ar justifica existența. De pildă, în realitate nu există dreptunghiuri, dar sunt o mulțime de obiecte foarte apropiate de un dreptunghi, la care adevărurile geometriei pot fi aplicate cu succes.

Multă lume crede că adevărurile ideale sunt Adevăruri și există o singură Lume Ideală, absolută, așezată la temelia realității. Am argumentat, la momentul potrivit, că e puțin probabil să fie așa. Și e foarte puțin probabil să fi existat adevăruri ideale înainte de apariția omului. După câte știm, toate teoriile, toate lumile ideale și toate adevărurile ideale sunt făcute de oameni și, în ciuda perfecțiunii lor aparente, sunt purtătoare ale unor limite omenești. Din cauza acestora, toate lumile ideale „divorțează” de realitate, la un moment dat, de obicei fără preaviz. Deci, dintr-un adevăr ideal nu se poate *deduce* niciodată, automat, prin operații logice sau matematice, un adevăr inedit *cert* privind realitatea. Cel mult ne-ar putea fi *sugerat* un astfel de adevăr, care probabil se va confirma; dar s-ar putea și infirma.

Pescari

Metoda la care mă refer în acest articol ne-a ajutat să înțelegem și mintea ca o *societate de agenți*, între care se stabilesc relații de competiție, cooperare și subordonare ierarhică. Fiecare agent al minții poate avea *adevăruri proprii*, potrivite activităților pe care le desfășoară. Aceste adevăruri (ca și modelele în general) sunt memorate în diferite moduri. Ele pot fi verbale sau neverbale, matematice sau colocviale, conștiente sau subconștiente etc. și pot să aibă diferite origini: unele sunt înnăscute, altele însușite din proprie experiență, comunicate de un alt agent, deduse prin operații logice sau chiar nou create. Cu cât un adevăr este exprimat pe un palier mai elevat (de pildă, matematic, abstract), cu atât scade adecvarea sa la bogăția de nuanțe a lumii reale, dar crește puterea de a consolida și a transmite cunoștințe și, mai ales, de a face previziuni și optimizări, chiar foarte îndepărtate de premise, cum e în cazul teoriilor științifice.

Pluralitatea și complementaritatea adevărurilor de diverse tipuri din mintea noastră este complinită de o pluralitate a adevărurilor pe care le primim de la semenii noștri, provenind din viziuni sau teorii alternative asupra unui anumit aspect al realității. Pe un om nedeprins cu efortul intelectual, această „zarvă” de opinii, interne și externe, care adesea se și contrazic, îl va deranja fără îndoială, el dorind simple certitudini. Pentru o minte creativă, însă, o asemenea pluralitate reprezintă o mare șansă.

Dacă punem la lucru toate adevărurile de care dispunem, un prim avantaj va fi că, prin mai multe adevăruri, eventual și de diverse tipuri, un același obiect sau fenomen va fi luminat din mai multe direcții simultan. Iar adevărurile care nu sunt compatibile între ele, sau chiar se contrazic flagrant, ne avertizează că ar fi bine să le mai verificăm, ori să rămânem prudenți atunci când luăm decizii pe baza lor. În astfel de situații, de multe ori, subiectul va prefera ca, pe baza adevărurilor disponibile, să ajungă la un *adevăr mediu, de compromis, învingător, impus* etc., pe care să-l folosească apoi în acțiunile sale.

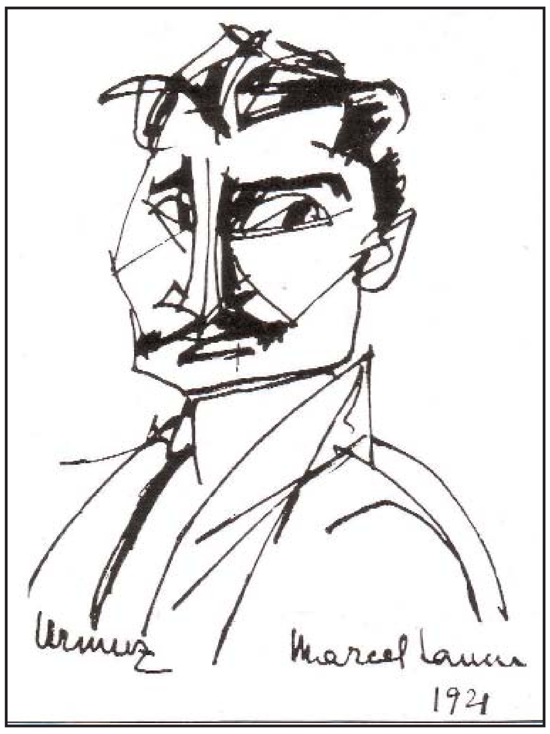
Viața confruntă cu regularitate oamenii cu probleme pe care ei trebuie să le rezolve. Pentru unele dintre ele pot fi găsiți algoritmi potriviți, care eventual pot fi transferați și unui calculator. Alte probleme necesită însă *gândire*. E mai ales cazul situațiilor unicat, care nu seamănă cu nimic cunoscut și pentru care nu există rețete. De regulă, în rezolvarea acestora se implică, sinergic, un mare număr de modele și adevăruri, verbale și neverbale, logice și prelogice, precum și o „busolă” subtilă a emoțiilor și a stărilor de spirit, care folosește *valoarea adevărurilor* implicate. Spuneam în articolele anterioare că, dacă în procesul rezolvării unei probleme complexe, inedite, o minte reușește să antreneze suficient de multe adevăruri și sisteme de adevăruri relevante, de toate tipurile, adevăruri între care se stabilesc relații speciale – ierarhice, de competiție și de cooperare – această minte devine un *metaagent*, capabil să efectueze acțiuni voluntare, în particular, să genereze un alt tip de adevăr: *adevărul nou creat.*

Noi suntem incapabili să vedem dintr-un asemenea proces, în mod clar, altceva decât partea exprimată prin cuvânt. Mai „vedem” întrucâtva adevărurile „de imaginație”, bazate pe vizualizare mentală, în schimb nu mai putem urmări ori analiza ce anume se întâmplă în etajele inferioare ale minții noastre, cele aflate în „zona inconștientă”. Această conlucrare a agenților minții, cu marile sau micile lor adevăruri, a primit numele de *intuiție*. Unui observator neavizat, lucrurile îi apar ca și cum subiectul are, la un moment dat, o „iluminare” bruscă și misterioasă, prin care capătă răspuns la o problemă care-l chinuia de mult timp. De pildă, un matematician va putea primi astfel (uneori în vis) soluția la o problemă dificilă. El va construi pentru descoperirea sa, cât va putea de repede, o demonstrație riguroasă, dar va omite să vorbească de tot efortul intuitiv intermediar, acreditând astfel ideea falsă că întregul proces al *descoperirii* s-ar găsi cuprins în pașii *justificării* logice, deci că procesul creației ar fi o operație de-a-ntregul reductibilă la raționamente logice.

Francis Bacon credea că marile adevăruri ale teoriilor științifice rezultă prin inducție, generalizând adevărurile punctuale, care rezultă din observație sau din experiment. David Hume a arătat că această explicație nu se justifică rațional. De fapt, noi înțelegem că marile adevăruri generale sunt postulate pur și simplu, ca *adevăruri nou create*. Modelul heliocentric al Sistemului Solar imaginat de Copernic, geometriile neeuclidiene create de Lobacevski, Gauss și Bolyai, nașterea Universului prin Big Bang, ca și nenumărate alte teorii au fost, de fapt, adevăruri nou create, ori s-au sprijinit pe astfel de adevăruri.

Adevărul nou creat nu rezultă, deci, pe niciuna dintre căile obișnuite (experiență, comunicare, revelație, deducție etc.), ci doar prin emergență, printr-un salt creator, un fenomen de tip voluntar, care, așa cum am argumentat și în articolul anterior, este imposibil de descris matematic ori de prins într-o teorie.

Urmuz, în două istorii ale literaturii

Suprarealismul român este, prin Urmuz, anterior celui francez şi independent. Breton, părăsind neseriosul hazard obiectiv, înţelegea să apeleze la hazardul interior, adică la acea întâmplătoare apropiere de elemente ale subconştientului care nu sunt constrânse de inteligenţă. Bergsonism şi totodată freudism, adică cultură a timpului absolut, a visului. Breton voia să supună visul unui examen metodic spre a surprinde funcţionarea reală a spiritului, „fără controlul exercitat de gândire, în afară de orice preocupare estetică şi morală”. Spre a ajunge la realitatea genuină, la suprarealitate, şi a cădea în automatismul psihic, îi trebuia lui Breton o metodă, pe care o numi dicteu automatic, încercare adică de a se cufunda într-o stare de somnolenţă intelectuală, propice transcrierii întocmai a râului oniric. Exactitatea în această metodă e aproape imposibilă şi mai adesea suprarealiştii simulează automatismul. Căci, pe de o parte, subconştientul organizează spontan, şi conştiinţa poetului, bănuitoare, rupând legăturile, nu face decât să falsifice procesul fantastic, pe de alta, prea multă încordare de descordare duce la o mai mare acuitate a conştiinţei. Constatând cu justeţe că copiii şi dementii au centrii frenatori mai cruzi ori mai slăbiţi, suprarealiştii au arătat un mare interes pentru divagaţiile onirice infantile ori pentru delirurile paranoicilor, transcriindu-le şi pastişându-le. În infantilismul lui Adrian Maniu e un prim simptom de automatism. Urmuz, pe adevăratul nume Demetru Dem. Demetrescu-Buzău, nu era deloc un nebun, cum ar fi dispuşi filistinii să-l socotească, deşi s-a sinucis, de altfel cu o filosofie foarte în spiritul veacului. Voia să moară în chip original, „fără nicio cauză” (n. 17 martie 1883 – m. 23 noiembrie 1923). Era fiul unui medic din Curtea de Argeş, Ionescu-Buzău (mama: Eliza), unde se născu şi primise o instrucţie subţire. Fusese în copilărie la Paris, frecventase Liceul „Gh. Lazăr” şi, după studii juridice, intrase în magistratură, fiind ajutor de judecător şi în urmă grefier la Înalta Curte de Casaţie. Muzicant fin, n-avea o slujbă potrivită structurii sale. Numai pentru a-şi distra fraţii şi surorile, Urmuz compuse nişte false automatisme, parodiind academismul prozei curente. (...)

Absurditatea cea mai izbutită este *Ismail şi Turnavitu*, portretistică solemn academică şi parodie a obişnuinţelor burgheze, în care se face mereu confuzie între cele trei regnuri, animal, vegetal şi mineral. (...)

Urmuz a făcut şi o fabulă condusă după canonul clasic, dar fără sens. (...)

De bună seamă, acestea nu sunt decât glume inteligente, şi nimeni nu pretinde a le vârî în marea literatură. Ele au avut însă o neaşteptată înrâurire şi au slujit la lărgirea conştiinţei estetice. Căci fabula de mai sus, fără anecdotă, e o poezie didactică pură, aşa cum S.J. Perse a scris în *Anabase* un poem epic pur. S-a născut astfel ideea de a trata un gen vechi, în special doina populară, în curată formalitate, cu conţinutul cel mai eterogen. Aşa s-a ivit folclorul suprarealist.

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1986, pp. 888, 889.)

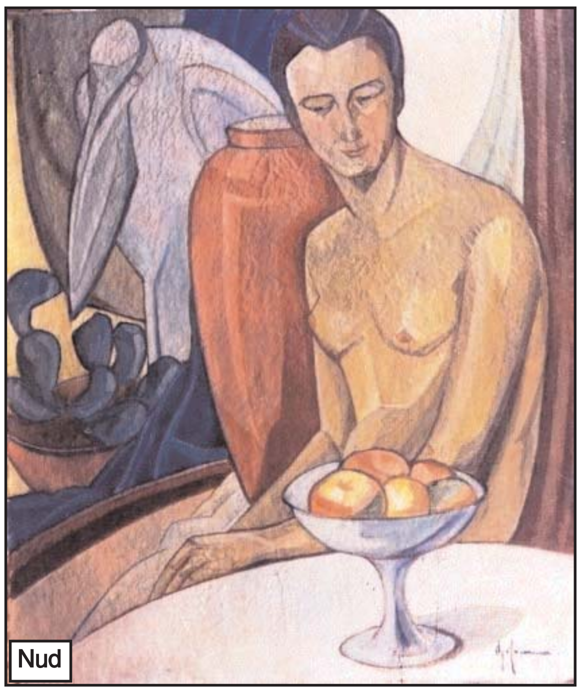
Cronicari

Cică nişte cronicari
Duceau lipsă de şalvari.
Şi-au rugat pe Rapaport
Să le dea un paşaport.
Rapaport cel drăgălaş
Juca un carambolaj,
Neştiind că-Aristotel
Nu văzuse ostropel.
„Galileu! O, Galileu!
Strigă el atunci mereu –
Nu mai trage de urechi
Ale tale ghete vechi.”
Galileu scoate-o sinteză
Din redingota franceză,
Şi exclamă: „Sarafoff,
Serveşte-te de cartof!”

Morală: Pelicanul sau babiţa.

Precursorul avangardei literare româneşti nu este un poet, ci un prozator: Urmuz. Prozele sale circulau, se pare, prin anii 1907-1909, două dintre ele fiind publicate de Arghezi în 1922 în serioasa revistă *Cugetul românesc*, iar celelalte apărând postum, în *Punct, Contimporanul* şi *Unu*. În 1930, Saşa Pană alcătuieşte cel dintâi volum, sub titlul *Urmuz,* pe care-l reia în 1970 sub titlul, astăzi cunoscut, *Pagini bizare.* Dacă îi lăsăm la o parte pe viitorii avangardişti, care i-au închinat un veritabil cult şi ale căror comentarii sunt lipsite de spirit critic, trebuie spus că Urmuz a fost socotit de către contemporani un autor amuzant de parodii absurde. Ceea ce nu era fundamental greşit. Doar că nu era sesizată anvergura consecinţelor. Parodia semnifica revolta contra clişeelor de limbaj (abia mai târziu s-a remarcat că era vorba şi de clişeele romaneşti), iar absurdul, intens frecventat de dadaişti, calea regală a eliberării totale a literaturii. „Simple elucubraţii premeditate, fără un sens mai înalt”, scrie G. Călinescu în *Principii de estetică,* recunoscându-i totuşi scriitorului o „înaltă conştiinţă estetică”, deşi jocul lui era dintre acelea pe care le „profesează şcolarii”. Acest fel de a vedea lucrurile va reveni, după Al Doilea Război, doar la Alexandru George, pentru care Urmuz e o ficţiune a criticii literare. Între timp, avangarda în totalitatea ei îşi dăduse roadele, aşa că se putea înţelege mai bine o literatură ca aceea a lui Urmuz. Radiografia ei cea mai temeinică o găsim în *Urmuz* (1970) de N. Balotă, paradoxal studiu academic consacrat unui rebel. Luat în serios, autorul *Paginilor bizare* fusese şi înainte, de exemplu, de către Tudor Vianu, care în *Figuri şi forme literare* a demonstrat că umorul lingvistic urmuzian pleacă de la „nonsensurile prin echivoc ale lui Dodgson” (autorul *Alicei în ţara minunilor*). Un punct de vedere uitat mai apoi, dar de o remarcabilă intuiţie, este acela exprimat de Perpessicius. Convins, ca şi alţi interbelici, dar fiind primul în a o spune (1931), că proza lui Urmuz e un „joc voluntar şi amuzant”, criticul adaugă: „Marionete încovoiate sub greutatea unor destine peste puterile lor, Ismail, Turnavitu, Grummer, Algazy, Gayk şi Cotadi, protagoniştii micului teatru de păpuşi al lui Urmuz, amuză şi întristează în acelaşi timp: sub travestiul lor amuzant se schiţează o existenţă înrudită cu a noastră”. În definitiv, nimic mai exact decât a remarca faptul că, aproape fără excepţie, concisele proze urmuziene sunt nişte portrete-biografii, deopotrivă comice şi tragice. Maniera în care sunt concepute, asta e o altă problemă.

Există în prima parte a secolului XX, aproape în toate literaturile, artişti care au avangarda în sânge, voind să schimbe tiparele, să şocheze bunul gust, să-l scandalizeze. Cel mai celebru, dintre prozatori, este Kafka. Ruşii îl dau pe Daniil Harms, polonezii pe Bruno Schultz şi Gombrowicz, românii pe Urmuz. Cine compară *Odradek, Caietul albastru* şi *Fuchsiada* descoperă imediat tehnica înrudită a portretului-biografie, în care o fiinţă umană mecanomorfă sau zoomorfă nu mai este descrisă după o logică a viului biologic, ci după una a limbajului. *Fuchsiada,* descoperită de Saşa Pană printre manuscrise, este capodopera acestui tip insolit de proză. Nu s-a stăruit destul asupra fineţii literare a bucăţii, excepţională sub raportul stricteţii artistice a întregului demers, fără nicio notă falsă, ca să împrumutăm lexicul muzical caracteristic micului roman. (...)

Nud

Aventura lui Fuchs este deopotrivă sexuală şi textuală. Caracterul glumeţ al micului roman rezultă nu atât din peripeţiile nenorocosului amant al Venerei, cât din funcţionarea textului devenit un *perpetuum-mobile* lingvistic. Acest fel de inventivitate îşi are originea în câţiva autori vechi ispitiţi de *coups de langage* absurde cum ar fi Lewis Caroll sau Flaubert, al cărui *Bouvard et Pécuchet* Urmuz nu avusese cum să-l cunoască, dar care e un text urmuzian *avant la lettre.* Flaubertianismul e, de altfel, o trăsătură neaşteptată la Urmuz. Scociorând „lădoiul” de manuscrise pus la dispoziţie de familie pentru ediţia din 1930, Saşa Pană nu descoperă în el, cu excepţia *Fuchsiadei,* singurul text necunoscut, decât aceleaşi şapte deja publicate, însă transcrise şi retranscrise de zeci de ori. Povestind istoria debutului la *Cugetul românesc,* Arghezi notează la rândul lui scrupulul artistic infinit al lui Urmuz, care nu se decide nici în ultima clipă dacă să tipărească cele două proze sau să le ardă. Cuplul flaubertian din povestirea menţionată evocă foarte bine cuplurile urmuziene. (...) Micile lui naraţiuni sunt un *sottisier* consacrat ticurilor romanului realist. (...) Procedeul pe care, probabil, Urmuz l-a considerat cel mai obişnuit şi meritând a fi cu precădere ironizat este acela al portretului prin care romancierul îşi prezintă protagonistul. Toate prozele încep cu astfel de portrete care reproduc în derizoriu felul cum arată, se comportă sau se îmbracă personajele. (...) Dar nu doar personajele şi locurile realismului sunt transformate, ci romanul realist însuşi. *Pâlnia şi Stamate* e un „roman în patru părţi” întins pe doar câteva pagini: cele patru părţi sunt descrierea locului acţiunii, prezentarea protagoniştilor, intriga şi deznodământul. Naratorul respectă forma clasică, dar o goleşte de vechiul conţinut: rigidei caroserii nu-i mai corespund nici o acţiune coerentă, nici personaje psihologic motivate. (...)

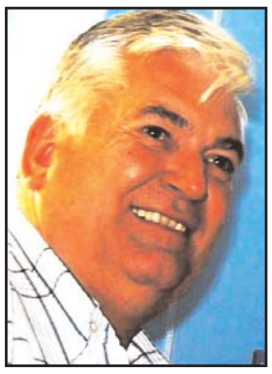
Urmuz e precursorul prozei unor Gellu Naum sau Ion Vinea şi mai ales Arghezi, la care latura absurdă, sexuală sau fantastică nu va lipsi, deşi aceea parodică va scădea în intensitate. Suprarealiştii vor fi mai sensibili la oniric şi psihanalitic, absente la Urmuz, totuşi cel dintâi care a demonstrat caducitatea romanului realist, punându-i în relief clişeele, atât de bine ascunse. Flaubertianismul lui profund constă în această dezvăluire parodică. Urmată însă de o reciclare a lor în manieră comică şi absurdă.

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române,* Ed. Paralela 45, Piteşti, 2008, pp. 824-827.)

Sub crugul Eminescului

Mihai Cimpoi: *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic*

Florian COPCEA

Mihai Cimpoi este un nume distins al Basarabiei, cunoscut în spațiul spiritual-cultural european prin contribuția sa substanțială adusă la elucidarea și interpretarea unor fenomene literare și întregirea biografiilor unor spirite luminate promovate sub semnul „conștiinței estetice universale”, între aceștia figurând: M. Eminescu, Fr. Nietzsche, F. Dostoevski, C. Noica, P. Celan și E. Cioran. Cărturar renumit, *stâlp al vieții culturale,* cum îl numește Eugen Simion, Mihai Cimpoi a devenit o figură polarizantă a culturii românești, care a continuat direcția dată de Eminescu de recuperare, salvare și universalizare a ființei naționale. Reputat critic literar, estetician și istoric al culturii, Mihai Cimpoi este autorul celei dintâi sinteze critice referitoare la complexitatea literaturii române de dincolo de Prut, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia.* Opera sa, diversă și impresionantă, include peste 50 de lucrări de critică și istorie literară, filosofie și istorie a culturii, toate concepute cu vocație, urmând criteriile și principiile călinesciene, modelul ființial noicist și experiența ontologică heideggeriană. Traseul său existențial cunoaște o racordare directă, care nu poate fi în niciun fel contestată, la parametrii literaturii universale, el dezvoltându-se sub semnul *etnosului* și *sacrului,* a unui mesianism care, într-adevăr, a generat renașterea „miturilor spiritualității naționale” (observația aparține lui Eugen Simion). Exegezele lui Mihai Cimpoi asupra operei lui Eminescu aveau să-i aducă statutul de cel mai reputat eminescolog român.

Fără îndoială, lucrarea sa capitală, de excepție pentru întreaga cultură românească (și nu numai!), este *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic* (Editura Gunivas, Chișinău, 2012), lansată cu fast la primul Congres Mondial al Eminescologilor, organizat la sfârșitul anului 2012 de Academia de Științe a Moldovei. Respectiva lucrare (rezultat al unei munci de cercetare științifică de peste trei decenii), unică în spațiul european, aduce ordine în „haosul” operei eminesciene risipită în nenumărate corpusuri și restituiri, unele dintre ele scăpând nejustificat atenției celor care continuă să îl considere pe marele poet „zeul tutelar al limbii române”.

Volumul se compune (în forma nedifinitivă dată de autor în ediția I) din nouă secțiuni, prima axându-se pe biografia poetului, ultima cantonându-se în zona de receptare în limbi străine a acestuia.

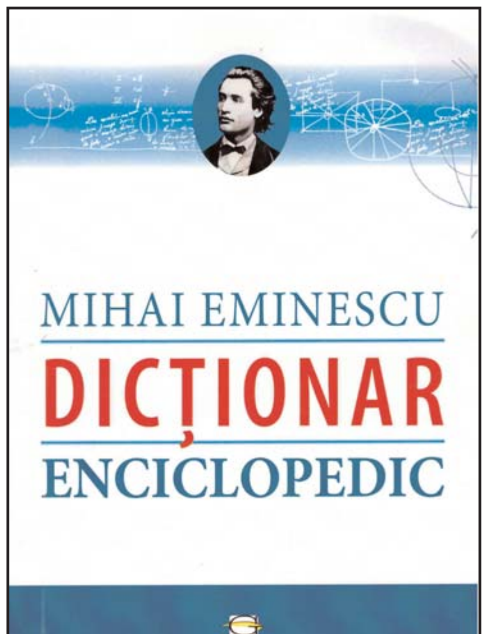
Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic este, nu încap dubii, o operă fundamentală, de referință, care ne introduce în universul eminescian spre descifrarea multor enigme de care a avut parte în viață și care încă îi mai înconjoară opera, provocând orgolii și contestații fără temei.

Mihai Cimpoi, după ce efectuează un portret-sinteză al „luceafărului poeziei românești”, îi „retușează” biografia, comentând și analizând (în spirit constructiv, estetic și entuziast, desigur) investigările/interpretările celor mai autorizați biografi ai lui Eminescu: George Călinescu, Vladimir Streinu, Nicolae Georgescu etc. El se depărtează de stilul clasic al literaturii universale (termen propus de Goethe), întrucâtva romanțat și nesemnificativ în ceea ce privește destinul unei personalități de seamă a literelor românești, și utilizează metode noi de abordare a operei eminesciene. El dispune de un alt limbaj, mai elevat, îmbogățit de substanță filosofică, de metode moderne specifice cercetării științifice și „atacă” din alt unghi complexa biobibliografie a lui Mihai Eminescu. Sunt valorificate lecturile avute de-a lungul vieții din lucrările marilor filosofi ai lumii, formându-l astfel spiritual și dându-i șansa de a completa biografia eminesciană cu elemente în măsură să-l detașeze net de modele.

Asemenea lui G. Călinescu, el face din biografia lui Eminescu un pretext necesar atât pentru a-l introduce pe poet în universalitatea genialelor idei pe care se sprijină conștiința lumii întregi și pentru a ne determina să descoperim geneza Creației. Metoda sa exegetică identifică fără obstacole omul eminescian, pe care îl definește drept un *homo ethicus.*

Arborele genealogic al lui Eminescu, propus de Mihai Cimpoi, deși în linii mari redă rezultatul cercetărilor întreprinse de alți istorici, reconstituie o bună parte din tinerețea poetului, marcată de cele mai fundamentale teme ale filosofiei și literaturii mondiale. Se disting la Eminescu – scrie academicianul Mihai Cimpoi – o lume a cercului strâmt, a realului limitativ-existențial, o lume romantizată (în sensul programatic al lui Novalis). Mihai Eminescu a fost continuu obsedat de eternitate, de arhetipuri și de ființă, toate la un loc sprijinindu-l în demersul său genial să „tematizeze o deschidere și o închidere de natură ontologică” asupra lumii.

Criticul înțelege, prin urmare, să-și asume travaliul misiunii de Creator și că lui Eminescu niciodată nu-i putem accepta moartea intelectuală „sau vidul spiritual din perioada 1884-1889”, de vreme ce devenise posesorul viziunii moderne „a unei pluralități de mișcăminte” fără de care lumea/ideea ar deveni „forma cugetării reci” (*Memento mori*).

Mihai Cimpoi, atras de dorința (de altminteri, foarte necesară) de a-l încadra pe poet într-un anumit contingent/curent/miscare, în capitolul II al *Dicționarului* cutează să-l așeze pe poet, respectând „criteriul estetic”, în vârful „scării de valori” a literaturii universale, cazul evaluării sale fiind similar „cazului evaluării lui Shakespeare”. În acest context, complexa, inegalabila operă a lui Eminescu este decodificată de Mihai Cimpoi prin prisma realității timpului, trecută fiind prin filtrul curentelor care și-au pus puternic amprenta în literatura română: clasicismul, romantismul, barocul și simbolismul, toate influențându-l pozitiv, fapt demonstrat cu prisosință în construcțiile sale. Concluzia exegetului: Mihai Eminescu, unul dintre reperele-cheie „în dialogul cu cultura universală” (Eugen Barbu), este de o modernitate rar întâlnită la un clasic. Iată cum explică Mihai Cimpoi capacitatea lui Eminescu de a depăși valențele limbajului clasic: modernitatea lui Eminescu se cere înțeleasă nu prin opoziție cu clasicismul, ci printr-o complementaritate dialectică, poetul nelăsându-se încadrat în forme canonice. Toate acestea se datorează culturii enciclopedice a poetului, căreia Mihai Cimpoi îi consacră multe pagini din lucrare. În concepția sa, Eminescu a avut privilegiul, cunoscând mai multe limbi, să ia contact cu marile culturi ale lumii, de unde a preluat idei novatoare pentru progresul limbii române și, firește, al culturii autohtone, pe care le-a trecut prin filtrul minții sale, lucru ce i-a permis să creeze o operă vastă, fără egal.

Studiind *Caietele eminesciene*, Mihai Cimpoi decretează: Eminescu a fost un spirit universalist, cultura servindu-i drept model de universalitate valorică. Grație efortului lui M. Cimpoi, aflăm „amănunte” despre 300 de personalități istorice, figuri culturale, eroi literari, autori de lucrări din toate sectoarele științei, care, într-un fel sau altul, l-au influențat spiritual pe poetul român.

Un capitol aparte este rezervat *eminescianismului,* curent care, dincolo de sensul său semantic, trebuie înțeles ca o „manifestare a desăvârșirii estetice” a întâistătătorului poeziei românești, conceput fiind ca o „Ființă întru poezie”. Energeticul critic ne propune „regândirea lui Eminescu din perspectiva noilor provocări culturale”, dar nu urmând traseul predecesorilor săi, ci raportându-ne mereu la idealismul antologic evidențiat de opera poetului, cum ne sugerează și Rosa del Conte și cu care el este de acord, întrucât semnificația universală a eminescianismului constă în excepționala compenetrație și dreapta cumpănă dintre supremele valori umane, ce constituie „tot ce-i frumos și bun”.

Plecând de la afirmația lui Mihail Dragomirescu potrivit căruia Eminescu nu se găsește nici în proza lui, nici în postumele lui și mai puțin în articolele sale politice (aici acesta nu are dreptate, dar nu-l învinovățim, deoarece la timpul respectiv nu ieșiseră la lumină, sau erau ignorate, manuscrisele eminesciene), Eminescu este cu adevărat numai în poezia lui, și anume, în capodoperele sale lirice, Mihai Cimpoi analizează un număr de 430 de poezii, prilej de a demonstra unitatea lor structurală, dialogul Poetului cu Demiurgul și vizionarismul său „asupra misterului ultim” (Rosa del Conte).

Hotărât lucru, fără Eminescu cultura română ar fi stagnat la nivelul „oficializat” de Titu Maiorescu înainte de a-l descoperi. Este un adevăr pe care Mihai Cimpoi îl scoate în evidență în secțiunile *Corespondență* și *Odiseea receptării,* ultima având drept obiectiv conturarea personalității lui Eminescu, cel care avea să fie considerat un mare poet al ființei. Criticul, prin comentariile sale pertinente, autorizate, spulberă încă o prejudecată eminescologică: calificativul de *ultim mare romantic* nu mai corespunde actualității, este inexact atât sub raport cronologic, cât și din punct de vedere al complexei structuri moderne.

Pentru a-și susține demonstrațiile, Mihai Cimpoi apelează, cu obstinație, la constatările din studiile Svetlanei Paleologu-Matta – *Eminescu și abisul ontologic* și Rosei del Conte – *Eminescu sau despre Absolut,* care au adus un spor de noutate la descifrarea/interpretarea arhitecturii prozodice eminesciene.

Marea calitate a întreprinderii lui Mihai Cimpoi constă și în faptul că a reușit să parcurgă un labirint și să confirme „caracterul deschis” al operei eminesciene. El nu ezită să se pronunțe asupra a ceea ce presupune *eminescologia* și, pentru prima oară, oferă informații biobliografice despre eminescologii care și-au dirijat eforturile către studiul operei și vieții poetului. Eminescologia românească și cea străină este pusă în paralel și explicată cu autoritate, astfel încât, constatăm că Eminescu a avut un impact deosebit și asupra altor culturi, de aici deducându-se incontestabila sa universalitate.

Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic este un instrument de lucru capabil să te orienteze, fără riscuri, în cosmosul eminescian pentru a cunoaște dimensiunea unui mit, parte a tezaurului spiritual românesc.

Personalitate artistică și intelectuală cu caracter erudit, universalist, Eminescu a făcut ca „literatura poetică română” să înceapă în secolul al XX-lea „sub auspicile geniului lui”, iar „forma limbei naționale”, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, să fie „punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a veșmântului cugetării românești”. Este concluzia profundă, esențială, la care ajunge Mihai Cimpoi și, la sfârșitul „spectacolului lumii eminesciene”, oferit în aproape 550 de pagini, ne confirmă: Eminescu este un poet exponențial, paradigmatic, poet-mit.

În concluzie, *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic* este o lucrare de mari proporții, care reușește o veritabilă proiecție a tot ce s-a scris până acum despre marele poet. Acest lucru este obligatoriu întrucât, nu-i așa?, reașezarea noastră românească și liniștirea conștiinței noastre de sine tot prin Eminescu trebuie să ne vină. Mihai Cimpoi este categoric în acest sens: *altă soluție nu ne oferă Istoria!*

Ipostaze ale lirismului în textul poetic eminescian (I)

Marian MIHĂESCU

Lirism subiectiv – Lirism obiectiv

Asociată etimologic cu „lira”, vechi instrument muzical, poezia este cea mai apropiată artă de muzică, de unde derivă tonul fundamental poetic de incantație (ca și rapsodul interpretând melodia la liră, poetul își „cântă” sentimentele). În plus, ca și în muzică, în poezie comunicarea se face prin sugestie, mesajul este încifrat în simboluri acustice care ajung deseori departe de limbajul comun al cuvintelor, în sfera poeziei ermetice ori a poeziei pure.

În cele ce urmează, vom analiza diverse *ipostaze ale lirismului din textele literar-poetice eminesciene,* pornind de la diferențieri de bază între *liric, epic, dramatic,* precum și de la asimilarea în zona liricului a epicului sau a dramaticului, vom analiza raportul *eului liric* cu sine și cu lumea înconjurătoare și vom sistematiza formele lingvistice în care el se manifestă, încercând să statuăm un grupaj de categorii estetice operatorii pentru orice fel de text liric.

La nivel elementar, categoriile *liric, epic, dramatic* se diferențiază ca *genuri literare.*

Opera lirică transmite direct ideile și trăirile eului.

Opera epică transmite indirect ideile autorului prin nararea acțiunii unor personaje.

Opera dramatică recreează subiectul prin acțiune directă în scenă a personajelor-actori.

Odată cu epoca romantică, amestecul genurilor a devenit o trăsătură de doctrină estetică, ajungându-se ca astăzi cu greu să mai putem determina un gen literar pur. Totuși, în ciuda acestui amestec, la nivelul poeticii generale, putem vorbi de texte care se încadrează în specii bine determinate, plasându-se clar într-unul dintre cele trei genuri: poezie lirică/ poem/ poem dramatic. Exemple la Mihai Eminescu: *Lacul; Luceafărul; Andrei Mureșan (Tablou dramatic într-un act*). Iar dacă vrem să menținem textele strict în zona lirismului, atunci putem opera aici cu două ipostaze: *lirismul subiectiv,* prezent în textele asemănătoare primului exemplu, și *lirismul obiectiv,* prezent în textele asemănătoare celorlalte două exemple.

Cum *opera lirică* este, îndeosebi, expresia eului, aparținând, așadar, *lirismului subiectiv,* vom vedea că nici această marcă gramaticală a persoanei nu este pe de-a-ntregul operabilă, fiindcă la o analiză mai atentă lirismul poate fi prezent la toate cele trei persoane, inducând ideile prin diferite forme de manifestare în plan lingvistic, e adevărat, de multe ori amestecate în același text: *monolog liric* (la persoana I), *apostrofă lirică* (la persoana a II-a), *incantație lirică* (la persoana a III-a). Exemple la Eminescu: *Mai am un singur dor; Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie; Sara pe deal.*

Iar lirismul obiectiv, fiind, de fapt, o metamorfozare lirică a epicului, în poeme sau poeme dramatice „personajele” nu sunt altceva decât niște „roluri” pe care eul liric le joacă pe diferite „voci”.

Sintetizând, avem un *lirism subiectiv al eului,* simplu sau disociat – după cum se va vedea în continuare, dar și un *lirism subiectiv al eului mascat,* sub masca persoanelor a II-a sau a III-a – după cum vom analiza mai departe, precum și un *lirism obiectiv (poematic),* unde eul liric se obiectivează în „cvasipersonaje”, generând o *lirică a rolurilor* – după cum se va vedea în ultimele texte analizate.

Lirismul subiectiv. Ipostaze ale liricii eului

Cercetând comparativ poeziile eminesciene *Singurătate, Odă (în metru antic)* pe de o parte, și *Rugăciunea unui dac, Glossă, Floare albastră,* pe de altă parte, vom observa manifestarea directă a eului, fie într-o formă simplă, fie disociat, în primele două texte, și manifestarea mascată a eului într-o altă persoană, în celelalte trei texte.

În *Singurătate*, se observă cum în strofa 1, *incantația lirică* a poetului sugerează cadrul intim de singurătate: izolare („perdelele lăsate”), obsesia scrisului („masa mea de brad”), inspirația („focul pâlpâie în sobă”), pentru ca în versurile 2 și 4 incantația să devină *monolog liric.* Odată stabilită relația eului cu lumea, incantația împletește de-acum ușor, începând cu strofa 2, prin metafora amintirilor „stoluri, stoluri”, cele două planuri poetice: universul interior de iluzii și amintiri și universul exterior al lumii, proiectat în viziune romantică („negre, vechi zidiri”). Eul poetic este aici în ipostaza eului liric subiectiv simplu:

Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Țârâiesc încet ca greieri
Printre negre, vechi zidiri.

Frescă

În *Odă (în metru antic)*, monologul liric se combină cu apostrofa lirică, cele două invocații (*Suferință tu, dureros de dulce/.../ Vino iar în sân, nepăsare tristă*) marcând puncte esențiale în trecerea eului pe curba sinusoidală a existenței. Din motive de spațiu, vom cita, dintre cele cinci strofe ale odei, numai strofele extreme și una dintre strofele mediane:

Nu credeam să-nvăț a muri vrodată;
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei nălțam visători la steaua
Singurătății.

De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări
Pot să mai re-nviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?

Piară-mi ochii tulburători din cale,
Vino iar în sân, nepăsare tristă;
Ca să pot muri liniștit, pe mine
Mie redă-mă!

Textul ilustrează disocierea eului în trecerea lui de la contemplația apolinică la criza dionisiacă și tendința de a reveni la condiția apolinică inițială. (Florentina Sânmihăian, *Odă (în metru antic) de Mihai Eminescu,* în *Limbă și literatură,* nr. 3, 1989, pp. 371– 377.)

Strofa 1 redă eul poetic al geniului solitar, pururi tânăr și visător, conștient de steaua nemuririi sale, *înfășurat* în propriul univers de gânduri, în planul echilibrului apolinic.

Începând cu strofa a doua se rupe acest echilibru prin întâlnirea cu dragostea, exprimată prin oximoronul „suferință dureros de dulce”. Se declanșează criza dionisiacă prin scufundarea eului în tumultul vieții, lăsându-se pradă sentimentelor care-l ard și-l topesc ca un rug uriaș. Intensitatea trăirilor este redată prin cele două comparații mitologice evocând chinurile lui Nessus ori Hercul.

În strofa 4, eul poetic, de-acum lumit prin pecetea dragostei, începe să penduleze între „suferința dureros de dulce” a vieții și nostalgia pentru „propriul vis” al genialității. Conflictul interior este o criză de căutare a identității: „rugul” dragostei sau „visul” eternității? Se alege condiția eternității ca soluție de regăsire a sinelui, dar pentru asta trebuie să renunțe la „ochii tulburători din cale” și să invoce „nepăsarea tristă” ca semn al ataraxiei.

Eul liric apare aici ca eu liric subiectiv disociat: geniul (eul de dincolo de spațiu și timp), în contemplația apolinică din strofa 1, dar și în revenirea din strofa 5, și omul comun (eul obișnuit, cunoscător al pasiunilor omenești și al voluptății morții), ilustrat de strofele mediane. Cele două pronume personale din ultimul vers, unul în dativ, altul în acuzativ, marchează atât de evident *eul poetic disociat:* „Mie redă-mă!”

Este cunoscută fascinația poetului pentru mitul geto-dacic, de la mirifica poveste de dragoste a lui *Sarmis,* la teribila dramă pasională a *Gemenilor,* până la căderea măreață a Daciei Felix în fața Romei din *Memento mori.* Toate aceste excelente texte postume au alimentat pe parcursul vieții editoriale a poetului antume cunoscute, unele menținându-se în proiecția aceleiași epoci, precum *Rugăciunea unui dac,* altele recreând atmosfera de dragoste magică în alte epoci, ca în *Strigoii* sau în prima parte din *Scrisoarea IV*.

Așadar, e ușor să ne închipuim transferul unor *monologuri lirice* ale eului poetic unora dintre eroii săi îndrăgostiți – Sarmis, „craiul tânăr al Geției cea veche”, Arald, „mândru rege /.../ stăpân peste avari”, îndrăgostit în viață și moarte de Maria, „regină dunăreană”, sau cavalerul trubadur medieval îndrăgostit de frumoasa din „castelul singuratic” – ori unora dintre măreții învinși de sub zidurile Sarmizegetusei.

Durerea amară din *Rugăciunea unui dac* adresată marelui zeu Zamolxis, de a-i îngădui intrarea în „vecinicul repaos”, este mascarea eului poetic sub masca eului dacului:

Și tot pe lângă-acestea cerșesc înc-un adaus:
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaus! /.../
Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțumesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.
Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blestemuri aș vrea să te induplec,
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!

Este, în fond, una dintre fețele interioare ale poetului însuși, aceea înclinată spre pesimismul schopenhauerian, întrezărită încă din finalul *Epigonilor* sau din cugetarea finală a Cezarului din *Împărat și proletar.*

Este aici eul liric subiectiv al poetului mascat sub diverse alte euri: Sarmis, Arald, dacul, Cezarul etc.

Singulară în poezia românească până la replica postmodernă *Totul este scriitură* din *Levantul* de Mircea Cărtărescu, *Glossa* eminesciană este un cod etic al omului de geniu trecut prin dilema din *Odă (în metru antic).*

Sub crugul Eminescului

Omul de geniu trăieşte condiţia singurătăţii fie retrăgându-se în lumea sa, „nemuritor şi rece”, ca în *Luceafărul,* fie rămânând în mijlocul lumii mediocre, meschine, dar detaşându-se de hăţişurile ei ispititoare, regăsindu-se pe sine, rămânând „la toate rece”, intangibil la bine şi la rău, ca în *Glossă.*

Incantaţia lirică introduce în text multitudinea motivelor poetice – curgerea ireversibilă a timpului, fericirea trecătoare a omului, zădărnicia, dar, îndeosebi, motivul prezentului etern şi motivul lumii ca teatru:

Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădărnicie
Te întreabă şi socoate. /.../
/.../ Alte măşti, aceeaşi piesă,
Alte guri, aceeaşi gamă,
Amăgit atât de-adese
Nu spera şi nu ai teamă.

Adevărurile gnomice, cu izvoare în gândirea antică stoică şi în scepticismul modern schopenhauerian, sunt exprimate de poet, în cea mai mare parte, sub formă de *apostrofă lirică,* aşa cum se observă şi din versurile finale ale strofelor citate, poetul adresându-se unui *tu* omnipersonal, dar asumându-şi, evident, şi pentru sine, conduita morală invocată. Când lumea e un teatru uriaş, iar regizorul o voinţă universală oarbă, ademenitoare, singura salvare a omului superior de a dobândi ataraxia este detaşarea de mediocritate prin indiferenţă şi rece ironie:

Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chiar de seamă,
Din cărarea ta afară
De te-ndeamnă, de te cheamă. /.../
/.../ Zică toţi ce vor să zică,
Treacă-n lume cine-o trece
Ca să nu-ndrăgeşti nimică,
Tu rămâi la toate rece.

După cum se ştie, prima strofă a *Glossei* se regăseşte în final ca antistrofă. Ambele sintetizează toate motivele poetice, iar tonul de *apostrofă lirică* dă tonul fundamental al poeziei:

Tu rămâi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă;
Ce e val ca valul trece,
Nu spera şi nu ai teamă;
Te întreabă şi socoate
Ce e rău şi ce e bine
Toate-s vechi şi nouă toate:
Vreme trece, vreme vine.

Este aici eul liric subiectiv al poetului mascat de persoana a II-a, sub care înţelegem, de fapt, un „tu” omnipersonal (eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele), cu alte cuvinte, un lirism al pildelor adresându-se didactic şi moral tuturor.

Publicată în 1873 în *Convorbiri literare,* poezia *Floare albastră* rămâne încă obiectul fascinant al interpretărilor literare, date fiind raportul ei cu întreaga creaţie eminesciană, raportul cu romantismul european şi, interesant pentru dezbaterea de faţă, diversele ipostaze ale lirismului, altfel zis, multiplele „voci lirice” ale textului.

Considerată de unii o poezie a începuturilor, de alţii o poezie de maturitate, *Floare albastră* se plasează, după cum bine stabilea Vladimir Streinu, ca un „cap de operă”, „embrion al marii opere eminesciene”. (Vladimir Streinu, *Floare albastră şi lirismul eminescian,* în *Studii eminesciene,* Editura Albatros, Bucureşti, 1971, pp. 269–292.)

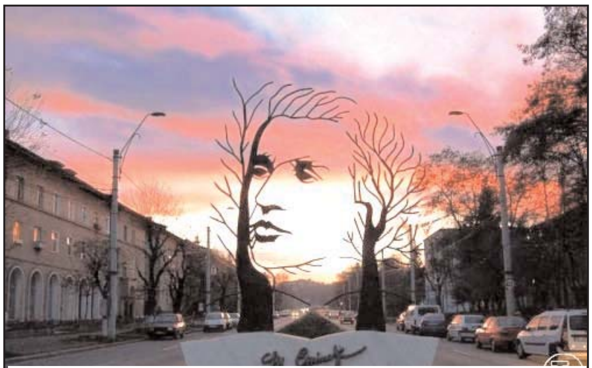
Ca poezie de dragoste, prin jocul antitezelor (iluzie/realitate, trecut/prezent, etern/efemer, apolinic/dionisiac etc.), prin motivul poetic fundamental, cu ecouri din romantismul german, prin forţa de sugestie a metaforelor, *Floare albastră* conţine în sine „arcul voltaic” al întregului lirism eminescian, ce se află în germene în acest text şi urcă până în *Luceafărul.*

Toate ipostazele eului liric analizate mai sus, toate formele de discurs liric – monolog, apostrofă, incantaţie – sunt prezente în text.

Cele 14 strofe sunt dispuse astfel: primele 13 strofe alcătuiesc planul iluziei, plasat în trecut, exprimând dragostea trăită intens, până la extaz, iar ultima strofă, a 14-a, redă planul realităţii, plasat în prezent, exprimând nostalgia pentru iubirea pierdută.

La prima vedere, textul se înfăţişează cititorului ca un text epic, obiectiv, în care se împletesc stilurile direct şi indirect, cu un „narator” confesiv şi cu intervenţii directe ale unui „personaj evocat”. Impresia vine din câteva instrumente lingvistice adecvate: linia de dialog, surprinderea imaginii „personajului” prin portretul sintetic „mititica”, verbul *dicendi* „zise” al „naratorului”. Dar, cercetat cu amănunţime în planul lirismului, textul ne încântă ca acordurile unei harfe.

Strofele 4, 13, 14, primele prin *incantaţie lirică* susţinută prin exclamaţii, ultima prin apostrofă lirică susţinută de forţa metaforelor din vocativ, exprimă eul liric subiectiv simplu (eu) sau asociativ (eu+tu = noi):

Monumentul Eminescu din Oneşti (foto: www.turism-zone.ro)

Astfel zise mititica
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n-am zis nimica.

Înc-o gură – şi dispare...
Ca un stâlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!

Şi te-ai dus, dulce minune,
Şi-a murit iubirea noastră –
Floare-albastră! floare-albastră!...
Totuşi este trist în lume!

Celelalte strofe structurează textul potrivit celor două intervenţii ale fetei.

Strofele 1, 2, 3 redau reproşul şăgalnic al fetei adresat iubitului ei că ar putea s-o uite de dragul lumii lui înalte la care aspiră:

– Iar te-ai cufundat în stele
Şi în nori şi-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieţii mele.

În zadar râuri în soare
Grămădeşti-n a ta gândire
Şi câmpiile asire
Şi întunecata mare;

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vârful lor mare –
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!

Strofele 5–12 redau dulcea chemare a fetei la viaţă, dragoste, fericire:

– Hai în codrul cu verdeaţă,
Und-izvoare plâng în vale,
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia măreaţă. /.../

Şi sosind l-al porţii prag,
Vom vorbi-n întunecime;
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că mi-eşti drag?

Comparând cele două intervenţii ale fetei, vom sesiza antiteza metaforelor folosite, reproşul fiind susţinut de metafore ale morţii şi eternităţii, simboluri ale istoriei şi culturii („stele”, „ceruri nalte”, „întunecata mare”, „piramidele-nvechite etc.), iar chemarea fiind susţinută de metafore ale vieţii şi efemerităţii, imagini ornante care creează un cadru peisagistic rustic, simplu şi jucăuş („verdeaţă”, „trestie”, „foi de mure”, „fir de romăniţă”, „bolţi de frunze” etc.).

Sub masca persoanei a III-a (ea) se ascunde aici eul liric subiectiv al poetului: atât reproşul şăgalnic al iubitei, cât şi chemarea iubitei sunt, de fapt, cele două feţe spirituale ale poetului însuşi, sesizate şi în disocierea eului din *Odă (în metru antic)*; reproşul şăgalnic al iubitei este oglinda în care se vede faţa apolinică a poetului, cea înclinată spre visare, eternitate şi absolut, iar chemarea este oglinda în care se vede faţa dionisiacă a poetului, înclinarea lui spre tumultul vieţii, spre bucurie şi dragoste.

Versul final este cheia lirică a micului poem: totul este un suspin liric al eului, care alunecă o clipă în planul iluziei, poate al amintirii, în care saltă o gingaşă „voce” a propriei simţiri, ca apoi, întreaga vrajă să se risipească la impactul cu realitatea prezentă şi să revină sentimentul fundamental al tristeţii metafizice: „Totuşi este trist în lume!”

Cele două faţete sunt, în germene, acordurile lirice majore şi minore în care va evolua întreaga poezie de dragoste a lui Eminescu în cele două etape cronologice, cum remarca Garabet Ibrăileanu (*Eminescu – note asupra versului*, în *Viaţa românească*, nr. 9-10, 1929, pp. 333–369), etapa ieşeană (1874-1876) cu gingaşe „canţonete” de dragoste precum *Crăiasa din poveşti, Dorinţa, Lacul* etc., şi etapa bucureşteană (după 1876, cu apogeul în 1883) cu tânguitoare elegii, romanţe, sonete, precum *Departe sunt de tine..., Pe aceeaşi ulicioară, De câte ori, iubito..., De ce nu-mi vii?, Pe lângă plopii fără soţ, Şi dacă..., Sonete* etc. Natura însăşi intră în rezonanţă cu starea sufletească a poetului (romanticul *état d'âme*), luxuriantă, mirifică, feerică, armonioasă în poeziile ieşene, pustie, rece, mohorâtă în cele bucureştene.

Pădurea (*O, rămâi*), codrul (*Ce te legeni..., Revedere*), ca măşti lirice ale eului poetic, exprimă şi ele aceeaşi diferenţă de tonuri.

Întreaga poezie, bogat imagistică la început, devine tot mai reflexivă, exprimând în multiple acorduri de harfă eul liric subiectiv al poetului, până se ajunge la marea orchestraţie din *Luceafărul.*

Lirismul obiectiv. Lirica „rolurilor”

Categoria estetică de „rol” este proprie artei dramatice, reprezentând „partitura de joc” a fiecărui actor ce contribuie la punerea în scenă a unei opere dramatice.

Dar în creaţiile lirice, unde nu avem de-a face cu „personaje” actante, ci doar cu „vocea lirică” a poetului manifestată direct sau „mascat”, cum am putem vorbi despre o „lirică a rolurilor”?

Şi totuşi, unele creaţii poematice se citesc nu numai într-o cheie epico-dramatică, ci, datorită unor alegorii şi simboluri ale partiturii textului, şi într-o cheie lirică, aşa cum vom analiza în continuare *Luceafărul* şi *Mureşan (tablou dramatic),* unde „rolurile” jucate de personajele simbolice sunt, de fapt, „voci” lirice ale poetului în ipostaza lirismului obiectiv.

(Va urma)

După 40 de ani, despre Gr.C. Moisil şi vremea sa (II)

Dragoş VAIDA

La 40 de ani după plecarea dintre noi a marelui învăţat, spirit european în sens autentic, partea a doua a articolului schiţează alte elemente privind *personalitatea şi opera* profesorului, ultima cu referire la aplicarea corpurilor finite la teoria circuitelor din [6] (vezi şi [4]). Deşi departe de maestru ca dimensiune şi temperament, încerc totuşi să sugerez semnificaţia culturală a *aventurii* întreprinse de acesta, de atâtea ori *în contradicţie* cu epoca pe care o trăia.

De multe ori, se întorcea din străinătate cu două-trei cărţi – tot atâtea semnalări de inedite şi surprinzătoare domenii pentru noi – pe care ni le dădea pentru prezentare la seminar. Cumpărate cum? Profesorul îmi spunea că în străinătate *nu îşi divulga* calitatea de membru al Academiei, calitate care i-ar fi deschis calea unor onoruri de rigoare, dar care l-ar fi obligat la un anumit *standing,* de exemplu, la cazare în hoteluri de mâna întâi. Prefera cazări sub baremul acordat de Academie, pentru ca astfel să facă economii şi să ne ia câteva cărţi.

Capitolul vizitelor în străinătate era, de cele mai multe ori, chiar şi pentru profesor, prilej de încordări şi contratimpi. Într-o discuţie care se acutiza, pe tema greutăţilor întâmpinate de colegii tineri la plecarea în străinătate, în controversă cu tov. Ciungu, director la Relaţii Externe la Academie, brusc, profesorul îşi interpelează interlocutorul cu întrebarea dacă ştie *Cele Zece Porunci* – veţi recunoaşte, neaşteptată temă, în convorbirea dintre doi membri de partid get-beget. Bineînţeles, interlocutorul rămâne mut de uimire. Profesorul îşi explicitează referinţa – *Să nu iei numele Domnului în deşert!* Tov. Ciungu încălca porunca, în interpretarea profesorului, prin aceea că îşi prezenta propria opinie drept poruncă de la partid. Ce o fi înţeles oficialul din toată această întâmplare?

Existau în raporturile cu profesorul limite. De obicei, totul pleca de la o cunoaştere personală reciprocă destul de bună şi mergea până la argumentul consistent. Întâmplarea care urmează spune ceva despre aceste raporturi. Participasem împreună la Budapesta la o reuniune a unui grup de lucru profilat pe colaborarea dintre academiile „frăţeşti”, pe problemele tehnicii de calcul, şi aşteptam la aeroport îmbarcarea în avion (pe atunci profesorul consimţea să zboare). Aşteptare, stare ambiguă descrisă undeva de André Maurois, când *încă* nu ai plecat fizic, dar ai părăsit *deja* locul. Mă priveşte şi-mi spune: „Vaida, *aici* veniturile noastre sunt *compatibile*”. Introducerea nu mă lăsa să ghicesc continuarea (astăzi, aş fi devenit bănuitor, temându-mă să nu mă descopere cineva ca „incompatibil”). Şi continuă: „Vrei să punem juma-juma şi să bem împreună un coniac?” Intuiţia şi experienţa îi dăduseră posibilitatea să vadă că eu nu prea sunt un adept al lui Bachus. (Urma să devin însă un adept al lui Backus, cel cu notaţia pentru sintaxa limbajelor de programare. John Warner Backus – 1924-2007, fiul unui emigrant german – a fost unul dintre pionierii informaticii, la nivel mondial. A condus grupul de lucru care a dezvoltat limbajul de programare FORTRAN. A murit exact în anul în care se celebra semicentenarul acestui limbaj. Împreună cu Peter Naur – n. 1928 – a realizat sistemul de definire a sintaxei limbajelor formale cunoscut sub numele Backus-Naur-Form (BNF), denumire pe care P. Naur a contestat-o, preferând să numească sistemul Backus Normal Form.)

Am fost de acord, am luat coniacul şi pot să spun că plata şi degustarea au fost *riguros juma-juma,* episodul consumându-se exclusiv în cadre net raţionale, fără efuziuni sentimentale (vă amintesc de replica românului, după invadarea Cehoslovaciei din 1968, care îi spunea rusului că el nu vrea o împărţire *frăţească*, ci una *fifty-fifty*).

Mi-a făcut plăcere partea din cercetările profesorului din [6, în special, p. 644 şi 661], dedicată corpurilor finite, pe care dânsul le denumea *corpuri de imaginare ale lui Galois,* nume frumos, cu rezonanţe, nedrămuit de obsesia conciziunii de astăzi, luat din literatura franceză. Aceste sisteme de calcul fuseseră descoperite de Gauss, *Disquisitiones arithmeticae,* 1801. Teoria de bază şi punerea în valoare a acestui important instrument sunt datorate lui Evariste Galois (1830) [3] (vezi splendidele pagini despre Galois scrise de Dan Barbilian, descoperite de acad. Solomon Marcus şi comunicate lui Ion Pillat [1]). În prezent, corpurile finite se aplică în combinatorică, teoria codurilor şi criptografie şi în studiul circuitelor de comutaţie.

Fusesem atras de subiect din primul an, când mă bucuram de fermecătoarele lecţii de Algebră Superioară ale lui Alexandru Froda (1894-1973), care mă intrigau, din semestrele 1-3. Din primul an (1952-1953), m-a fascinat o problemă propusă de Gheorghe Gussi, apărută

la gazeta de perete din hol, de unde încep scările pe care azi le consider un obstacol: „Să se dea un exemplu de *corp cu patru elemente*”.

Gr.C. Moisil face o teorie frumoasă, pronunţat computaţională, a corpului cu patru elemente *GF*(2^2) in [6, pp. 220-252], întreaga carte abundând în extrem de numeroase exemple de *aplicaţii* şi de *laborioase calcule* pe care le-am urmărit cu plăcere pe vremea studenţiei, când *am fost nemuritor.* Un corp finit este o mulţime cu un număr finit de elemente (cu două, cu trei, cu patru, cu cinci, dar nu cu şase! etc.) cu care putem face toate cele patru operaţii fundamentale, tot timpul lucrând numai cu acele câteva elemente, corpuri cu care „putem rezolva ecuaţii”, în explicaţia concisă a profesorului. Cel mai simplu caz de corp finit este cel cu două elemente, 0 şi 1, în care singura regulă neobişnuită este aceea că 1 + 1 = 0. Mai general, la corpurile care extind acest caz, mai precis, la cele de caracteristică 2, avem $x + x = 0$. Aşa putem ajunge fără greutate la un corp cu patru elemente {0,1,a,b = a + 1}. Adunarea nu ne produce încurcături (exemplu, (a + 1) + 1 = a sau a + (a + 1) = 1). La înmulţire, avem a x a = a + 1 şi, deci, a(a + 1) = a x a + a = (a + 1) + a = 1. Este un calcul simplu cu care putem să modelăm circuite de comutaţie, la fel ca profesorul, sau *sisteme generale*, în care joacă un rol doar patru stări distincte, desemnate prin cele patru elemente disponibile enumerate. Pare ceva curios, în tot cazul neobişnuit, să vedem cum totul se reduce mereu la cele *patru elemente*, dar tocmai în aceasta rezidă valoarea aplicativă a sistemului. Semnalez în context cuprinzătoarea monografie [5] dedicată corpurilor finite, de R. Lidl şi H. Niederreiter. La pag. 533 sunt citate patru lucrări ale lui Gr.C. Moisil, împreună cu articole ale discipolilor (pag. 668 şi 684, S. Rudeanu, C.P. Popovici şi cu mine).

După dispariţia profesorului, am vrut să ne rămână ceva de la dânsul, în afară de *operă, impresii şi amintiri,* ceva instituţional, să spun aşa. I-am scris o scrisoare lui Miron Constantinescu la Învăţământ. Dânsul mă consultase în legătură cu o comunicare pe care o avea în lucru şi în care, la un moment dat, se referea la modele matematice în cercetarea sociologică. În scrisoare, am susţinut ideea că nu ar trebui desfiinţată catedra lui Gr.C. Moisil de la filosofie, că direcţia de învăţământ-cercetare *matematica şi informatica în ştiinţele sociale* merita menţinută, într-o catedră pentru care am propus numele de „Catedra Moisil”. S-a întâmplat să fiu de faţă la o vizită a lui Miron Constantinescu la Universitate (fără legătură cu patrimoniul de idei Moisil, era vorba de un doctorat honoris causa, propus pentru un oaspete din străinătate). De faţă cu mine, ministrul l-a întrebat pe rector, profesorul Gheorghe Ciucu, ce urmare a dat sugestiei din scrisoarea mea. Răspunsul rectorului nu mi s-a părut clar şi convingător, dar nici negativ. Istoria a trenat puţin timp după aceea, dar destul pentru colegii de la catedra lui Gr.C. Moisil, şi aşa puţini, care au început să plece, căutându-şi un viitor mai bun, cu şanse de promovare. Aveau dreptate, casa rămăsese fără stăpân, firma fără titular şi era greu să ceri unor colegi mai tineri, niciunul profesor, puţin apostolat. Cred că însuşi profesorul Moisil se gândise la o mai bună încadrare a catedrei sale. Exact înainte de plecarea în voiajul din Canada, de unde avea să nu se mai întoarcă, mi-a dat un telefon şi mi-a spus că a vorbit cu Nicolae Popescu şi că mă întreabă şi pe mine dacă aş fi de acord să trec la catedra de la filosofie, pe un post de profesor. I-am spus că da şi mi-a răspuns că va vorbi cu rectorul. Mă gândesc şi azi că ideea cu Catedra Moisil nu era aşa de rea, că ar fi fost ceva de făcut în direcţia menţionată.

În momentul în care azi se celebrează 200 de ani de la naşterea lui Soeren Kirkegaard, filosof, teolog si poet danez, reflecţiile acestuia privind viaţa şi exprimarea în *formule paradoxale* dau o strălucire nouă paradoxurilor din gândirea şi scrierile moisiliene. Pun această referire în legătură cu gândirea filosofului ştiinţelor, P.K. Feyerabend (1924-1994) [2], poate subiect pentru altă dată.

Bibliografie

[1] I. Barbu: *Poezii. Proză. Publicistică,* Editura Minerva, Bucureşti, 1987 (Ediţie îngrijită de Dinu Pillat, Antologie de Mihai Dascăl, Repere istorico-literare realizate de Mihai Dascăl şi Maria Rafailă, 351 p.).

[2] P. Feyerabend: *Contre la méthode, Esquisse d'une théorie anarchiste de la connaissance*, Paris, Éd. Seuil, 1979.

[3] Evariste Galois: Sur la théorie des nombres. *Bulletin des Sciences Mathématiques de M. Férussac*, 13, 1830, pp. 428-435 (cu doar doi ani înaintea decesului din 1832, îngrozitor de prematur, reluat după moartea lui Galois în *Journal de Mathématiques Pures et Appliquées,* 11,1846, pp. 398-407.

[4] A. Iorgulescu. S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida (coordonatori/eds.): *Grigore C. Moisil şi continuatorii săi în domeniul Informaticii Teoretice/Grigore C. Moisil and his followers în the field of Theoretical Computer Science*, Editura Academiei Române, 2007.

[5] R. Lidl, H. Niederreiter: *Finite Fields,* Cambridge University Press (Enc. Math. Applic. 20), 1997.

[6] Gr.C. Moisil: *The Algebraic Theory of Switching Circuits*, Pergamon Press, 1969.

La 1 iunie, profesorul Dragoş Vaida, unul dintre numele cele mai importante ale informaticii româneşti, a împlinit 80 de ani. La mulţi şi buni ani, Domnule Profesor!

Dialoguri esențiale

Interviu cu Ruxandra Cesereanu

Tudor PETCU

Tudor Petcu: Înainte de a discuta pe marginea subiectului propus – universul concentraționar din România –, v-aș ruga să vorbiți despre activitatea dvs literară, întrucât, după cum bine este cunoscut, sunteți poetă, prozatoare și eseistă cu o foarte bogată activitate. V-aș ruga, de asemenea, să faceți referire și la stilul sau, mai bine zis, curentul literar ce vă reprezintă cel mai bine, în special în activitatea literară.

Ruxandra Cesereanu: Am fost întrebată nu de mult dacă sunt o personalitate multiplă. Și am râs. Mă consider întâi de toate a fi poetă, apoi prozatoare, apoi eseistă. Vocile mele nu se suprapun, ci sunt distincte. Și aș dori să fie acceptate toate, fără să fiu parțializată ori fărâmițată. Scriitura mea este arborescentă și jungloidă, așa încât să o descurce cine poate. Ca poetă, am pledat pentru autenticitatea și febrilitatea maximă la nivel de simțire (poezia mea alternează între neoexpresionism și postsuprarealism). Ca prozatoare, am mizat și mizez enorm pe plăcerea de a povesti, pe gurmenzia narativă, pe papilele gustative epico-epicureice. Ca eseistă, mă consider o analistă a mentalităților (atunci când scriu despre suferința din închisori și lagăre – a se vedea *Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conștiința românească*). Dar sunt și o eseistă care are plăceri de gurmet în a testa și analiza romanul contemporan străin (a se vedea cartea mea *Biblioteca stranie*). Poezie și proză voi scrie cât voi trăi, fiindcă ambele sunt deja în sângele meu și fac parte din carnea mea.

T.P.: Dat fiind faptul că poezia este una dintre trăsăturile dvs definitorii, aș dori să vă întreb cum vă raportați la stilurile poetice contemporane? Considerați că odată cu postmodernismul poezia contemporană a intrat într-o eră a desacralizării, a deconstrucției unei arhitectonici a spiritului? Dar proza?

R.C.: Aș spune mai întâi că scriitorii sunt făpturi care mizează pe împărtășanie. Scriitorii pot să scrie pentru ei înșiși, dar ei scriu mai ales pentru ceilalți. Ca să îi vindece, să îi mângâie și să-i înminuneze pe ceilalți. Sau ca să limpezească vremurile și lucrurile în această lume. Scriitorii sunt niște terapeuți (sau încearcă să fie). Prin poezia mea, am încercat acest lucru: să scriu despre nevroze și nelinişti, să le descarc și, poate, să îi descarc și pe alții de astfel de anxietăți. Cărțile mele cele mai violente de poezie sunt *Oceanul Schizoidian* și *Coma*. Dar, alături de ele, am scris și publicat și cărți despre dragoste și decadență ori despre dragoste și izbăvire (de pildă, *Veneția cu vene violete* și *Kore-Persefona*). Am fost interesată și de experimente poetice extreme (a se vedea *Submarinul iertat*, scris împreună cu Andrei Codrescu, și *Ținutul Celălalt,* scris împreună cu *Marius Conkan*). În proză, sunt o autoare de autoficțiuni (romanul meu emblematic, în acest sens, este *Tricephalos*), dar și de narațiuni fantastice (a se vedea volumul de povestiri *Nebulon* și, mai ales, romanul *Angelus*). Pregătesc, însă, o surpriză epică, întrucât actualmente lucrez la un roman-frescă despre comunismul și postcomunismul românesc! Poezia mea nu este postmodernă decât arareori (în experimentele extreme), în schimb proza mea este îndeajuns de postmodernă, cred. Nu mă raportez, însă, la postmodernism, neapărat, din perspectiva desacralizării.

Ruxandra Cesereanu (n. 17 august 1963, Cluj-Napoca) este poetă, prozatoare, eseistă, cercetătoare a universului concentraționar românesc, conferențiar universitar la Facultatea de Litere (Catedra de literatură comparată) a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca (facultate pe care a urmat-o între anii 1981 și 1985). În timpul facultății a fost redactor la revista *Echinox,* din 1991 este redactor la revista *Steaua,* iar din 2011 redactor-șef adjunct. Și-a susținut doctoratul în 1997, cu teza *Infernul concentraționar reflectat în conștiința românească.*

A publicat numeroase cărți de poezie, proză și eseuri – le enumerăm pe acestea din urmă: *Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conștiința românească* (ed. I 1998, ed. II 2005), *Panopticum. Tortura politică în secolul XX* (2001), *Imaginarul violent al românilor* (2003), *Decembrie 89. Deconstrucția unei revoluții* (2004), *Gourmet* (2009), *Biblioteca stranie* (2010).

T.P.: Să ne concentrăm acum asupra unui subiect delicat și emoționant. Mă refer la universul concentraționar din România comunistă căruia i-ați acordat o atenție deosebită și pe care l-ați supus unor analize subtile. Sunteți de acord cu faptul că în cazul închisorilor comuniste din România, ca de altfel în cazul tuturor episoadelor funeste din istoria umanității, putem vorbi despre o logică a suferinței menite să contribuie la o conștiință colectivă ulterioară mai responsabilă din punct de vedere moral?

R.C.: Nu prea accept formula de logică a suferinței! Înăuntrul meu se găsește o făptură care repudiază ideea că suferința (injustă, abuzivă) are o logică. Firește, dacă aș fi făcut închisoare politică și aș fi fost deținut de conștiință, poate lucrurile ar sta altfel. Dar, ca analist al mentalităților și cercetător al suferinței celor care au trecut prin Gulagul românesc, pentru mine nu există vreo logică a suferinței. Cel puțin nu la nivel convențional, oficial, politico-social. Că diferiți foști deținuți politici vorbesc despre suferința lor concentraționară ca având un rost lăuntric revelatoriu – este cu totul altceva. Steinhardt își numește jurnalul rememorării detenției ca fiind *al fericirii* (iar formula cu pricina a făcut carieră); un alt fost deținut politic vorbește, la rândul lui, despre un *abis luminat!* Sunt de acord, însă, cu faptul că, în urma experienței concentraționare filtrate moral, conștiința colectivă devine, vrând-nevrând, responsabilă etic.

T.P.: Când discutăm despre perioada concentraționară din România comunistă, nu putem face abstracție de ceea ce s-a numit nu doar experimentul, ci și fenomenul Pitești. Atâta vreme cât ne raportăm la fenomenul Pitești, înțelegem clar ce a însemnat și cum a fost permisă intolerabila toleranță, dar parcă înțelegem și dimensiunea metafizică a perversiunii. Chiar și Alexandr Soljenițîn, la un moment dat, cataloghează fenomenul Pitești drept *cea mai mare barbarie a lumii contemporane,* însă, pe de altă parte, consider că un asemenea capitol istoric depășește statutul de barbarie. Dacă depășește, într-adevăr, acest statut, putem să vorbim despre fenomenul Pitești ca despre un test al rezistenței morale la care au fost supuși deținuții, în special aceia care nu au încetat vreodată a glăsui puternic pentru Dumnezeu?

Doamna Chiajna

R.C.: Despre fenomenul Pitești au scris cărți percutante atât aceia care nu au trecut și nu au cunoscut experiența atroce ca atare (de la Virgil Ierunca la Alin Mureșan, de pildă), cât și mărturisitori direcți (Dumitru G. Bordeianu, Stefan I. Ioan Davidescu, Constantin Dumitrescu și mulți alții). Paul Goma a filtrat literar experimentul de la Pitești într-un roman sumbru, numit chiar *Patimile după Pitești.* Despre acest experiment nu am lucruri noi de spus, așa încât o să rezum opinia pe care am expus-o deja în cartea mea despre Gulagul românesc. Este vorba despre un fenomen aberant, ce se pretează psihanalizării, după opinia a destui analiști (H.R. Patapievici, Vasile Dem Zamfirescu și Alina Mungiu, de pildă). H.R. Patapievici (în *Cerul văzut prin lentilă*) comentează acid astfel: „Abia când privim *spațiul mioritic* ca anticameră a *fenomenului Pitești*, gravitatea chestiunii specificului național este cu adevărat pusă". Patapievici (în *Politice*) vede în fenomenul Pitești un experiment de „inginerie socială", pe care îl proiectează, extinzându-l în timp, la scară națională: „Fenomenul Pitești nu a încetat în 1952, el a continuat prin mijloace sociale, nu penitenciar-sadice, până după 1989. Ceea ce numim azi «poporul român» este rezultatul experimentului Pitești aplicat întregii Românii de după 1946. Acest experiment de inginerie socială, din nefericire, a reușit. Nu Stalin & Caragiale sunt tutelarii, ci Țurcanu & Nicolski." Virgil Ierunca (*Fenomenul Pitești*) vede în Eugen Țurcanu (liderul reeducării în închisorile Pitești și Gherla) un Verhovenski dus dincolo de limita răului și un al doilea marchiz de Sade. Alți memorialiști văd în Țurcanu un doctor Mengele românesc. Să nu uităm că infernul reeducării de la Pitești a sfidat mai cu seamă dimensiunea transcendentală, egalând judecata umană cu cea a lui Dumnezeu. Psihologul Adrian Neculau consideră că închisoarea Pitești a fost un „laborator experimental de psihologie aplicată, organizată după criterii științifice"; iar tema experimentului a fost *„transformarea omului în contrariul său"* – sunt întru totul de acord cu această definiție care nu contenește să mă bulverseze, psihologic și sufletește. La Pitești, până și credincioșii cei mai ferventi au ajuns, uneori, că nu au mai fost apți să facă nici măcar cruci în gură, cu limba, întrucât se simțeau blestemați, tarați, avortați…

T.P.: *Comunismul a umplut cerul de sfinți,* după cum frumos se exprima părintele Arsenie Papacioc. A umplut, într-adevăr, cerul de sfinți, referindu-ne la cei care prin martirajul lor au învins intolerabila toleranță din închisorile comuniste, dezvăluind frumusețea ascunsă, dar și abandonată a vieții. Cum vă raportați la acest martiraj românesc și care sunt principalele cauze ce au făcut ca el să nu fie suficient de cunoscut în zilele noastre?

(Continuare la pag. 13)

Acad. Emilian Dobrescu

Acad. Emilian Dobrescu s-a născut la 22 mai 1933, în București. Este membru corespondent al Academiei Române din 1 martie 1974 și membru titular din 22 ianuarie 1990.

Absolvent al fostului Liceu Comercial „Regele Carol I” (1951) și al Facultății de Economie a Universității „Lomonosov” din Moscova (1956). În 1963 a devenit doctor în economie. A fost, pe rând, asistent, lector, conferențiar și profesor universitar în București. A lucrat în Comitetul de Stat al Planificării ca prim-vicepreședinte (1972-1978) și ca președinte (1981-1982), funcție din care a demisionat în urma respingerii propunerilor formulate în nume personal pentru restructurarea economiei românești. A efectuat două stagii de documentare-cercetare în S.U.A. (1970 și 1996). Din 1990 este cercetător și conducător al Seminarului de Modelare Macroeconomică al Institutului Național de Cercetări Economice. A publicat circa 100 de articole și lucrări de specialitate, dintre care 15 în colaborare. Principalele sale direcții de cercetare sunt: teoria și problemele metodologice ale măsurării economice, analiza corelațiilor macroeconomice fundamentale, studierea economiei românești în perioada postbelică, participarea la pregătirea teoretică și metodologică a introducerii analizei input-output în România (1968-1973), cu utilizarea în acest scop a experienței americane, elaborarea primelor modele econometrice românești – monosectorial și plurisectorial, analiza caracteristicilor economiei slab structurate și a problemelor prelucrării seriilor statistice în condițiile acesteia, investigarea proceselor inflaționiste în economiile emergente, elaborarea macromodelului economiei românești de tranziție. În fiecare dintre aceste direcții a publicat, în țară sau la edituri străine, numeroase cărți. „Macromodelul Dobrescu” a fost utilizat în simulările analitice și predictive destinate politicilor monetare, în elaborarea strategiei pe termen mediu adoptate în 2000 de Guvernul României, precum și în testarea coerenței Programelor Economice de Preaderare pe anii 2001-2003; pe baza lui sunt publicate sistematic estimări previzionale; acest macromodel este implicat în fundamentarea prognozelor pentru România oferite de Project LINK (sub egida O.N.U.). Pentru contribuțiile sale în domeniul cercetării economice, *Journal of Applied Quantitative Methods* i-a decernat Medalia de onoare pe anul 2007. Membru al consiliilor științifice ale *Romanian Journal for Economic Forecasting, Theoretical and Applied Economics, Oeconomica, Romanian Review of Statistics.* Membru al Association de Comptabilité Nationale (Paris), al International Association for Research in Income and Wealth (New York), al Society for Financial Econometrics (New York), al Royal Economic Society (Londra); președinte de onoare al Centrului Român de Modelare Economică (București); reprezentant al Academiei Române în Consiliul Național de Coordonare a Statisticii. În 1989, FIDE i-a conferit titlul de „Mare Maestru Internațional” în compoziția de șah; a publicat trei lucrări în acest domeniu, dintre care una în engleză.

(După Dorina N. Rusu, *Dicționarul membrilor Academiei Române. 1866–2010,* Ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010.)

Curajul de a fi OM

Constantin POPESCU
Alexandru TAȘNADI

Propunerea, Sandule, din partea revistei *Curtea de la Argeș,* de a-l însoți pe domnul academician Emilian Dobrescu, întru dialog cu cine este, mi-a venit ca o mănușă.

– Și mie, **Costică,** trebuie să-ți mărturisesc că mi-a căzut la fel de bine, dacă mă gândesc la modul în care am crescut în ale modelării!

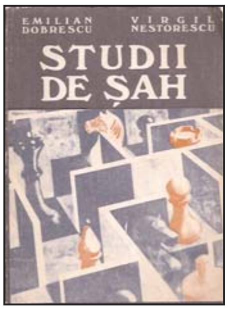
– Așa este. Domnul prof. Emilian Dobrescu, de când mă știu într-ale modelării corelațiilor din viața economică, este tot academician, nu numai ca recunoaștere instituțională, ci, mai ales, ca apreciere generală a omului de valoare, ca spirit viu ce ne-a însoțit în școala de altădată!

– Într-adevăr, modul în care noi am reflectat să vorbim despre prof. academician Emilian Dobrescu, sub titlul *Curajul de a fi Om,* ne-a fost inspirat de ceea ce spunea Einstein: în timp ce omul de succes este cel ce obține din ce în ce mai mult de la alții și le oferă incomparabil mai puțin și, dacă se poate, deloc, *omul de valoare* este cel ce oferă în schimb celorlalți din ceea ce este, fără să le ceară nimic în schimb!

– Comparația, Sandule, mi se pare a fi foarte potrivită pentru dialogul nostru despre profesorul Emilian Dobrescu. Este omul de valoare care a avut și are *curajul de a fi OM* în alte cunoașteri autentice, cum spunea Cioran, construind o *adevărată școală economică* întru credința că ceea ce putem măsura ne poate apropia de esența tendințelor, chiar dacă, adesea, ceea ce cuantificăm este mult în afara calității fenomenelor pe care le urmărim! O școală a modelării economice care să nu fugă de esența fenomenelor și proceselor economice, aceasta este ceea ce ne dorim!

– Putem, Costică, să ne apropiem de cine este Emilian Dobrescu pentru că am crescut în spiritul lucrurilor pe care le-am citit și trăit, în anii noștri de copilărie economică, din care am învățat că iubirea de *productivitatea muncii sociale*, ca și de *ritmul creșterii economice organice* sunt esențiale pentru a fundamenta o viață economică națională, prin raționalitate și speranță, în slujba unei vieți mai bune pentru generațiile ce coexistă și se succedă. De fapt, frumusețea la modelarea creșterii economice prin productivitate la Emilian Dobrescu se află în înțelepciunea că niciodată cantitatea nu poate substitui calitatea!

– De acord cu tine, Sandule. La acad. Emilian Dobrescu întâlnim atât argumentarea *funcției productive a sistemului economic,* dintotdeauna, cât și mijlocul pentru a alimenta această „homeostazie” a vieții economice prin *economisire întru investire*. Tot dintotdeauna, nu poți consuma mai mult decât produci, după cum nu poți să produci dacă nu investești și nu poți investi durabil decât dacă economisești ceea ce depășește excedentul de venit peste consumul prezent. Iar dacă se întâmplă să consumi fără să produci, să investești fără să economisești, înseamnă că, de fapt, trăiești pe datorie și, mai devreme sau mai târziu, vine scadența. Un popor care nu economisește nu poate să trăiască cu adevărat pe propriile sale picioare, așa cum își dorește!

– Să amintim și faptul că gândirea, ca și atitudinea școlii economice a acad. Emilian Dobrescu, se încadrează în ceea ce spunea Cicero în Senat. Datoria externă trebuie moderată. Bugetul național trebuie echilibrat, dacă vrem să trăim după cum muncim. Poporul trebuie învățat să muncească productiv și nu să cerșească!

– De fapt, Sandule, concepția pe care acad. Emilian Dobrescu o încadrează în ceea ce crede că reprezintă *optimul vieții economice și sociale* este una de tipul „întregilor integrați”, potrivit căreia ceea ce este sănătos pentru mediul natural este sănătos și pentru om și comunitate, pentru lumea afacerilor private și publice. Când propune maximizarea fondului de consum însumat, ca indicator al optimului vieții economice și sociale, el subordonează criteriul raționalității economice nu profitului financiar, ci așteptărilor oamenilor, în dimensiunea lor cantitativ-valorică. În afara acestor așteptări, orice criteriu de optim economico-social este lipsit de conținut!

– Să amintim, Costică, încercarea prof. acad. Emilian Dobrescu de a contura un model de structurare optimă a economiei românești după 1989, ca pe un pas de cunoaștere bazată pe armonia dintre raționalitate și speranță în alocarea resurselor limitate, în condiții de incertitudine și de libertate. Ce păcat, însă, că datele cu care operăm în acest proces de modelare macroeconomico-socială la noi, și nu numai, nu au nicio legătură cu ceea ce își doresc oamenii, cu fericirea lor. Însuși Kuznets, fondatorul PIB-ului, la vremea lansării acestui agregat economic, spunea că se propune un asemenea indicator de apreciere cantitativă a vieții economice, care însă nu are nicio legătură cu aspirațiile oamenilor! Și, când ne gândim că l-am introdus și în Indicele Dezvoltării Umane (IDU)!?

Seniori ai culturii

– Acum şi aici, **Sandule,** unde încercăm să trăim împreună cu prof. acad. Emilian Dobrescu sensul a cine este, spre a lăsa cititorii noştri să fie liberi în a aprecia acest lucru, se cuvine să precizăm că valoarea definitorie a acestui spirit ştiinţific stă în *curajul de a fi în armonie* cu adevărul, bunătatea şi frumuseţea, ce fac fiinţa umană să gândească şi să trăiască pe calea unei vieţi legate nu de oameni sau de lucruri, ci de un ideal, de a pune cunoaşterea în slujba îmbunătăţirii vieţii oamenilor, a ceea ce îşi doresc aceştia!

– **Costică,** *curajul de a fi Om*, la prof. acad. Emilian Dobrescu, se manifestă în tăcerea formei scrise, în morala bunului simţ pe care construieşte *şcoala de econometrie* din România, unde modelarea bazată pe valorile „sănătăţii întregului viu" pune bazele unei noi *interpretări calitativ-cantitative,* încadrată organic în ceea ce îşi doresc oamenii. Pentru că, orice modelare a vieţii economice şi sociale, în afara a ceea ce îşi doresc oamenii, este un nonsens!

– În tăcerea acestui om de ştiinţă economică, Sandule, se află o întreagă înţelepciune sistemică, unde *învăţăm nu numai ce este nou şi util cunoaşterii întru fericirea oamenilor, ci şi să ne dezvăţăm, până nu este „prea târziu",* cum spune Dostoievski, adică, înainte de a ajunge în Iad, de lucrurile în care nu credem că ne mai pot fi de folos. Şi să ne apropiem cât putem de optimul ca libertate în răspundere, în solidaritate umană, comuniune socială şi compasiune. De fapt, să ne apropiem de optimul „sănătăţii întregului viu"!

– Convins că viaţa este o existenţă în relaţia cu tine însuţi, cu semenii, chiar cu divinitatea cosmică, de dincolo de cunoaştere, prof. acad. Emilian Dobrescu pune la baza şcolii de econometrie din România *modelarea calitativă* a interacţiunilor şi interrelaţiilor, unde contează nu numai *esenţa ecolonomică a conceptelor*, privite ca „întregi integraţi", ci şi *credinţa în rolul lor transformator din interior,* de tip metanoia, asupra spiritelor tinere care fac din educaţia economică autentică o activitate motivată de vocaţie. Ce frumos, să avem şi economişti formaţi la şcoala vocaţiei întru armonia raţionalităţii cu speranţa, ca principii ale vieţii economice şi sociale!

– Spre deosebire de alte spirite ştiinţifice economice de la noi, Sandule, la prof. acad. Emilian Dobrescu dăinuie curiozitatea cunoaşterii întru interpretarea misterului vieţii economice, de ce unii trăiesc bine şi alţii trăiesc prost, de ce la unii *amprenta ecologică* este definită de raportul 6% din populaţie şi 40% din resursele primare ale globului, în timp ce la alţii o asemenea amprentă ecologică este tot neproporţională, dar în sens invers! Sau, de ce, pe măsură ce vorbim de dezvoltarea durabilă, ne îndepărtăm tot mai mult de acest deziderat!

– Acum şi aici, Costică, unde ne-am propus să cinstim valoarea curajului de a fi OM la prof. acad. Emilian Dobrescu, putem să lăsăm întru reflecţie pentru sănătatea şcolii economice de la noi şi nu numai înţelepciunea lui Richard Branson: când afacerile sunt pentru oameni, atunci aduc şi profituri sănătoase pentru întreprinzătorii lor. Orice modelare a lor în acest sens este în spiritul „sănătăţii întregului viu", din care face parte organică şi viaţa umană.

– Asta înseamnă, Sandule, că, dacă economia bazată pe raţionalitate serveşte „sănătăţii întregului viu", atunci şi cei ce promovează afacerile pot fi fericiţi, deoarece şi cei ce beneficiază de roadele lor directe, oamenii, sunt fericiţi! În afara fericirii ca „întregi vii integraţi", totul este un contrasens periculos şi generator de criză ecolonomică. De criză ce afectează grav însăşi existenţa „întregului viu".

– Dacă şcoala în care suntem educaţi şi crescuţi, Costică, ne învaţă să visăm şi să avem curajul de a ne lupta pentru visele noastre, chiar şi prin încălcarea regulilor încremenite în proiect, atunci şi numai atunci putem spune că am fost educaţi în iubire, de a fi cine suntem, de a deveni schimbarea care dorim să se producă din interiorul spre exteriorul lumii noastre!

– Să încheiem, Costică, spunând că suntem onoraţi şi motivaţi de sens să cinstim armonia dintre cunoaşterea autentică şi demnitatea de a fi OM la profesorul academician Emilian Dobrescu, astăzi când deficitele de acordare, coerenţă şi rezonanţă par să ne arunce în cea mai gravă şi profundă criză a valorilor din câte se cunosc!

Mihai Viteazul (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga")

Lucrări de economie ale acad. Emilian Dobrescu

***Despre folosirea matematicii în cercetările economice*, 1961; *Ritmul creşterii economice*, 1968 (Premiul „Petre S. Aurelian" al Academiei Române); *Tipologia economiilor naţionale*, 1977; *Macrociclul economic optimal,* 1983, în engleză; *Măsurarea economică,* 1989; *Introducere în fundamentele modelării macroeconomice,* 2002, în engleză; *Corelaţia dintre progresul tehnic şi creşterea productivităţii muncii,* 1963; *Cuantificarea intensităţii schimbărilor structurale în economie,* 1967; *Corelaţia dintre acumulare şi consum,* 1971; *Funcţia LM în economia de tranziţie,* 1993; *Dihotomia real-nominal în economia românească de tranziţie,* 1997; *Productivitatea muncii sociale*, 1964; *Structura economiei româneşti,* 1969, cu o ediţie extinsă în 1973, în engleză, germană, franceză, rusă; *Balanţa legăturilor dintre ramuri – instrument de analiză structurală a economiei,* 1970, în română şi engleză; *Modele ale corelaţiei dintre acumulare şi consum pentru prognoza dezvoltării economiei româneşti,* 1971; *Cu privire la modelarea corelaţiei fundamentale a utilizării venitului naţional,* 1972 şi 1974 în engleză; *Optimul economiei socialiste,* 1976, cu ediţie în engleză în 1979; *Tranziţia şi comportamentul economic,* 1992, în engleză; *Tranziţia şi modelarea macroeconomică,* 1993, în franceză; *Viteza de circulaţie a banilor în economia de tranziţie,* 1994, în engleză; *Procesele instabile şi modelarea macroeconomică,* 1995, cu o ediţie în engleză în 1996; *Economia de tranziţie – sistem slab structurat,* 1996 şi 2000, în engleză; *O încercare de estimare a economiei necontabilizate – Cazul României,* 1998, în franceză; *Unele estimări ale economiei informale în România,* 2001, în engleză; *Distorsiunea monetară în economia de tranziţie – Cazul României,* 1998, în engleză; *Inflaţia de bază în economia de tranziţie,* 1999, în engleză; *Blocajul financiar în economia României,* 2 părţi, 2000 şi 2001, în engleză; *Outputul potenţial dublu condiţionat,* 2004, în engleză; *Măsurarea interacţiunii schimbărilor structurale cu inflaţia,* 2009, în engleză; *Macromodelul economiei naţionale a României. Versiunea experimentală INCE–Dobrescu,* 1993; *Macromodelul economiei româneşti de tranziţie,* cu trei ediţii în engleză, 1996, 1998 şi 2000, lucrare distinsă cu Premiul de Excelenţă al Băncii Naţionale a României; *Scenarii pe termen mediu pentru economia românească,* 2000, în engleză; *Evoluţia macromodelului economiei româneşti de tranziţie,* 2002; *Tranziţia în România – Abordări econometrice,* 2002; *Macromodelul economiei româneşti de piaţă – Versiunea 2005,* în engleză.**

(Urmare din pag. 11)

R.C.: Prin închisorile şi lagărele comuniste din România au trecut destui preoţi, călugări, ierarhi aparţinând tuturor cultelor, mulţi dintre aceştia fiind supranumiţi „sfinţii închisorilor" tocmai pentru comportamentul lor impecabil din punct de vedere moral, uman, nu în ultimul rând religios. În mod aparte persecutaţi au fost greco-catolicii şi romano-catolicii. Dar ortodocşii nu au fost nici ei scutiţi de marca Gulagului românesc, sute ori poate chiar mii de preoţi şi călugări ortodocşi găsindu-şi sfârşitul în detenţie sau supravieţuind necicatrizaţi în urma acesteia.

Au existat chiar mişcări monahale şi spirituale anticomuniste din rândul ortodoxiei – le amintesc doar pe cele mai mediatizate (în postcomunism) dintre ele: mişcarea Rugul Aprins şi mişcarea de la Mănăstirea Vladimireşti (chiar dacă aceasta din urmă a fost boicotată chiar de BOR). „Sfinţi ai închisorilor" au fost şi destui deţinuţi fără coloratură clericală, religioasă – au fost „sfinţi" exclusiv prin comportamentul lor dăruitor, generos, sacrificial, în unele cazuri. În general, cei care au scris despre Gulagul românesc s-au oprit şi asupra acestei nuanţe de martiraj şi, în anumite cazuri, chiar a funcţionat o mediatizare amplă legată de acest subiect. Aşa încât, chestiunea care se pune este cum a reacţionat publicul cititor sau auditoriul şi de ce acest martiraj este, adesea, trecut cu vederea sau minimalizat. Nu am un răspuns limpede. Poate că o parte din poporul român nu are ochi să vadă şi urechi să audă... sau poate e o chestiune (un defect) legată de memorie, de memoria ororii!

T.P.: Reeducarea şi tortura au fost coordonatele de principiu ale universului concentraţionar din România comunistă, de aceea sintagma *intolerabila toleranţă* pare potrivită. Tocmai reeducarea şi tortura ne atrag atenţia cu privire la importanţa şi obligaţia inviolabilităţii demnităţii umane. În acest sens, v-aş întreba care ar fi cea mai adecvată manieră de a surprinde dimensiunea etică a reeducării şi torturii la care s-a făcut referire?

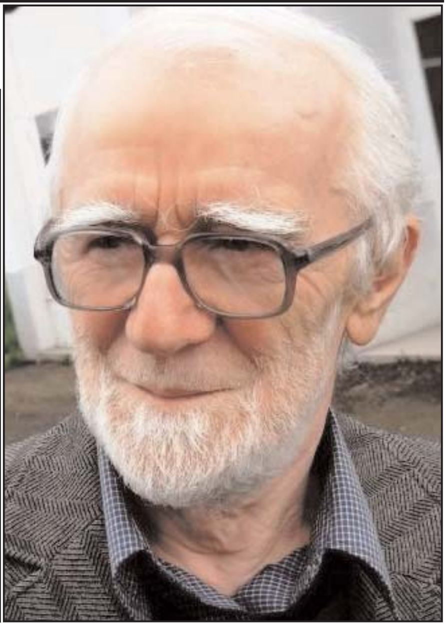
R.C.: Este pentru întâia dată că aud şi reacţionez la această sintagmă pe care o menţionaţi aici şi acum: *intolerabila toleranţă!* S-ar putea să fie mai degrabă un joc de cuvinte care sună provocator, fără să conţină neapărat un sens major sau definitoriu. Există deja arhicunoscuta sintagmă a lui Hannah Arendt de *banalitate a răului* – de ce să mai căutam şi alte formule, când aceasta se potriveşte ca o mănuşă pentru universul concentraţionar din secolul XX (indiferent de ideologia care îl animă)? Nu există nicio dimensiune etică în tortură şi reeducare, ci doar oroare şi abominabil în absolut.

T.P.: Închisorile comuniste din România, mai ales cele de la Piteşti, Aiud sau Gherla, i-au ajutat pe foarte mulţi deţinuţi să-şi cultive, după cum ei înşişi au mărturisit, virtuţi înălţătoare. Într-un fel, cele petrecute în temniţele pe care le amintim au avut rolul de a face din nou posibilă naşterea Binelui din Rău, asemenea Universului din Haos. Consideraţi că este hazardat dacă am lua în considerare chiar ideea de purificare a condiţiei umane în scopul dobândirii recunoaşterii adevărului sublim, în măsura în care ne raportăm la victimele universului concentraţionar românesc?

R.C.: Nu ştiu ce să vă răspund cu exactitate. Întrebarea dumneavoastră pare să fie mai degrabă adresată unui posibil teolog sau unui înţelept (iar eu nu sunt aşa ceva). Tot ce ştiu (în urma multelor lecturi pe care le-am făcut asupra mărturiilor de detenţie din perioada comunistă) este că destui deţinuţi politici au izbutit să se mântuie lăuntric, în închisori şi lagăre, datorită unei înălţări spirituale şi datorită unor revelaţii survenite acolo. Aceşti oameni au fost norocoşi, întrucât au avut energia interioară necesară să poată supravieţui în infern într-un chip iluminat. Dar pe lângă ei există destui alţii care au căzut în beznă şi hău şi nu au mai putut niciodată să se ridice şi să reînvie. Aşa încât lucrurile sunt împărţite (ca întotdeauna în viaţă şi în lume).

(Septembrie 2012)

Ion Horea

Ion Horea s-a născut la 10 mai 1929, în comuna Petea de Câmpie, județul Mureș. Urmează liceul la Aiud (1940-1942), Turda (1942-1944), Târgu Mureș (1944-1945), apoi Seminarul Pedagogic din Cluj (1945-1946) și Liceul „Al. Papiu Ilarian" din Târgu Mureș (1947-1948). Între 1948 și 1949 este student la Institutul de Arte Plastice din București, pe care este obligat să-l părăsească. Urmează Școala de Literatură „Mihai Eminescu" (1951-1952). Este redactor la *Viața Românească* (1952-1964), secretar al Uniunii Scriitorilor (1964-1968), redactor-sef adjunct la *Gazeta literară* (1968) și *România literară* (1968-1990). Debutează cu poezie în 1949, în ziarul *Lupta Ardealului*, și editorial cu volumul *Poezii* (1956). A publicat un număr mare de volume de poezie, a tradus din poeții maghiari din România. Premii ale Uniunii Scriitorilor (1961, 1976), Asociației Scriitorilor din București (1972) etc.

Volume de poezii: *Poezii*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956; *Coloană în amiază*, Editura pentru Literatură, 1961; *Flori de păpădie*, Editura Tineretului, 1962; *Umbra plopilor*, Editura pentru Literatură, 1965; *Poezii* (Colecția „Albatros"), Editura pentru Literatură, 1967; *Calendar*, Editura Tineretului, 1969; *Încă nu*, Editura Dacia, 1972; *Versuri 1956-1972*, ediție îngrijită de Romulus Vulpescu, Editura Eminescu, 1973; *Măslinul lui Platon*, Editura Dacia, 1976; *Bătaia cu aur*, Editura Dacia, 1979; *Un cântec de dragoste pentru Transilvania*, Editura Dacia, 1983; *Eu trebuie să fiu* (Colecția „Cele mai frumoase poezii", Prefață de Edgar Papu), Editura Albatros, 1984; *Noaptea nopților*, Editura Dacia, 1985; *Guguștiucul*, Editura Ion Creangă, 1985; *Podul de vamă*, Editura Eminescu, 1986; *Viața viața*, Editura Dacia, 1987; *Dealuri de lut*, Editura Dacia, 1990; *Cumpene*, Editura Albatros, 1991; *Locul și ceasul* (Biblioteca pentru toți), Editura Minerva, 1994; *Căderea pe gânduri*, Casa de editură „Ardealul", 1996; *Bătăi în dungă*, Editura Albatros, 1999; *70*, Editura Biblioteca Bucureștilor, 1999; *Cartea sonetelor*, Editura Ardealul, 2001; *Și va fi ziuă și va fi noapte*, Editura Ardealul, 2001; *Mărturisiri și Rugăciuni*, Editura Viitorul Românesc, 2003; *Poezii și Poeme*, Editura Fundației Internaționale pentru Cultură și Știință „Mihai Eminescu", 2004; *Reversuri*, Editura Ardealul, 2005; *Bătaia cu aur*, ediție de autor îngrijită de Eugeniu Nistor, prefață de Al. Cistelecan, Editura Ardealul, 2009; *Versuri și Reversuri/ Vers et Revers*, traducere de Paula Romanescu, Editura Cartea Românească, 2009; *Calea târgului*, Editura Ardealul, 2010 (din acest volum sunt reluate poemele alăturate) etc.

Ectenie

Cruci destrămate
Noduri și fire
Din patrafire
Cad nestemate

Zac în potire
Trupuri uitate
Vai, omenire!
Vai, Împărate!

Cruci înclinate
Peste zidire
Fără iubire
Fără păcate

Sânge-n potire
Lacrimi curate
Vai, Împărate!
Vai, omenire!

Vitraliu

Nucul, prin foi ruginii
Își mai pârguie nucile.
Tu te ții, te mai ții,
Clătinat, cu nălucile.

Sălcii, pe râturi pustii
Le mai scutură ploile.
Tu te ții, te mai ții,
Clătinat, cu nevoile.

Plopul, pe frunze-argintii
Tot mai tremură zările.
Tu te ții, te mai ții,
Clătinat, cu mirările.

De la Cantata Ardealului la Cartea Rondelurilor

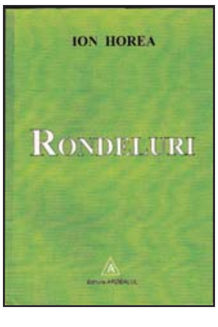

Marian NENCESCU

Încununat de Asociația Scriitorilor din București cu premiul Opera omnia, noiembrie 2012, poetul Ion Horea revine în spațiul publicistic cu o culegere de *Rondeluri* (Ed. Ardealul, Tg. Mureș, 2012, lector de carte fiica poetului, Irina Horea), cu totul 99 de poeme, artistul evitând *suta*, probabil dintr-o prejudecată nedezvăluită public. Recentul volum, al 30-lea dintr-o selecție subiectivă comunicată de editor și înscrisă pe manșetele copertei cărții, întregeste profilul literar al unui autor „de cursă lungă" (a debutat în 1956, la fosta ESPLA, cu un volum intitulat simplu *Poezii*, iar cea mai recentă carte a apărut în 2011, la Cluj-Napoca, sub titlul *Psalmi și rugăciuni*, girată de Editura Dacia XXI). Totodată, volumul *Rondeluri* reprezintă cea de-a cincea colaborare cu Editura Ardealul și cu neobositul ei director, cărturarul Eugeniu Nistor.

Dacă despre *opera poetică* a lui Ion Horea, critica, prin glasul celui mai autorizat reprezentant al ei, Nicolae Manolescu (v. *Cinci secole de literatură*) a conchis că este una care *rămâne*, autorul însuși, vrând parcă să confirme acest verdict, perseverează publicând cvasianual câte un nou volum de versuri, întărind astfel ideea că generația lirică ce debuta la mijlocul deceniului cinci al secolului trecut este departe de a fi *expirată*. Dovadă este și *tinerețea spirituală* a unor poeți, precum Radu Cârneci, Ion Brad sau, în cazul nostru, Ion Horea.

Specie *pretențioasă* și *privilegiată* a literaturii universale, abordată în egală măsură și de autorii români clasici și contemporani, rondelul face parte din categoria poeziilor cu formă fixă, originea lui pierzându-se, ca și în cazul baladei, în Franța medievală. Denumirea însăși conduce spre franțuzescul *rondeau*, indicând fără greș o categorie lirică înrudită cu *muzica* și având drept caracteristici rimele fixe și refrenul. Fixat în actuala formă clasică de poetul Clément Marot, la începutul secolului al XV-lea, rondelul cuprinde, de regulă, 15 versuri cu lungime variabilă, în care refrenul (tema) se repetă la primul, al optulea și în ultimul vers, acesta căpătând și un rol distinct, autonom, evidențiind adesea atât caracterul muzical al compoziției, cât și mesajul liric. La noi, maestrul necontestat al rondelului rămâne Alexandru Macedonski (1854-1920), autorul ciclului (publicat postum, în 1927) *Poema rondelurilor*, multe dintre aceste creații fiind popularizate, în anii '80, prin muzica menestrelului Tudor Gheorghe. Probabil că și sub influența acestui excelent actor și muzician, unii poeți de esență cărturărească, de la Romulus Vulpescu, Radu Cârneci, la Ion Horea (autori de texte transpuse muzical de Tudor Gheorghe), au cultivat rondelul ca pe expresia rafinată a unui anume mod de raportare lirică la realitate.

Poeziile cuprinse în recentul volum al lui Ion Horea constituie, simultan, dovada incontestabilă a măiestriei tehnice a poetului, dar și a persistenței unui fior liric cultivat consecvent de poet vreme de mai bine de patru decenii. Scriitor *nostalgic*, Ion Horea reiterează într-un veritabil *jurnal* liric, compus în canoanele poeziei cu formă fixă, multe dintre temele sale favorite: contemplația trecerii timpului, „iluzia" cărturăriei, moștenirea lirică lăsată urmașilor, patriotismul echilibrat, seninătatea cugetării puse sub semnul judecății divine. Rondelurile sale „ard", „țipă" și au vivacitatea „leopardului de savană": „Din pătimirea mea de bard/ Ceva-ceva se înfiripă/ Și ca închise într-un gard/ Sub doar a timpului risipă/ *Rondelurile mele ard*" (p. 49).

Originale sunt și reflecțiile despre starea și condiția poeziei: „Cum viața-i gata să te-ngâne/ Că-i prea târziu, că-i prea devreme/ Și că nimic nu-ți mai rămâne/ De-atâtea fleacuri și probleme/ *Tu scrie, nu lăsa pe mâne*". Poet al Ardealului, Ion Horea nu-și uită nici menirea *profetică*: „La Rovine în câmpie/ Ori în codrii cei comați/ Ai Cosminului să fie?/ Spune, Maică Românie,/ *Unde sunt acei bărbați?*" (p. 91).

Pornind de la acest nou volum de versuri, anticipăm că poetul Ion Horea nu și-a epuizat *capitalul liric*, fiind capabil, pe viitor, să furnizeze noi surprize. Sub acest aspect, „modestia" lirică afișată de poet este înșelătoare și ne face să nu luăm în seamă avertismentele de genul: „Moșia mea de om sărac/ Cu pălămidă și mohor/ Din București până-n Feleac/ Mă-ndeamnă să le cânt în cor/ *Minunile acestui veac*" (p. 98).

Poet *tradiționalist*, purtând în suflet nostalgia originilor, Ion Horea, intrat în rândul clasicilor de mai bine de două decenii, dă glas în lirica sa marilor *patimi istorice*, identificându-se cu glasul etern al eroilor neamului. Vibrațiile poeziei sale vin dintr-un *ev ancestral*, învăluit de toamne și melancolii, unde supremele semne ale *trecerii* rămân cele sufletești. Lecția de viață a poetului, comunicată atât publicului, cât și celor apropiați, este una simplă: poezia are darul de a ne împăca cu lumea, cu condiția să fie practicată și trăită cu sinceritate și dăruire: „Eu nu-s decât alesul lor comornic/ Și fac un semn unde-i un dar sonor…/ Prins în al patimilor mele ornic/ Bătai și glasuri vin din lumea lor." (*Scribul*, poem omonim, Ed. Ardealul, 2011).

Așadar, Ion Horea este un poet care nu doar *rămâne*, dar, mai cu seamă, *convinge*.

Istoria de lângă noi

N. Steinhardt, intelectualitate și sanctitate (I)

Terezia FILIP

O înrudire de esență

Plec, în aserțiunea de față, de la premisa că există *o legătură certă și o înrudire de esență,* inaparentă în toate cazurile, între intelectualitate și sanctitate. Sau, altfel formulat, aș putea spune că intelectualitatea de mai multe carate, practicată la anumite altitudini spirituale este – poate fi – o cale spre sanctitate [1]. De ce consider plauzibilă această ipoteză? Pentru că: 1. Intelectualitatea, definită de un eticism profund, structural („Țind să cred că nimic altceva nu importă decât caracterul", afirmă Steinhardt în *Jurnalul fericirii*) și de năzuința ardentă spre un absolut definit de trinitatea *adevăr-bine-frumos* are ceva comun cu asceza și cu o formă de monahism convergent cu sfințenia. 2. Consider că intelectualitatea cea mai elevată presupune o puritate și o altitudine specifice sfințeniei, tot așa cum sfințenia are categoric o notă comună cu intelectualismul cel mai efervescent. (Cum putea fi „accesat" și înțeles Dumnezeu, altfel decât printr-o formă superioară de cunoaștere?) 3. În lumea noastră neo- și postmodernă, omenescul comunică, cred, cu Dumnezeu nu atât și nu doar pe calea rugăciunii ori a participării liturgice, ci, într-o mare măsură, și prin marile idei pe care le caută și le primește individul antrenat în planul vieții personale, pe calea cunoașterii și a modelării de sine. Și cine altcineva îi inspiră și facilitează ideile inovatoare și creatoare decât Instanța Supremă, Dumnezeu?

Faptul acesta destul de subtil, de altfel, este suficient de convingător când îi privim nu doar cărțile și textele, ci personalitatea lui N. Steinhardt în ansamblul ei. Linia sinuoasă a destinului său pare a se derula în țesătura existenței după niște repere peste care dăm și atunci când îi citim, bunăoară, pe Sfântul Augustin, pe Toma de Aquino, pe Bernard de Clairvaux, pe Edith Stein (Sfânta Tereza Benedicta a Crucii), ori pe Francisc d'Assisi, sfinți celebri, cu care atât gândirea, cât și destinul lui N. Steinhardt mi se par asemănătoare în câteva puncte esențiale. Precizez însă că nu în toate cazurile când vorbim de intelectualitate și de cunoaștere, putem vorbi și de sanctitatea modului sau a modelului de gândire, căci părțiile căutării intelectuale pot fi uneori subiective ori rătăcitoare [2] și amețitoare și mai mult sau mai puțin îndepărtate de Absolutul, întrezărit totuși, cu dificultate, de om. Cunoașterea omenească atinge, știm, cote diferite în fiecare caz în parte, iar *alpinismul* ori *zborul* la altitudini amețitoare sunt aventuri nu numai temerare, ci și riscante. Când, în căutările sale, eul – monah ori ascet, cavaler ori oștean, intelectual ori simplu țăran, nobil sau chiar imperator – identifică Absolutul cu Dumnezeu, aceasta poate fi calea spre sanctitate. Semnele ei? Bucuria permanentă de-a privi existența ca pe-un spectacol ce îmbie și deconcertează totodată, o neascunsă jubilație a cunoașterii, o ardentă și necontenită năzuință a desăvârșirii spirituale și o capacitate necomună – intuiție? – de-a sesiza atât în realul imediat, cât și în câmpul virtual, *lângă* și *în* umanitate, imanența și prezența divină. Și, permanent, convingerea că *adevărul-binele-frumosul* irizează mai mult sau mai puțin țesătura existenței, iar uneori strălucesc cu putere, ca semne ale prezenței lui Dumnezeu. Aceasta e – poate fi – dimensiunea sanctității și calea spre ea, frecvent relevată de N. Steinhardt în *Jurnalul fericirii.* Și încă un aspect: o disponibilitate necomună de-a se jertfi pe sine pentru supremația acestui principiu dătător de fericire.

Delimitări necesare

Când spun *sanctitate* (din lat. *sanctitas-atis* = sanctitate sau sfințenie) nu vizez neapărat sensul pur teologic al termenului de *sfințenie*, ci în primul rând *sfințenia ca pe o însușire pregnantă, dar rarisimă,* implicită într-un anumit mod de gândire, în atitudinea și în acțiunile unei persoane/personalități ce tinde necontenit spre desăvârșire spirituală și îl adoptă ca termen de referință în cunoaștere și ca valoare supremă a existenței pe Dumnezeu. Cel vizat de o astfel de țintă ori năzuință se raportează permanent la acest absolut prin sistemul de gândire, prin ce face și ce scrie, prin modul cum trăiește și prin principiile pe care le urmează în viața personală. Aceasta înseamnă, cu alte cuvinte, a îndeplini necontenit o triplă acțiune – *a crede, a proclama ce crezi* și *a trăi* în lumina principiilor pe care le proclami [3]. Evident, nu mulți dintre intelectualii vremilor moderne și-au propus și au reușit această manifestare tridimensională a ființei lor. În al doilea rând, văd *sfințenia ca premisă a sanctificării,* treaptă posibilă spre aceasta, condiție prealabilă obligatorie și necesară, și nu doar ca pe un rezultat de conveniență al acesteia. *Sanctitatea* nu este pur și simplu o consecință a unei stări de fapte, ci o permanență a harului ce emerge *recunoașterii* și îl obligă pe cel ce-o năzuiește și o trăiește cu ardoare, la o extrem de înaltă vibrație spirituală și, evident, și pe cei chemați să o recunoască și să o confirme ca atare. *Sanctitatea* se cere imperativ probată dinainte într-o modalitate sau alta, pentru a fi confirmată de sanctificare sau canonizare – recunoașterea instituției bisericești necesitând un lung proces de documentare și de confirmare. Cu sanctitatea nu te poți juca, precum cu orice alte recunoașteri profane, titluri și atribuiri cotidiene, cu orice alte confirmări sau negări.

Ca orice absolut, sfințenia este însă mai mult o năzuință, o scintilație, mai mult sau mai puțin intensă și frecventă în interferențele cu realul, ale celui chemat [4], vizat de ea, decât o instalare definitivă a insului în zona ei înaltă, decât o captare și o deținere netă și permanentă de către eu a acestei stări de supremație spirituală. Aceasta se caută și se recucerește permanent, clipă de clipă. Nici nu s-ar putea altfel, având în vedere realul: tangibil și concret, material și inerțial, seducător și absorbitor. Sanctitatea e iluzorie și evanescentă, iar semnele ei sunt acuta senzație a vederii și atingerii binelui, absolutului, a frumuseții și perfecțiunii la cotele lor superlative, foamea neostoită a eului de toate acestea și capacitatea rarisimă de a le identifica și îndeplini, traversând prin magma realului, în care, ca oameni, suntem conținuți, cufundați. Și, desigur, căutarea neostenită iar și iar, sisifică, a luminii divine întrezărite fulgurant și atinse o clipă. Această confirmare o ai citindu-l atent pe Steinhardt. Dar sanctitatea mai înseamnă ceva: a fi gata de înfruntarea unor suplicii și ispitiri felurite în interferențele eului cu realul. Prin urmare, nu vorbim, în cazul de față, despre *sanctitate* ca formulă reverențioasă ori semn de recunoaștere a autorității și poziției în ierarhia bisericească (adresată papilor și patriarhilor ortodocși, cf. Dex. 1998) sau a distincției și demnității celui apelat astfel. Vorbim aici de-o dimensiune intelectuală și spirituală de excepție, ce tentează cotele cele mai înalte pe care le poate atinge omenescul în ardoarea lui spre perfecțiunea spirituală.

Când spun intelectualitate, vizez o categorie socială, dar și o stare sau o atitudine a ființei. Intelectualitatea timpurilor moderne, formă de rezistență tranșantă la dictaturi și una dintre categoriile sociale remarcabile – a dat cel mai lung șir de martiri în istoria recentă. Repudiată de regimurile totalitare, ea a confirmat o uimitoare capacitate martirică, de-a se jertfi pentru adevăr, justiție, libertate, proprietate, credință-n Dumnezeu și alte valori, probând o forță ce, în unele cazuri, a excedat condiția omenească până la limita cu sfințenia. Destul să-i numim pe Mircea Vulcănescu, Dinu Pillat, Monseniorul Vladimir Ghika, Sandu Tudor, Ioan Suciu ș.a. Steinhardt a aparținut acestei categorii și experiențe. Reflecțiile și aserțiunile despre Dumnezeu, divinitate, creștinism, care pot face din *Jurnalul fericirii un* obiect de cercetare teologică și filosofică dintre cele mai serioase, înseamnă tot intelectualitate. Citindu-l, calci pe piscuri, te afli la altitudini dintre cele mai luminoase în gândirea secolului 20. Atracția steinhardtiană către cel mai înalt nivel existențial, care iscă și inspiră ideile, sentimentul prezenței și al pregnanței lui Dumnezeu în lume, acuta recunoaștere a nevoii omenești de bunătatea supremă, de tandrețe, altruism și bucurie, care să energizeze realul arid, constituie tot o vocație intelectuală. Aceasta, întrucât cunoașterea însăși e un har venit, pe orizontala timpului, din sapiența timpurilor biblice, iar pe verticală din tentația cu care transcendența îl încearcă pe om, din bunăvoința cu care absolutul se boltește deasupra căutărilor omenești, dintr-o aptitudine specială de-a vedea în profunzimea și în substanța lor genuină lucrurile existenței.

Patru căi spre dimensiunea sfințeniei

Sanctitate înseamnă *a avea flerul* – cum se spune în limbaj actual – *prezenței lui Dumnezeu în lume,* a-l percepe semnele în magma existenței profane și a ști să le decodifici ca atare, a avea simțul acut al pregnanței Sale și, nu în ultimul rând, a te simți și a fi parte/partener la manifestarea Sa. De aici bucuria și fericirea participării la realul dat. Nu însă întotdeauna și nu numaidecât toate acestea echivalează cu autodeclamata condiție de creștin, cu cea de monah ori cu dorința de-a te manifesta ca atare. Sanctitatea vine mai ales din foarte fina percepție a diferențelor, a distanțelor între persoana profană și nivelul amețitor, spiritual, la care trebuie să urci, spre care te miști. Sanctitatea echivalează cu experiența vieții și a calității de creștin, pilduitoare, și se poate atinge, cred, în patru modalități sau pe patru căi mai mult sau mai puțin interferente, mai mult sau mai puțin singulare ori absolutizate, pe care le identific în cele ce urmează: 1. Intelectualitatea ardentă și strălucitoare, 2. Monahismul, 3. Asceza, sihăstria sau însingurarea, 4. Martiriul, ca probă ultimă și totală a sanctității.

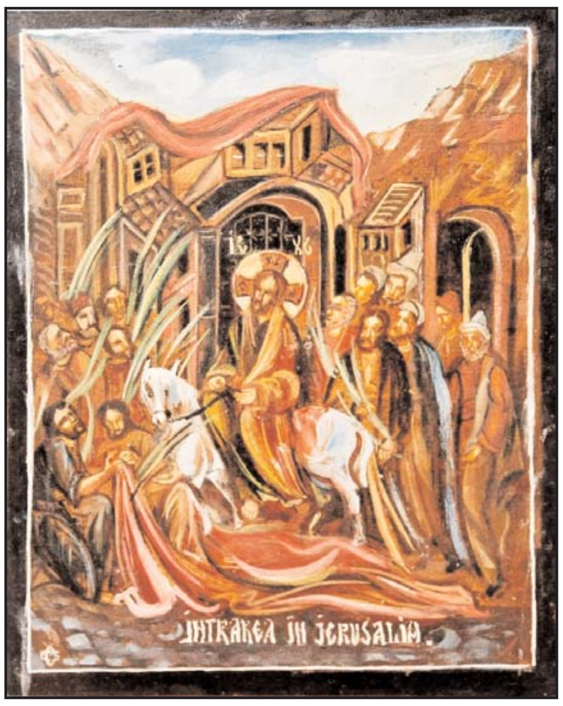
1. Intelectualitatea ardentă și strălucitoare exercitată la cote himalayene și dublată în cazul Steinhardt, așa cum deja s-a afirmat [5], de moralitate și spirit critic, de altruism și bunătate, de o dignitate camuflată în chip paradoxal într-o fermecătoare simplitate ce conota mai mult decât firescul – naturalețea și chiar umilința ascetică, ce venea evident din toate acestea, dar și din asumarea momentelor dramatice pe care a fost nevoit să le traverseze la un moment dat [6]. Să ne amintim doar modul în care N. Steinhardt își înfruntă arestarea din 31 decembrie 1959, mergând singur la Securitate, cu geamantanul gata făcut și pregătit anume – la îndemnul tatălui, de-a nu fi *jidan fricos* – pentru cele ce vor urma. Condiția intelectuală reprezenta pentru Steinhardt și o formă de rezistență asumată la totalitarismul comunist [7] și permanenta tentație și obligație totodată, de a cunoaște mișcarea de idei contemporană, la nivel global, de a se raporta și conecta permanent la aceasta. Intelectualitatea este o excepțională dimensiune spirituală ce i-a definit mereu pe marii sfinți ai umanității, căci ea înseamnă atingerea unei gândiri și atitudini necomune și a disponibilității de a muri, la o adică, pentru adevărul suprem, iar acest fapt poate echivala cu sfințenia ori conduce către aceasta.

2. Monahismul adopat adesea ca o cale sau o năzuință spre sanctitate – neechivalentă însă în mod obligatoriu cu aceasta și nefinalizată întotdeauna cu obținerea sfințeniei – reprezintă o postură consacrată ce poate favoriza o dată mai mult căutarea și găsirea lui Dumnezeu, ba chiar îl obligă pe cel în cauză la permanenta finisare spirituală a individualității. Monahismul a reprezentat o tentație și o ipostază năzuită, adoptată și trăită de marea majoritate a sfinților consacrați de Biserica Creștină. Pentru Steinhardt a fost un permanent imbold mai mult sau mai puțin secret, nutrit consecvent, inclusiv prin cultură și cunoaștere, și favorizat în mod paradoxal de circumstanțele închisorii și de sistemul concentraționar comunist.

3. Asceza, sihăstria, însingurarea de lume, asociate adesea cu monahismul, dar nechivalente în mod obligatoriu cu acesta, dedicate unui program sever de perfecționare spirituală, constituie o a treia cale posibilă spre sanctitate. Formele „sihăstriei" pot, în fond, să fie nenumărate și diverse. Între acestea, intelectualitatea însăși reprezintă o cale, un fel de însingurare sau de abstragere din cotidian și din profan, un *alpinism* spiritual care, practicat consecvent, poate conduce ființa spre piscuri. Astfel se și explică martiriul intelectualității din închisorile comuniste și *intelectualitatea* ca formă de rezistență la grobianismul oricăror regimuri totalitare. Intelectualitatea a fost categoria care s-a opus cel mai tranșant regimului comunist și, nu întâmplător, cea mai martirizată în închisori, lagăre, domicilii forțate etc.

4. Martiriul probat de unii intelectuali, de monahi ori de sihaștri, atunci când istoria, timpul sau epoca pe care le-au traversat au devenit potrivnice persoanei, valorilor adevărului, justiției, credinței, evidenței dreptății etc. este o *a patra cale.* În fond, martiriul lui Iisus Hristos, pilduitor pentru întreaga umanitate, este o astfel de abstragere dintr-o cotidianitate „mlăștinoasă", inaptă de-a percepe semnele prezenței lui Dumnezeu în lume. Martirii înșiși raportați la realul și cotidianul traversat/experimentat de ei probează, mai mult sau mai puțin, o condiție intelectuală situată într-un fel de opoziție stranie cu timpul lor, iar intelectualitatea ca atitudine, ca mod de gândire și concepție de existență, a fost adesea în istorie prilej și cauză a martiriului. În secolul al XX-lea, *condiția martirică* a fost eficient alimentată de cele două regimuri totalitare, extremiste, iar comunismul e notoriu în această privință. Să nu ne amăgim cumva că martirii sunt exclusiv problema antichității, a timpurilor vechi ori a deceniilor post-christice, că destinul lor s-a decantat odată pentru totdeauna în înfruntarea creștinismului cu păgânismul, la interferența erelor de dinainte și de după Iisus Hristos, ori în expansiunea apostolilor prin lume, încât posterității să-i fi rămas doar preocuparea de-a învăța din pilda jertfei lor. Nu. Probarea credinței în gradul cel mai înalt e permanentă și persistă în lungul secolelor în toate societățile. Un monah ortodox afirma memorabil: *comunismul a umplut cerul de sfinți.* Într-adevăr, timpurile aurite, de libertate, democrație și bunăstare rodesc nu doar în plan economic, ci și în plan artistic și cultural, filosofic și sapiențial, iar cele de restriște sunt rodnice în suferință și martiriu. Comunismul a martirizat violent și nimicitor, o mulțime de intelectuali care s-au amăgit în primele lui decenii, crezând că *proprietatea, adevărul, libertatea de opinie și de exprimare, drepturile persoanei, credința, justiția* sunt valori pe care un regim de secol 20, autoproclamat democratic și de partea celor mulți, le va respecta cu necesitate. Aș! Intelectualii bănuiți de atitudini independente ori adverse au umplut pușcăriile și, deși încrezători în justiția atotbiruitoare, cei mai mulți au pierit acolo în chinuri cumplite.

Martirizarea prin/în închisoare este pregnantă în *Jurnalul fericirii* și în multe alte cărți cu tematică specifică [8]. A existat însă și *o altfel de martirizare, în afara închisorii,* subtilă, discretă, dar tenace și consecventă, petrecută cu complicități în spațiul social mai larg – tot un „univers concentraționar" [9] și acesta. (N. Steinhardt vorbește în *Jurnalul fericirii* de orice univers concentraționar, care nu e neapărat o închisoare sau un lagăr.) Steinhardt a experimentat ambele forme. Martiriul său a fost mai mult sau mai puțin constant în toți anii de după instalarea comunismului, până la moartea sa [10]. Când vorbesc despre *martiriu,* nu vizez viața monahală – o soluție fericită, o salvare a sa din largul social unde destinul de opozant în idei cu regimul, de prieten al unor intelectuali „periculoși" de afară, de intelectual și fost deținut politic, era și mai expus, și mai vulnerabil. Viața monahală i-a oferit, în sfârșit, un context cultic și uman cu care anvergura spiritului său intelectual părea a se derula în deplină armonie – natura Rohiei, liniștea, izolarea, cărțile, biblioteca, frații monahi, rugăciunea, posibilitatea de-a scrie, semnele de prețuire ce veneau mai ales dinspre prietenii intelectuali etc. În contextul regimului totalitar al modernității, martiriul [11] nu înseamnă însă numaidecât *a muri pentru credință, în groapa cu lei,* spre desfătarea vreunui dictator, ci este o asumare a jertfei de sine, tocmai de către acei intelectuali fideli unui sistem de idei definit de: umanism, creștinism, libertate de gândire și de exprimare, caritate, respectul alterității etc. – în fond, forme ale unei pilduitoare purități sufletești, ale participării la îmbunătățirea cu sine a lumii și ale principiului creștin al *iubirii aproapelui. Groapa cu lei,* în regimului totalitar modern, era mult mai subtil amenajată decât pe timpul lui Nero; ea nu se afla în incinta circului, întrucât „circul" se extindea la arii mult mai largi, în spațiul social. Groapa cu lei era peste tot, și în interiorul și dincolo de zidurile închisorii, unde „trudeau" activiști fideli ori informatori zeloși care aveau ca obiectiv de activitate destinul vreunui intelectual nonconformist...

Fiecare dintre aceste *patru căi* pare suficientă de una singură, pentru a năzui și atinge sfințenia, dar nu e doar prin simpla adopțiune a uneia sau a alteia dintre ele. Luate însă laolaltă, toate patru creează *o magistrală – calea regală* ce duce în mod cert spre acel absolut căutat cu înfrigurare de intelectuali, de asceți și monahi, spre perfecțiunea năzuită de inițiați, de sfinți și de mistici, spre *adevărul-frumosul-binele* întruchipate în chip unic de Dumnezeu. Indiferent, însă, de calea de acces la ea, sanctitatea se află mereu într-un fel de disidență față de cotidian ori într-o opoziție mai mult sau mai puțin netă cu existența profană. [12]

Steinhardt și paradigma vieții creștine. Cei patru C

Există o paradigmă a vieții creștine și a vieții intelectuale, despre care, la invitația mea, le-a vorbit într-o primăvară, elevilor mei, un reputat hermeneut român din Franța [13], iar aceasta acționează neîncetat ca un filtru ce, pe de-o parte, îmbogățește și fortifică ființa, iar, pe de altă parte, purifică și validează personalitatea umană. Schema aceasta reprezentată de *patru valori fundamentale*, asamblate într-o structură quaternară – *Credință-Cunoaștere-Cultură-Cuviință,* ce reiterează într-un fel chiar simbolismul crucii sau orice altă quaternitate ce ordonează și guvernează destinul idividului în orizontul existenței, l-a definit și pe N. Steinhardt. Cele patru categorii sau forme de manifestare definesc exemplar caracteristicile creștinului, iar asocierea lor e nu numai stringent necesară, ci, mai ales, obligatorie pentru oricare dintre căile spre sanctitate amintite mai sus ar opta cineva. Fie că vorbim de monahism și de intelectualitate, ori de asceză și de martiriu, *cunoașterea* este obligatorie și ea nu poate fi obținută altfel decât pe calea autocultivării de sine, prin educație și școală, prin necontenita nutrire spirituală și intelectuală a eului cu cele mai bune idei și cunoștințe ale umanității, prin modelarea în prezența maeștrilor și adoptarea umilinței specifice ucenicului, printr-un deliberat efort de înnoire neîncetată a sinelui. Această asumare și această nutrire se petrec într-un anumit fel și atunci când vorbim de sihăstrie, de asceză ori de retragerea din lume. Între aceste patru categorii sau concepte există un dus-întors, pentru cei căutători de valorile supreme ale existenței. Prin *cunoaștere* se ajunge la *cultură* și, de multe ori, prin ricoșeu, cultura îl poate readuce pe individ în orizontul cel mai de sus al cunoașterii – *credința.*

Această asociere de valori și de practici l-a definit pe N. Steinhardt așa cum i-a definit pe oricare dintre sfinții creștini începând cu ucenicii lui Iisus Hristos și cu toată posteritatea christică a galeriei sfinților. De aici, cu certitudine, *intelectualismul* sau acea dimensiune spirituală aparte care pare a-l distinge pe un astfel de individ de cotidianul său, dar totodată îl ancorează în lume, pe care o probează însuși Hristos, numit permanent în comunitățile pe care le frecventează, în grupurile cu care interacționează, în cercul ucenicilor Săi, *învățătorul, domnul, rabbi,* recunoscându-I-se privilegiul de inițiat, de învățător, de însuși Fiu al Lui Dumnezeu. Steinhardt vede însă în persoana lui Iisus Hristos nu doar *intelectualul,* ci și pe cavalerul [14], pe insul ales, pe nobilul sau, pe românește, un boier și un ins al ospeției și belșugului [15], ce duce cu sine, peste tot pe unde umblă, bucuria cunoașterii și a nutririi spirituale. Prin urmare, *condiția de creștin* nu echivalează nicidecum cu ignoranța și incultura ori cu refuzul cunoașterii [16], cu izolarea-n sine, arogantă sau ignorantă [17], așa cum s-ar putea uneori, greșit, crede. În această ordine de idei, *condiția de creștin,* asumată, presupune o situație aparte a individului care o practică deliberat și discret. Oricât ar fi de puțin instruit și „școlit", în accepțiunea cotidiană și socială a unei epoci anume, și cufundat mai mult sau mai puțin în formele laice ale vieții, ba uneori chiar copleșit de ele, creștinul autentic nu este și nu a fost niciodată o ființă ignară și retrogradă.

Creștinul este, a fost întotdeauna, în felul lui, un cunoscător și chiar un inițiat, întrucât creștinismul e o cale de existență fundamentată pe o filosofie și o conduită în conformitate cu învățătura cea mai misterioasă și mai fascinantă a umanității, o cunoaștere superioară, o formă de comunicare și de comuniune a omenescului cu Dumnezeu ca Absolut, care este capătul de sus al expediției spirituale și existențiale a omului în lume. *Cunoașterea creștină* e, astfel, nu doar doctrină, ci o formă de cultivare a individului susținută zilnic și practic de credință, prin interferarea și validarea permanentă a celor trei acțiuni – *a crede, a declama, a aplica.* Căci *a crede în Dumnezeu* la nivel mental sau pur teoretic nu e suficient fără *a-L enunța* necontenit, recunoscându-I astfel prezența și pregnanța în dimensiunea fizică și în cea metafizică, (ceea ce Steinhardt face necontenit). Iar aceste două acțiuni nu sunt împlinite în afara experienței, *a aplicării,* a practicării lor în interferențele eului în cotidian. Conformitatea existenței cu dimensiunea divină o reprezintă cuviința – o exigență maximă a omenescului față de sine, ceea ce-i conferă individului creștin rezistența diamantină și forța spirituală ce vine din această triplă acțiune ce se petrece la nivel mental, spiritual și pragmatic, modelându-i integral și deplin ființa. *A gândi* sau *a crede* conduce cu necesitate la *a spune* sau *a enunța,* căci vorbirea e forma omenescului de a se exprima și pe sine și raporturile cu realul, cu pământescul și cu cerescul, iar aceste două acte se împlinesc prin *înfăptuirea* a ceea ce crede și spune eul. Condiția creștină prezintă astfel o funcție integratoare, ea fiind o formă de modelare a omenescului și a socialului, întrucât cele trei operațiuni/acțiuni, *a crede – a spune – a aplica,* se aureolează necontenit, reciproc și magistral una pe alta. Există un circuit cu dus-întors între *cei patru C*: ghidată de *cuviință, credința* conduce cu necesitate la cea mai totală formă de *cunoaștere* și de *cultură,* tot astfel precum și *cunoașterea* și *cultura*, luminate de *cuviință,* conduc, până la urmă, la ținta cea mai înaltă, *absolutul* identificat cu Dumnezeu. Creștinul practicant se intelectualizează cumva, inevitabil, iar intelectualul creștin se modelează și se finisează astfel, necontenit și pilduitor, și pe sine ca ființă prin paradigma mai sus prezentată, dar și țesătura socială în care el activează, adică ființa la nivel social și colectiv. [18] De aceea, creștinismul poate fi soluția optimă, singura eficientă și validă în perspectiva viitorului global al omenirii.

Poezie fără frontiere

Cum m-am îmbolnăvit de poezie

Emil LUNGEANU

Stridiile bolnave continuă să producă perle. La ultimul bacalaureat, „Zoe și Tipătescu se iubeau pe la spate” în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de amor,* iar un candidat mai isteț, invitat să comenteze povestea de dragoste a *Luceafărului,* răspundea inocent cu o ridicare din umeri: „Nu am nimic de comentat, sunt întru totul de acord cu autorul.”

Și totuși, în toiul crahului de azi, când acțiunile romantice se prăbușesc la bursă și fetele de împărat nu mai visează la Hyperion, ci la Hypermarket, incorigibilul Radu Cârneci continuă încă să investească în lirica erotică la fel ca în vremurile bune ale *Cântării cântărilor* (1973) și ale *Heraldicii iubirii* (1975). Nici nu e de mirare că astăzi, ajuns bogat în zile (dacă am socotit eu bine, are în cont peste 31.000), arată la fel de june ca întotdeauna. Căci dacă vrei elixirul tinereții, atunci exercițiul romantic e o rețetă mai sigură decât a doamnei Aslan ori a contelui de Saint-Germain. Oare nu cânta John Lennon „Nu-i nevoie decât de iubire”?

Desigur, semnatarul *Scrisorilor către Dorador* (1997) nu e deloc – ca să împrumut din dialectul sorescian – singur printre îndrăgostiți. Dar dânsul rămâne singurul desemnat până acum cu antonomaza „poetul Iubirii”, după cum Macedonski a rămas „poetul Nopților”, sau Coșbuc „al țărănimii”. Ar fi totuși o greșeală să înțelegem de aici că ceea ce-l distinge în mod fundamental de alți pasionați ai sportului cu arcul lui Eros este doar vechimea legitimației de club, consecvența repertorială a propriilor scrieri de-a lungul a cinci decenii de creație. Unicitatea erotismului lui Radu Cârneci ține, mai întâi, de artele poetice, de unde și marea dificultate de a o pune într-o formulă sintetică. Așa de mare, că-ți vine să recurgi la ceea ce se cheamă o *definiție ostensivă,* pe care prof. John Lyons de la Universitatea din Edinburgh o ilustra pitorесc cu noțiunea de *bou*: „Îl vezi pe ăla de colo? Ei bine, *acela* este un bou.” Așa și aici: cum definești, bunăoară, un *Centaur îndrăgostit* (1969)? Simplu, na cartea și vezi singur! Iar dificultățile se lasă și mai bine văzute în sintagma „permanentul meu roman de dragoste” din *Mărturisirea* poetului însuși, adăugată, în chip lămuritor, superbei ediții antologice bilingve din 2006 a *Scrisorilor către Dorador* și a *Jurământului.* Unde mai explica autorul: „Aceste sonete – în fapt, mici invocații lirice – au fost scrise mereu, din 1969 până în momentul intrării sub tipar a ediției de față. Unele dintre ele au făcut parte din *Banchetul* (Ed. Dacia, 1972), altele din *Sonete* (Ed. Cartea Românească, 1983), ca și din antologia *Clipa eternă* (Ed. Eminescu, colecția Poeți Români Contemporani, 1988). De fiecare dată însă, am rescris toate textele, pentru o cât mai exemplară expresie poetică” etc. Iar proteică nu e doar opera prin avatarurile ei (precum, spre pildă, cele paisprezece versiuni la *Mai am un singur dor,* compozițiile barbiliene sau alte precedente în materie), dar chiar și agregarea fiecărui poem în parte, îndeobște imposibil de anticipat, mereu eluzivă și înșelătoare. Radu Cârneci construiește în maniera lui Friedensreich Hundertwasser, asimetric, multicolor și fluid, numai că nu o face cu ostentația vienezului, ci din instinct, pentru cultivatorul *Grădinii în formă de vis* (1970) poezia fiind un act de libertate absolută, care refuză prefabricatele și schelăriile sintactice rigide. Așa se și explică paradoxul că un sonetist convins și un adept al formelor clasice ca dânsul nu pregetă totuși să treacă la verslibrism („cu prestigiul său atât de vechi și, nu o dată, într-o formă mai mult decât armonioasă”) ori de câte ori Muza i-o cere. Și poate cele mai ilustrative ocurențe de acest fel le reprezintă sonetele albe, a căror elasticitate e pusă la probă până la extrem ca într-o fabrică de ciorapi de damă extrafini. Motorul acestui tip de sonete nu mai este endecasilabul iambic, ci însăși fervoarea retorică. Iată o mostră: „Încet, închipuindu-te, brațele-mi te cuprind/ ușor subțiindu-se-n dor./ (Lângă tinerețe mă adun. Iscodindu-mă/ pământul mă ademenește...)// Vai, munții, târziu vamă îmi cer. Dar nu!/ Eu doar pentru tine;/ ca o pasăre plutind, umbră/ de blândă tristețe îmi ești, înlănțuindu-mă.// Iartă-mi durerea!/ La marile păduri boreale, târziu/ mă umplu de amintiri.// Aici o răcoare de veșnicie. Lină putere./ Regretele în arborii de veghe ascultă –/ o, întinde-mi aripile...” (*Iartă-mi durerea...*) E un exemplu de ce este-n stare frazarea nepredicativă, eliptică și asindetică atunci când știi s-o manevrezi în tehnică cinematografică. Elegiacul nu mai este exprimat ideatic, prin discurs, ci imagistic, prin câteva secvențe disparate, a căror derulare rapidă îți pune în mișcare nu gândirea, ci chiar inima (o îmbrățișare, munții, planarea unei păsări, pădurile nordului etc.). Uneori, secvența este dinamică ea însăși, bunăoară haikudiada „Singuri./ Cetatea se îndepărtează/ asemenea unei nave, cerul înghițind-o...”, unde mișcarea de recul este ceea ce se cheamă în operatorie o filmare *travelling back.* Dar același efect de mozaic îl au și sinesteziile – dragi foarte poetului *Păsării de cenușă* (1986). Arghezi avea „lavanda sonoră”, la Macedonski crinii emanau „cântece nălucitoare”, Cârneci zice „oboseală aurie” și „albastre dangăte, bangăte” (epifora sonetului *Zvon de clopote,* ce-ți trezește în memorie acea repetiție eoliană a lui Blaga: „lângă mine vântul”). Portretul osmic din *Chip înmiresmat* („Te voi închipui toată numai din miresme:/ ca o grădină clătinată de vânt” etc.) exersează o *Cântare a cântărilor* „pe nas”, o erotică a beției olfactive, iar tămâierea rituală din *Ocrotește-mă, Dorador...* („Dorador, tu cea fără-de-chip, ocrotește-mă!/ Împrejurul meu cădelnițează miresmele/ trupului tău. Primește-mă...”) este din aceeași esență cu teiul lui Eminescu și cu mistica hindusă a comunicării cu divinul pe calea miresmelor.

Muzicanți

Iar dacă nici trecerea în revistă a mijloacelor de expresie nu e încă de-ajuns pentru amprentarea poetului – mai punând la socoteală și frenezia cuvintelor, strofele incidentale puse în paranteze, sintagmele stranii – atunci destinatara acestor incantații flamboaiante nu mai lasă nicio îndoială. Fiindcă, cine alta este răsfățata Dorador pe care bardul o tot mângâie, o gâdilă, o scarpină, dacă nu chiar suverana și capricioasa Muză? Degeaba ne tot aburește dânsul cum că e doar un „nume inventat”, o etichetă a „perenității prin dragoste”, „sora mea de dor”, cealaltă jumătate din androginul lui Platon și alte asemenea ambalaje cu fundă de ochii nevestei. Auzi colo acoperire: că-și dedică *Scrisorile către Dorador* „tuturor femeilor (...) celor de azi, celor dintotdeauna” – ei bravos, adică și Leanei Polimerizata, și Babei Omida, și balabustelor din Obor de vând etnobotanice pe sub fuste? Au alea în comun cu Platon cum am eu cu Lady Gaga! Fugi, dom'le, cu androginul, aici e vorba de o boală profesională, ce mai tura-vura-bătătura, Radu Cârneci are serioase probleme la serviciu, e încurcat cu propria lui șefă! Că nu de florile mărului i-a acordat madam Euterpe atâtea favoruri acestui mare fidel, multe de nu le încape cartea de muncă. Și oare nu le merita? Câți alți pictori de cuvinte i-au mai zugrăvit asemenea icoane Maicii Poeziei? Iată, prin urmare, de ce acest inegalabil galanton al lirei este și va rămâne inconfundabil în literatura română.

Țineți aproape așadar (era să zic „fiindcă nici nu știți ce pierdeți”), voi, tineri ucenici ce aspirați la grațiile Parnasului! Că uite, eu m-am văzut debutând editorial cu poezie abia în februarie '89, adică la scurt timp după ce m-am mutat la actuala mea adresă; și cine crezi că mai locuise odinioară în același apartament? Nu mai încape, deci, nicio îndoială: maestrul contaminase locul cu germenii Poeziei...

Note

[1] Desigur, ea prezintă și nota faustică atunci când cunoașterea și creația umană sunt ireconciliabile cu dimensiunea naturală a ființei, când ele depășesc anumite cote, iar tensiunea lor le scoate din sfera omenescului, ba chiar le întoarce împotriva acestuia.

[2] Pactul lui Faust relevă cealaltă dimensiune și riscurile pe care le implică traseul cunoașterii.

[3] Acestea sunt cuvintele extrem de lămuritoare dintr-o afirmație a Papei Ioan Paul al II-lea, enunțate în ziua de Paști a anului 1990, în contextul mesajului *Urbi et Orbi.*

[4] E vorba aici de o dublă chemare și de o dublă interacțiune a omenescului cu sacrul, căci dacă omul aspiră spre absolut, și sacrul, la anumite cote sau altitudini, are, după opinia lui Mircea Eliade, o forță absorbitoare irezistibilă. Cf. *Tratat de istorie a religiilor.*

[5] Colocviile din cadrul *Centenarului N. Steinhardt* din 31 iulie 2012, de la Biblioteca „P. Dulfu” din Baia Mare.

[6] În cazul lui N. Steinhardt, arestarea din 31 decembrie 1959.

[7] *N. Steinhardt în dosarele Securității, 1959-1989.* Selecția documentelor, Clara Cosmineanu și Silviu B. Moldovan, Prefață: Toader Paleologu, Studiu introductiv: Clara Cosmineanu, Editura Nemira, 2005. Întâlnirile cu grupul prietenilor, Noica, Paleologu, Al. George, Marieta Sadova etc., sunt considerate „conspirative”. Ei se întâlnesc pentru a citi eseurile lui Noica, scrisorile de la și către M. Eliade sau scrierile acestuia inculpate de Securitate ca fiind „uneltiri”, „dușmănoase” etc., sau pentru a dezbate idei și a găsi căi de comunicare și conservare a unor valori perene. Dar, evident că acele întâlniri erau și forme de rezistență și totodată de conectare a lor ca intelectuali la un circuit de idei contemporan.

[8] Există o întreagă literatură a universului concentraționar, extrem de bogată, dacă e să amintim aici, alături de Steinhardt, pe Paul Goma, pe Teohar Mihadaș, pe Virgil Ierunca, I. Ioanid, I. Pantazi, N. Mărgineanu, Radu Gyr etc.

[9] N. Steinhardt, în *Jurnalul fericirii,* vorbește de *trei soluții* pentru a rezista în sau a învinge „orice sistem concentraționar” care nu e neapărat o închisoare sau un lagăr...

[10] Cf. *N. Steinhardt în dosarele Securității, 1959-1989,* Nemira 2005, dosarul său de urmărire informativă se închide abia în iunie 1989.

[11] Terezia Filip, *N. Steinhardt, martirium politic și spiritualitate adamantină,* în revista *Familia Română,* Baia Mare, martie 2012.

[12] Tema rămâne deschisă cercetării și oricărei discuții și analize.

[13] Într-o discuție cu Cristian Bădiliță, în primăvara lui 2010, la Târgu Lăpuș.

[14] *Jurnalul fericirii,* ed. cit. p. 101: „Fără excepție, Iisus ne apare înzestrat cu toate însușirile minunate ale unui gentleman și cavaler...”

[15] Idem, p. 141: „Iisus nu apare ca un Dumnezeu al pustiei și tundrei, al sterilității, uscatului și pârjolirii, ci unul al bogăției, belșugului, plinătății, hranei și veseliei…”

[16] Idem: „Creștinismul neajutorat și neputincios” este „o concepție eretică, deoarece nesocotește îndemnul Domnului: «Fiți dar înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii» (Matei 10,16); «Nu fiți fără de minte!» (Tim. 4,4); sau: «fii treaz la minte!» (Tit.1,8)”.

[17] Idem, p. 15. „Creștinismul, băiete, nu-i totuna cu prostia. Apele râului Târgului și râului Doamnei nu curg pentru netoți și clopotele bisericii Capra nu bat numai pentru babe cucernice.”

[18] Astfel se explică evoluția socială și civilizația europeană până-n secolele XIX-XX, ca o construcție fundamentată pe valorile creștinismului. În momentele când acestea au fost ignorate ori abandonate, deciziile eronate și consecințele lor grave au produs dezastre asupra umanității. Vezi Holocaustul și Nazismul, vezi Comunismul și un alt Holocaust produs de acesta.

Poezie fără frontiere

George Sand, inimă ospitalieră, monstru fermecător

Paula ROMANESCU

În romanul *Les Amants de Venise*, ai cărui eroi sunt George Sand și Alfred de Musset, autorul, Charles Maurras, avea să noteze: „Nu i se poate refuza doamnei Sand un loc de marcă între cei mai mari scriitori din vremea sa”, pentru ca să adauge mai apoi: „George avea o inimă largă, generoasă și ospitalieră, altfel spus, era incapabilă de sentimentul pe care oamenii obișnuiți îl numesc iubire”. Ea era un monstru fermecător.

Împrăștiată, dar niciodată fărâmițată, George Sand avea o viață învârtejită. În mijlocul vârtejului – ea, de un calm și o siguranță desăvârșite. Cum s-o judeci, cum s-o înțelegi ca îndrăgostit de ea după ziceri ca acestea: „Nu te mai iubesc, dar tot te ador. Nu te mai vreau, dar nu mă pot lipsi de tine. Tu, unica mea iubire, suflet al meu, măsură a trupului meu, frate al meu, sângele meu, du-te la naiba, dar, dacă pleci, ucide-mă întâi!” Răspunsul iubitului n-ar putea fi decât o invitație la rațiune, gen „Răsfrânge-ți inima, George, e prea mare pentru un piept omenesc”. Numai că frumoasa „brune aux yeux bleus” – ochi de fiară cu reflexe de noapte înecați într-un fluid chihlimbariu, nu prea avea chef să restrângă nimic. Ei îi trebuia totul: iubire, libertate, viață trăită la cote înalte, nu limite, nu convenții, nu lanțuri la care societatea omenească este expertă. Pentru ea prefăcătoria i-ar fi fost un rol de împrumut.

În sângele ei (cu asta toți biografii sunt de acord), se amestecau clase sociale și rase dintre cele mai diferite. În linie paternă, printre ascendenții ei se numărau: un rege al Poloniei, o dansatoare

de operă, un patron de cafenea. Era verișoara mai mică a lui Ludovic al XVI-lea, dar și a unui păsărar din foburgul Saint-Antoine. Moștenea trăsături de caracter din „zestrea” electorilor de Saxa, bețivani de soi și desfrânați fără pereche, ai căror strămoși fuseseră protectorii lui Luther. Să amintim că Auguste II de Saxa – viitor rege al Poloniei, semănase între „florile feminine” întâlnite în drumul său (spre putere!) nu mai puțin de trei sute de bastarzi, între care și Maurice, viitor mareșal al Franței, mare talent militar și, poate și mai mare degustător de frumuseți feminine, cu, la rândul lui, alte sute de bastarzi întru creșterea demografică a imperiului.

De la aceștia va fi moștenit George Sand o fără de măsură îndrăzneală de a lua de la viață tot ce-i putea oferi, ba chiar și o infinită nesațietate în planul dorinței.

Biografia ei ar putea servi de „Evanghelie unor libertari de-ai noștri cărora ea le-a devansat cu superbie și murmurele, și revoltele”, notează același Charles Maurras. Numai că George Sand știa să îmbine beția firii cu o aprigă sete de virtute. Combinație mai stranie nici că se poate. Pentru ea, sexul, talentul, frumusețea, tinerețea, nu erau decât daruri accidentale pe lângă sacralitatea sufletului de ființă gânditoare ca specie morală prevăzută cu sentimentul drepturilor și îndatoririlor toate. Dar minciuna?! Cam ce loc să fi ocupat minciuna în alcătuirea acestui uluitor personaj? Răspunsul este simplu: George Sand era femeie... Nu spunea filosoful Pierre Laffitte că „atunci când femeile vor să cedeze duios, Dumnezeu rămâne mereu pe-aproape ca să aranjeze lucrurile”?

Din sete de inocență a slujit ea cu egală dăruire și păcatul și virtutea, rămânând păgână cu franchețe, senzuală pură, ignorând canoanele unui deism prefăcut. Totul a creat în jurul numelui ei o fină legendă: „Buna George”... Nimic din ce este omenesc nu i-a rămas străin; era egală naturii căreia spiritul său liber și fericit îi reflecta limpedea curgere.

Desprinși din marele tot, bărbații care au trecut prin viața ei erau elemente întregitoare, întregindu-se prin ea. Să-i numim pe cei mai de seamă (dar cei ce n-ar fi fost la înălțimea ei – vezi doctorul italian Pagello – erau fericiți că privirea ei va fi adăstat odată și asupra lor înnobilându-i): Jules Sandeau, Alfred de Musset, Frédéric Chopin.

Copilă fiind, a crescut la Nohant, în regiunea Berry; adolescentă, a urmat școala la o mănăstire (unde a pălit-o și o criză mistică), iar la 17 ani devine, în urma morții bunicii sale, stăpână absolută pe domeniile familiale de la Nohant. Aici era adesea văzută îmbrăcată bărbătește, călărind peste câmpuri și prin păduri, mai mereu însoțită de bărbați (neapărat inteligenți, cu proștii neavând ce discuta!), purtând cu aceștia lungi conversații, fără complexe, dornică de a afla tot ce știau și ei, exuberantă deseori, melancolică rareori.

→

Lacrima Anei

Constantin Th. Ciobanu

(n. 19 februarie 1939, Tisa-Sănduleni, jud. Bacău) face studiile primare la Versești, gimnaziale la Livezi, liceale la Bacău, universitare la Iași (filologie, 1961). A debutat cu versuri în 1960 în revista *Iașul literar*. Colaborează cu poeme și publicistică la *Ateneu, Steaua, Cronica, Ramuri, Argeș, Convorbiri literare, Tribuna, Contemporanul, România literară, Manuscriptum, Revue roumaine, Jurnalul literar* etc.

Este președinte fondator al Fundației Naționale „G. Călinescu”, Onești.

A debutat în volum în 1972, cu *Cetatea din inimă* (Ed. Albatros). Alte volume (toate de versuri): *Porțile lui septembrie* (1979), *Infranord* (1981), *Inscripții pe drumul rotund* (1989), *Ion Creangă, craiul semnelor* (1995), *Înger în gerunziu* (1998).

Este membru al USR, Filiala Bacău.

Poemele alăturate sunt reluate din *Porțile lui septembrie*, Ed. Cartea Românească, București, 1979.

Ruga ruinelor

Ană rară,
stea amară,
zvon de clisă
mai deschisă
și de rază
dureroasă,
fă-te scundă
de ne-ascultă,
că-n afunduri
de pământuri
mult ne arde
dor de moarte
și-n afară
pe sub vară
mult ne-ngheață
dor de viață.
Dă-ne, Ană,
rai pe rană,
pune dune
de cărbune
în răcoare
la picioare,
ca din moarte
să ne poarte
steaua umbra
mai deasupra.
Dă-ne-n rouă
vlagă nouă,
trup de strună,
păr de lună
lung în undă,
ca de nuntă,
ochiul verde
să ne ierte,
fața-spumă
să ne spună
când se scurge
la răscruce
soarta deasă
de pedeapsă.
Lasă-ți sânul
în seninul
ochi de stâncă,
să te strângă
mușchiul tare
de-așteptare,
să fim clare
în urcare,
să ne doară
subsuoară
glasul moale
de la poale,
fără veste
prin ferestre
a ta gură –
rugă sură
răsucită
din ispită
și din ore
incolore,
duh de doliu
prin magnolii
spre galacticul Manole.

Rău de zidire

De ce sunt sorbită oare
ca de-o peșteră de-argint
cu brățări la subsuoară
ce-nfloresc până se mint?
Să nu mor de apăsare,
un Manole-n vis colind
și din ziuă apă sare,
spre izvoare viscolind,
că nu știu din ce mirare
picur strunele râzând,
ori că zalele mi-s rare
ori că treptele nu sunt,
dar mai vine o ivire
de mă șterge peste semn
și-n genunchiul drept trei fire
de bolire curg solemn,
mai de sapă cale-aleasă,
mai de spală cu păcat,
de mi-e inima pe leasă
golul care a strigat.

Gerosul echilibru

Sub înfiorare soarele mă strigă
să nu-mi fie rare stelele de rugă,
să nu-mi fie deasă până-n zvârcolire
rana de mireasă, patima de mire,
căci în zori de oră pe văzduhuri bate
un Manole fără de identitate,
zidul de mă-adună, frigul mă petrece,
părul mi-e de lună un incendiu rece
și-s de tot mișcare: locul mi-e pământul,
pe când ceru-n care gândul străbătându-l,
zbatere-mi rămâne pentru sărbătoare,
dincolo de mine lumea când mă doare.

Poezie fără frontiere

Religia inimii ei se adăpa din scrierile lui Chateaubriand și Rousseau. Sentimentele, tot cam de pe la ei. Romantica rousseauistă era provocantă și vulnerabilă, puternică și fragilă, atrasă de infinit, dar și mai avan de raiul pământesc.

La 18 ani se căsătorește cu baronul Casimir de Dudevant, naște doi copii pentru care va rămâne mamă devotată până la capăt, dar se plictisește de moarte ca soție neglijată, până în momentul când un prieten de familie, Jules Sandeau, tinerel cu talent scriitoricesc promițător, îi propune să scrie împreună cu el un roman.

Mamă a doi copii, Aurore Dupin, baroneasă de Dudevant, avea să-l părăsească pe consortul său baron, fustangiu și cartofor de duzină, plecând la Paris împreună cu Jules Sandeau. Ea avea 27 de ani, Jules, 21. În 1831 apare romanul lor (nu al poveștii lor de iubire sau ce-o fi fost acea scurtă nebunie). Titlul romanului – *Rose et Blanche.* Cum Jules era cam leneș, ea începe să scrie un alt roman, de data aceasta singură, *Indiana,* care apare în 1832, semnat George Sand. Pe Sandeau l-a făcut nemuritor (înainte ca acesta să devină academician), împrumutând o jumătate din numele său „Sand" și, lăsându-i lui „apa" (eau) care-i servea de relief...

Și-a mai trecut un an. În 1833, departe de soțul ei, aproape de celebritate, George Sand publică romanul *Lélia* – un imens succes cu parfum de scandal. Ce casă bună fac adesea succesul și scandalul, și-or fi spunând vedetuțele de trei parale din timpul nostru străveziu și bolovănos... Romanul „scandaliza", pentru că autoarea introdusese în el elemente autobiografice care pledau pentru eliberarea afectivă a femeii, victimă a egoismului masculin. Ca să fie convingătoare, George Sand începea chiar cu viața ei. Scrisul îi aduce independență materială, pe cea morală și-o acordă singură.

Grupul prietenilor lui George Sand era, în plină epocă romantică, a saloanelor și cenaclurilor artistice, dintre cele mai ilustre: Sandeau, Mérimé, Balzac, Franz Liszt, Delacroix, Hugo, Musset, Chopin, ca, peste timp „La bonne dame de Nohant" să și-i apropie ca într-o adevărată micro-societate pe Alexandre Dumas – Père et Fils, Flaubert, Gauthier, Turgheniev. Cam tot ce a avut secolul al XIX-lea mai de soi a gravitat în jurul acestei femei în care pasiunea se înălța ca o rugă păgână în largul universului.

Era în plină afirmare a celebrității ei, când frumosul dandy Alfred de Musset, poet precoce, răsfățat al muzelor (a se citi „al femeilor"), se îndrăgostește de ea ca într-o disperare. Pentru prima oară simte el întreaga devastare pe care iubirea – *Fléau du monde, exécrable folie – flagel al lumii, execrabilă nebunie*, avea să i-o inoculeze în suflet.

Et si je vous disais, Ninon, que je vous aime
Qui sait, brune aux yeux bleus ce que vous
en diriez...
(*Dacă ți-aș spune totuși, Ninon, cât mi-ești de dragă,/ Bruno cu ochi albaștri, ce mi-ai răspunde oare?*)

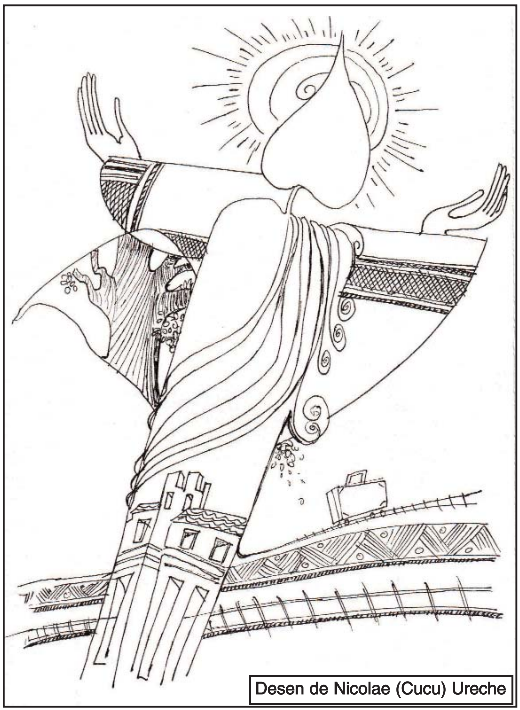
Și el i-a spus. Și ea a surâs ca pentru o promisă beție de iubire.

Și-a fost plecarea lor la Veneția, boala lui, trădarea ei, despărțirea, împăcarea, ura, iubirea, căutarea, respingerea, regretul, poezia, confesiunea. L'enfant terrible du siècle, Alfred de Musset, afla ce înseamnă suferința din iubire. Și totuși, versurile lui spun că și suferința îi este dragă: *J'aime et je veux souffrir/ J'aime et je veux pâlir* (*Iubesc și vreau să sufăr/ Iubesc și vreau să pier.*)

Casa Olga Greceanu din str. Frumoasă, București

Nicio problemă, George era acolo să-i împlinească vrerea cu suprademăsură... Căuta suferință? Avea să fie servit. Căuta iubire? Avea să fie copleșit. Poetul *Nopților* se simte cuprins de o imensă voluptate din (ne)iubire, dorindu-și chiar o perfecționare a torturii. Ea cultivă prietenii de la festinul cărora Alfred era exclus, păstrează scrisori de dragoste pe care nu el i le-a scris, fumează tutun din Orient care lui nu-i este pe plac. „Copilul cu plete blonde", „tânărul cu inima de ceară", cum îl numea Lamartine, era un pic prea doldora de talent. Dar iubirea pentru George nu avea nimic metafizic, cum ar fi cerut-o moda timpului, ci o simplitate verde crud, de care cititoarele *Lacului* se simțeau contrariate. George voia să-l converteacă la optimism pe scepticul poet, să-l statornicească pe marele nestatornic jucând față de el ba rolul de maternă ocrotitoare, ba pe cel de amantă pârdalnică, ba pe cel de muză inspiratoare de suspine preschimbate-n vers, rămânându-i mereu binecuvântare și blestem, veneră și madonă.

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Că l-a dus la Veneția într-un voiaj de ne-nuntire și că acolo l-a părăsit pentru doctorașul Pietro Pagello cel chemat de ea să-i dea îngrijiri „bietului îngeraș" Alfred, care cam dăduse iama prin taverne, ba se mai dăduse în gondole și cu niște frumoase venețiene (sau de ce neam vor fi mai fost și acelea), acesta rămâne doar un episod fără importanță pentru ea. Că modestul doctor venețian s-a aruncat pe rugul pasiunii pentru George cu ochii închiși, urmând-o în Franța ei și părăsindu-și părinți (mamma mia!), logodnică, situație financiară deloc de neglijat, spre a deveni ținta ironiilor prietenilor literați parizieni ai frumoasei brune cu ochi albaștri logodită cu scrisul, asta rămânea doar problema lui. Mereu surâzător, mereu în umbra ei, tot ce putea opune „înțepăturilor" de scorpioni-prieteni din lumea ei, era: „Dacă ea mă acceptă așa cum sunt, voi, respectând-o așa cum o respectați, trebuie să-i respectați și alegerea." Avea dreptate.

Pe de altă parte, Alfred, deși se plângea în versuri de infidelitatea ei, *Honte à toi qui la première/ M'as appris la trahison/ Et de honte, et de colère/ M'as fait perdre la raison* (*Rușine fie-ți, tu, ce prima/ M-ai învățat trădarea ce-i/ Și de amar, și de mânie/ Ai putut mintea să mi-o iei*), nu era deloc atât de inocent pe cât pretindea a fi, nici fericit nu fusese înainte de-a o întâlni, cum se jură c-ar fi fost. Dar că rațiunea lui o cam luase razna, asta-i chiar așa. Tot așa aste că George i-a rămas până la sfârșitul zilelor lui unica iubire, unica parte de lumină în rațiunea lui din ce în ce mai întunecată, în sufletul lui cuprins de devălmășie, aflând în mod devastator că „On ne badine pas avec l'amour" (Cu dragostea nu-i de glumit), afundându-se tot mai mult în irațiune, însetat de nostalgia după clarul purității... Chipul lui George, luminat de profunzimea ochilor ei de dulce noapte, ne-a fost lăsat cu pașaport de eternitate de penelul lui Eugène Delacroix, Charpentier, Joseph Danhauser – tablou celebru, Liszt la clavir, unde George este portretizată în ținută bărbătească (doar cravașa îi lipsește), înconjurată de patru domni, între care Théophile Gautier, iar, la picioarele pianistului, o altă figură feminină, întoarsă spre „izvorul sunetelor" (cu siguranță contesa Marie d'Agoult, alias Daniel Stern), ca o statuie prăvălită a iubirii fără chip…

A fost apoi povestea iubirii dintre George Sand și Frédéric Chopin, care a durat nouă ani.

Dar asta e altă poveste. Poezie cântată și duioșie de necuprins în cuvinte. Când s-au despărțit, el a fost neconsolat. Întâlnind-o întâmplător într-o zi, a întrebat-o de când nu mai are vești de la fiica ei și George i-a răspuns că de doar câteva zile. „Deci n-ai aflat: De ieri ești bunică", i-a dat el vestea. Nu mult după aceea, Chopin, pe patul de moarte ar fi zis: „Și totuși, mi-a jurat că, dacă voi muri, va fi în brațele ei".

Cum am putea mai bine reda portretul acestei femei puternice și tandre? Să amintim măcar de spusele celor care au lăsat mărturii despre ea, marii ei contemporani.

Victor Hugo: „George Sand était une idée" (George Sand era o idee). N-am avansat prea mult. Idee, desigur, dar ce fel de idee? Auguste Comte: „George crede și spune că sentimentul este de ajuns ca să știm ce avem de făcut în viață". Asta da, idee! Musset: *Et si je doute de larmes/ c'est que je t'ai vu pleurer* (*Dacă mă-ndoiesc de lacrimi/ e că te-am văzut plângând*). Charles Maurras: „George și-a creat propriul ei Olimp cu eroi rătăciți din care par să descindă generații întregi de făpturi de lut. George era un monstru, dar ce monstru fermecător!" Flaubert către Turgheniev, după ce asistase la funeraliile ei la Nohant, la 10 iunie 1876: „Trebuia s-o fi cunoscut așa cum am cunoscut-o eu ca să înțelegi întreaga feminitate din acest mare Om, imensitatea de tandrețe care sălășluia în acest geniu." Mai adaugă Flaubert că la ceremonia funerară venise, într-o uniune deplină a regretului după marea dispărută, întreaga suflare omenească din ținutul Nohant, alături de celebritățile cele mai strălucitoare ale Franței.

În veacul al XX-lea, André Maurois, prin biografia romanțată *Lélia ou la vie de George Sand,* a făcut pentru cititorii de azi, de mâine, dintotdeauna cât vor mai fi pe lume cititori, portretul complet (dacă geniul poate fi cuprins într-o biografie romanțată) al celei a cărei operă este egală, cantitativ, cu aceea a lui Balzac și a cărei notorietate a egalat și depășit pe mulți dintre iluștrii ei contemporani, femeia ale cărei extravaganțe sentimentale nu erau egalate decât de uriașu-i talent. Ce n-a știut ea? Să zboare. Dar a trecut prin viață cu sandale de vânt, inspirându-le inspiraților săi semeni întru geniu comori de culoare, și muzică, și poezie, ea – roabă fericită scrisului, stăpână peste inimi, prietenă fără cusur, nobilă și plebee, femeie.

Încă o carte de Olga Greceanu

Adina NANU

Pe 22 martie 2013 a fost lansată o altă carte de Olga Greceanu (1890–1978), despre care nu se știa nimic până acum, *Dicționarul zugravilor de subțire monahi și mireni,* Editura Idaco – Har din Dar, redactor Iuliana Mateescu.

Redescoperirea manuscrisului pare de domeniul fantasticului, ca de altfel tot ce s-a întâmplat în ultimii ani, când, pe rând, au ieșit la iveală fie picturi, fie scrieri ale autoarei. Îmi aduc aminte cum, acum 40 ani, Olga Greceanu, trecută de 80 ani, m-a rugat să o ajut să-și pună cap la cap amintirile, pentru care nu mai avea răbdare. Povestindu-mi apoi despre rolul Sf. Alexie în viața ei, eu zâmbeam, ca atunci când asculți o poveste frumoasă. Iar Olga mi-a spus: „Nu crezi? Așteaptă, eu voi trece dincolo înaintea ta și-ți voi trimite atâtea semne până te voi convinge că nimic nu se întâmplă întâmplător."

Cât a durat regimul comunist nu am putut publica nimic despre opera ei, oricât m-am străduit. După aceea, parcă au venit de la sine expoziția de la palatul Mogoșoaia (având drept catalog prima monografie pe care o promisesem artistei), înlăturarea tencuielii care ascundea picturile Sălii de Consiliu din Primăria din Bd. Banu Manta, apoi publicarea sau scoaterea unor noi ediții ale mai multor scrieri ale artistei. Un manuscris s-a găsit în copia păstrată de o dactilografă, altul fusese publicat în fragmente în ziarul *Universul,* textele unor predici (pe care Olga Greceanu le ținea în biserici cu binecuvântarea Patriarhului) au fost oferite de preotul căruia ea i le dăruise etc. Pentru tipărirea lor s-au străduit un număr mereu mai mare de femei luminate, cucerite de farmecul cuvintelor și imaginilor artistei: Iuliana Mateescu, cea mai entuziastă și eficace dintre ele, ca și Doina Mândru, Monica Pillat, Liliana Ursu, Aurelia Bălan Mihailovici – și șirul continuă.

Actualul volum are ca punct de plecare mai multe foi scrise de mână și ilustrate cu fotografii și desene de Olga Greceanu, cuprinzând ceea ce reușise să afle despre pictorii de biserici călugări din secolele XIV–XIX. Ea a scris pe copertă „Zugravii monahi", a lipit pe prima pagină ca dedicație portretul părintelui Sofian de la Mănăstirea Antim, confesorul, prietenul și tovarășul ei de lucru la pictarea sau restaurarea multor biserici, înfățișându-l cu pensulele și paleta în mână, și i l-a dăruit. (Actuala ediție are pe copertă acest portret).

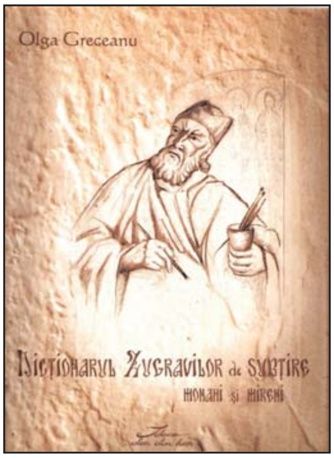
Când m-am dus să mă sfătuiesc cu părintele Sofian în vederea întocmirii monografiei artistei, acesta mi-a pus în mână manuscrisul despre care nu știam că există. Pentru completarea lui cu zugravii mireni, a trebuit ca Iuliana Mateescu să petreacă multe săptămâni și luni pentru a reconstitui întregul volum din mulțimea foilor disparate păstrate de familie în cutii, printre alte proiecte neterminate, apoi pentru a pregăti materialul pentru tipar și a găsi sponsori. Arhitecta Doina Petrescu, implicată în restaurarea bisericilor dâmbovițene, a preluat controlarea fișelor, urmată de specialiste în arta medievală: Doina Mândru, Iancovescu, Cristina Cojocaru.

Lucrarea de față nu e un dicționar obișnuit, ci o cercetare a rădăcinilor artei românești moderne, cuprinzând un istoric al picturii murale din secolele XIV–XIX, o prezentare alfabetică a pictorilor, apoi a bisericilor pictate de aceștia.

Tema cunoașterii tradiției naționale, pentru găsirea trăsăturilor specifice culturii și artei românești moderne, era dezbătută cu patimă în vremea tinereții artistei, în perioada interbelică, în discuțiile de la Capșa, unde se adunau pe înserat artiștii, ca și în articole publicate în ziare, cum erau cele deosebit de înțelepte semnate de Francisc Șirato. Doar Olga Greceanu a avut curajul să publice o întreagă carte, îndelung concepută, *Specificul național în pictură,* tocmai în 1939, când tensiunile războiului amenințau să confunde naționalul pașnic cu naționalismul agresiv.

În căutarea trăsăturilor celor mai profunde care disting creațiile vizuale din țara noastră, Olga Greceanu a avut atât obiectivitatea unui străin, cât și dragostea de patrie a unui localnic. Născută în România, fiica unui polonez catolic și a unei nemțoaice protestante, a fost botezată în religia ortodoxă, s-a măritat cu boierul oltean Nicolae Greceanu, stăpânul culei de la Măldărăști, și și-a înfipt rădăcini solide în istoria și cultura țării. A avut, prin urmare, atât distanțarea și termenii de comparație, cât și implicarea sentimentală pentru a vedea specficul național românesc pe toate fețele.

În artă, ea a găsit mesajul cel mai elevat și mai adânc în meditația asupra destinului omenesc din pictura monumentală, adresată mulțimilor în clipe solemne, alegând pictura murală istorică și religioasă. A lucrat mereu în stil mare, visând ansambluri grandioase. S-a pregătit îndelung, prin studii la Academia de Arte belgiană din Liège, apoi în Franța și Italia, realizând la început compoziții pe panouri mobile, apoi ample desfășurări de scene simbolice pe pereții Institutului de Istorie, ai Academiei de Arhitectură, ai Primăriei de Verde, ai Judecătoriei din Piața Amzei din București sau ai Bisericii de la Bălteni.

Activitatea ei de creație a fost tot timpul dublată de o documentare care și-a depășit deseori limitele, devenind cercetare de sine stătătoare. Faptul de a fi studiat în Belgia, odată cu pictura murală și chimia, vorbește despre latura rațională, sistematică, a personalității artistei. Așa au apărut cărțile *Compoziția murală, legile și tehnica ei, Specificul național în pictură*, dar și *Dicționarul Biblic Ortodox,* demonstrând impresionantele cunoștințe ale artistei în toate domeniile, ca și alte volume despre București, despre *Cula de la Măldărăști* etc.

Așa cum pelerinajul Olgăi Greceanu la Ierusalim a avut ca urmare scrierea *Pe urmele pașilor Tăi, Iisus,* pentru a-și lămuri în ce constă zestrea frescelor medievale românești, pentru a ști bine despre ce vorbește, artista a pornit să se documenteze serios, să vadă cu ochii ei lucrările autentice din biserici. A notat cum se interpretează programul iconografic stabilit prin erminii, a căutat iscălitura meșterului, i-a comparat operele. A descoperit pictori culți, știutori ai tuturor canoanelor, dar și țărani, talente native, de o prospețime cuceritoare, apoi a verificat datele în arhive, consultând toată literatura de specialitate disponibilă.

Despre probitatea acestui studiu vorbește în primul rând faptul că Olga Greceanu nu s-a mulțumit să meargă pe drumul bătut, să viziteze bisericile din Curtea de Argeș sau pe cele din nordul Moldovei, unde se ducea toată lumea, de la Pallady la Tonitza sau Sabin Popp, ci a intrat în toate lăcașurile mari și mici din zona pe care știa că va putea să o cerceteze temeinic, dintre București și Măldărăști, în Muntenia și Oltenia.

Cufundându-se în trecut, Olga Greceanu nu a părăsit însă actualitatea în care trăia, preocupările generației ei de artiști, marcată de modernismul care avea să domine tot secolul al XX-lea. Valoarea deosebită a artei din perioada interbelică a constat tocmai din împletirea tradiției cu modernitatea într-o sinteză unică. Fenomenul începuse încă de la Nicolae Grigorescu, care, văzând la Barbizon în tablourile lui Millet țărani francezi adunând spice, dorise să arate lumii farmecul ciobănașilor și al Rodicelor de acasă, pictându-i „direct în franțuzește" (după opinia Olgăi Greceanu), redând vibrația luminii la fel ca impresioniștii.

La începutul secolului XX, fotografia color și cinematograful răpiseră picturii una dintre menirile ei socotite până atunci esențiale, aceea de a reda realitatea fidel, ca văzută într-o oglindă, obligând pe artiști să mediteze asupra adevăratelor mijloace de comunicare ale imaginilor create de om, linia desenului, umbra și lumina, culoarea etc. Matisse sau Gauguin, dintre cei mai cunoscuți, pictau suprafețe plate de culoare intensă, puternic conturate, statice. Admirându-i, artiștii români și-au dat seama că și ei au acasă, în vechile icoane și pe pereții bisericilor, imagini familiare la fel de simplificate și de sintetice precum cele ale artei moderne, dar care proveneau din cauze total diferite. De două milenii, Biserica Creștină vorbea credincioșilor despre suflet și nu despre trupul pieritor, anulând reprezentarea determinantelor vieții terestre, timpul, adică mișcarea și acțiunea, ca și spațiul, adică adâncimea și relieful (până ce sculptura a pierit total din Biserica Ortodoxă). Acesta a fost motivul pentru care artiștii români au pornit să-și redescopere zestrea trecutului, care-i definea, deosebindu-i de ceilalți contemporani.

Astfel, în arta românească, înflorită atât de spectaculos în perioada interbelică, tradiția s-a împletit cu modernitatea așa cum firul de mărțișor, răsucit din ațe roșii și albe, reprezintă în forma cea mai simplă acordul contrariilor, deosebindu-se prin simbol de o simplă sfoară.

Opera Olgăi Greceanu ilustrează din plin acest proces.

Privită în acest context, ultima ei carte nu mai apare ca un simplu dicționar al unor meșteri uitați, ci ca dezgroparea unor rădăcini încă vii, ascunse în trecut, dar care au hrănit și au susținut mereu arta modernă românească.

Ideile artistei despre specificul național, care răzbat și în textul de față, își păstrează actualitatea și azi, când circulația imaginilor prin televiziune și internet a produs fenomenul globalizării, al uniformizării aspectului, răspândind nu numai limba comună, engleza, dar și modelul înfățișării umane, prin costumul clasic sau blugii și tricoul, ca și arhitectura băncilor, din metal și sticlă, asemănătoare peste tot.

Astfel, scrierile Olgăi Greceanu ar trebui luate în seamă mai ales de cei care sunt chemați să creeze „brandul de țară", cartea de vizită vizuală demonstrând prin ce ne deosebim de ceilalți europeni pentru a fi recunoscuți.

Publicarea acestui volum nu are ca scop realizarea unui tablou total, adus la zi, al picturilor murale din Oltenia și Muntenia, lucru imposibil de imaginat, având în vedere că, și în acest domeniu, viața, ca și valurile mării, schimbă necontenit situația, în fiecare moment forțele naturii, dar și oameni distrug vechile picturi, iar în același timp se împodobesc biserici și capele care se construiesc în spitale sau noi cartiere.

Dicționarul zugravilor de subțire rămâne o mărturie a unei epoci, a unei mentalități comune artiștilor români din secolul XX, a stadiului în care se afla interesul publicului pentru moștenirea artistică și, mai ales, pentru personalitatea captivantă a unei artiste din prima generație de femei care s-au afirmat și ca pictorițe și ca scriitoare. Stilul ei viguros, natural, dar mereu surprinzător prin îndrăzneala caracterizărilor, te prinde, oriunde ai deschide cartea, să nu o mai lași din mână, ca și cum n-ai vrea să te desparți de un prieten. Iată, de pildă, cum încheie primul capitol, istoricul zugravilor de subțire: „Știu că sunt greșeli. Adică nu știu, îmi închipui! Că, dacă aș ști, le-aș îndrepta!"

Cărţi şi autori

Mântuiţi inimile noastre

Ion C. ŞTEFAN

Pavel Pereş este un scriitor talentat, cu o cultură temeinică, un om înţelept, care nu se grăbeşte, deducând că operele care străbat timpul sunt rodul unei permanente căutări şi al unei îndelungate trude de restructurare şi îmbunătăţire.

Licenţiat al Facultăţii de Filologie, instructor la Comitetul Judeţean de Cultură Ilfov, apoi la Municipiul Bucureşti, fost director al Muzeului de Istoria Literaturii Române, apoi profesor titular la un colegiu naţional din capitală, autor al unor volume de versuri, ca *Declaraţie romantică, Miezul nopţii însorite, Iubirea e petrecere de moarte*, precum şi de proză – *Mai mult decât o şansă, Pentru toate acestea*, al unui *Mic dicţionar de comunicare,* elaborat împreună cu Adriana Pereş – şi, în sfârşit, al recentului roman *Mântuiţi inimile noastre* (Editura Lucman, Bucureşti, 2011), el a devenit o personalitate culturală reprezentativă, pitorească şi, mai ales, apreciată de colegii de condei şi de generaţie.

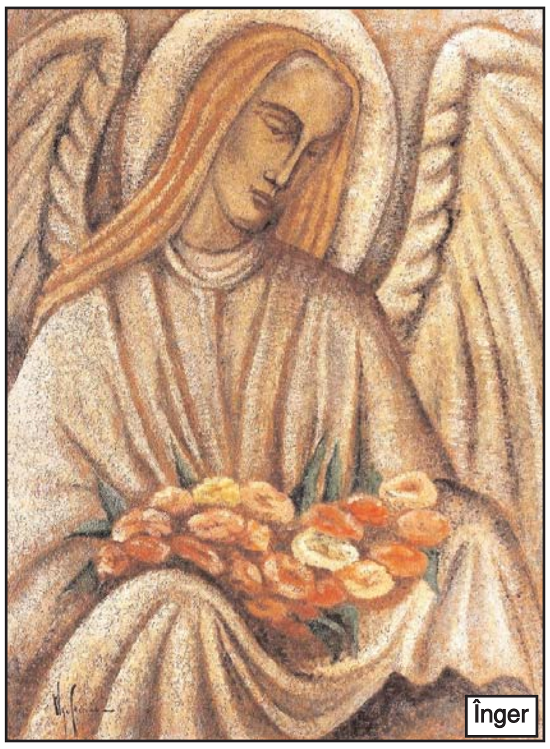
Cărţile sale au apărut la intervale mari de timp, autorul permiţându-şi răgazul unor lecturi selective atente şi al căutării unor forme aparte de elaborare, în aşa fel încât fiecare apariţie să devină unică; deşi sunt scrise de acelaşi autor – ele par uneori o mică enciclopedie a calităţii înnoitoare de ultimă oră.

Le reunesc însă frazele bogate, cu referiri la literatura universală, cu dese trimiteri filosofice, pornind de la înţelepciunea populară, până la mari gânditori ai lumii. E comparabil, ca stil, prin frumuseţea elaborării frazei, prin topica artistică şi prin întorsăturile aparte ale unor expresii, cu Mateiu I. Caragiale, din literatura română, şi cu Gabriel Garcia Márquez, din literatura universală, dar şi cu alţi creatori de aceeaşi talie, fiindcă, de la o anumită culme în sus, unii scriitori încep să semene între ei, prin ceva aparte, menit să capteze pentru totdeauna atenţia cititorilor.

Mă refer în mod deosebit la *Mântuiţi inimile noastre,* ultimul său roman, în care am citit multe pagini încântătoare.

Tema aleasă se referă la monografia geografică şi spirituală a unui cartier bucureştean, situat aproximativ între Şoseaua Viilor, Şoseaua Olteniţei, Giurgiului, Spitalul 9, Cimitirul Bellu şi zona semirurală ce se întinde pe partea dreaptă, până la marginea Bucureştiului, spre comuna Domneşti, în care personajele alese sunt de un pitoresc aparte, iar întâmplările lor, deşi obişnuite, par colosale, prin densitatea afectivităţii pe care o pun în fiecare fapt, prin bucuria trăirii autentice. Eroii principali sunt Avel şi Ludovica Rareş, personaje specifice mahalalei, lucrători într-o fabrică, dar reliefaţi şi apreciaţi de ceilalţi oameni ai cartierului, prin situaţiile trăite şi echilibrul lor de buni gospodari, care respectă preceptele religioase, se iubesc cu pasiune şi se încadrează în ritmicitatea vieţii celorlalţi oameni din cartier.

Naraţiunea se desfăşoară într-un sens invers trecerii timpului: de la bătrâneţea şi decesul lui Avel Rareş, prilej de nemărginită durere pentru Ludovica şi copii, dar şi de continuă rememorare a faptelor anterioare... Vă mărturisesc cum că, într-un fel, m-a şocat această schemă de construcţie narativă, motivându-mi rezerva prin faptul că urmărim cu mai puţină atractivitate evenimentele vieţii unui om despre care ştim, de la început, că a decedat, ca Nichifor Lipan, din romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu... Dar, apoi, cartea m-a captivat din ce în ce mai mult, deoarece evenimentele sunt prezentate cu atâta plasticitate, încât reuşesc să ne convingă că, de fapt, omul acela nu a pierit definitiv, ci trăieşte în memoria soţiei sale şi a prietenilor din cartier.

Înger

Pendularea permanentă între viaţă şi moarte este un avertisment constant (deşi neexprimat), cu atât mai puternic, despre adevărul că toţi suntem muritori, deci trebuie să fim atenţi, anticipativ, mai ales, la modul cum trăim şi ce amintiri şi fapte lăsăm în urma noastră.

În deplină armonie cu familia lui Avel Rareş, sunt prezentaţi oamenii cartierului: profesorul Andrei Serafim, părintele Iulian, fierarul Vică Lazăr, dar şi personaje din istoria culturii şi ştiinţei româneşti, din perioada interbelică – Virgil Carianopol, Păstorel Teodoreanu, Octavian Goga, Barbu Ştefănescu Delavrancea şi alţii – inseraţi decorativ printre oamenii cartierului, deoarece: „Un roman este un fenomen sincretic pe calea cunoaşterii diferenţiate, o lume care scapă de extincţie prin ficţiune şi limbaj, acestea două sunt al treilea sistem de semnalizare, prin profeţie.” (p. 52)

Autorul încearcă să ne convingă de dreptatea alegerii sale, apelând şi la alte argumente: „Probabil că pe atunci personajele din basme umblau printre oameni fără să se sinchisească vreun pic şi cred că dacă asta nu se întâmplă acum e din cauză că nu prea mai credem în ceva!” (p. 53)

Profesorul Andrei Serafim este nu doar înţeleptul cartierului, ci şi un erudit creator, preocupat, mai ales, de elaborarea cărţilor sale, fiindcă el consideră că: „Să-ţi pui sufletul în bătaia soarelui, ca să fie ecoul atâtor suflete, este un miracol, pe care nu oricine îl are”. (p. 54)

Printre oamenii obişnuiţi se strecoară şi câţiva activişti de partid, miliţieni, securişti, rupţi de ceilalţi şi deveniţi primejdioşi, care preiau şi prelungesc faptele dictatorului, îndepărtându-se de rude şi prieteni, care încep să se teamă de ei, oamenii mahalalei rămânând pe circumferinţele a doua şi a treia, cu amorurile lor extraconjugale, cu petrecerile la cârciumi, cu slujbele de duminică la biserică şi cu vizitele la bâlciuri şi spectacole de circ.

Un roman bogat, în care întâmplările reale se îmbină ca în *O mie şi una de nopţi,* care devine cartea de căpătâi pentru modestele personaje prezentate, alături de *Biblie*, ca sugestie că viaţa este o poveste, în interiorul căreia pot avea loc şi întâmplări fantastice, de la oameni până la îngeri şi serafimi, în tendinţa permanentă de purificare prin credinţă şi de spiritualizare prin fapte bune.

Tocmai în reuşita alegerii aurului din nisipurile unor naufragii imaginare constă valoarea romanului lui Pavel Pereş, căruia îi dorim, pe mai departe, deplin succes!

Din învăţături...

Deci, înainte de a-i da [solului tău] învăţătură, socoteşte ce dar ţi-au adus solii care au venit la tine de la acel domn. Aşijderea, şi voi trebuie să trimiteţi un dar asemănător acelui domn pe potriva lui, însă să vă străduiţi ca darul vostru să fie mai de cinste şi mai de preţ decât darul pe care ţi l-au adus, căci aceasta iarăşi este pentru cinstea voastră, ca să se mire mult acel domn, când va vedea darul tău să zică: „O, mare minune, eu de-abia am văzut acest lucru de cinste bun şi mare, pe care mi l-a trimis, şi iată că mi l-a trimis mie, iar acolo câte vor mai fi rămas?” Deci, dacă vei fi astfel lăudat, şi aceasta este acum o cinste şi o laudă pentru tine.

Iar dacă se va întâmpla ca tu să trimiţi mai înainte la acel domn, să te sfătuieşti cu boierii tăi, ce vor spune boierii, dacă trebuie să trimiţi dar acelui domn, sau nu. Dacă vor zice toţi dregătorii: „Trebuie, doamne, să se trimită un dar”, tu iarăşi să vezi ce dar ai mai mare şi mai frumos, pe acela să-l trimiţi, iarăşi pentru cinstea ta, înainte ca să plece. Şi atunci cheamă pe sluga ta, pe care vrei să-l trimiţi sol şi învaţă-l, şi spune-i sfatul tău, care sfat îl va alege Dumnezeu mai mare şi desăvârşit. Şi străduiţi-vă foarte să-i daţi sfat bun şi desăvârşit, cu cinstea cu care te va ajuta Dumnezeu. Şi astfel ai făcut după voia ta cu solul acela.

Acum se cuvine să aflaţi sfat mai bun pentru solul vostru, ca şi acolo să fie cu ispravă pentru cinstea voastră, pentru că înainte ţi-a fost uşor, pentru că ai învăţat şi din sfatul acelui domn şi din întrebarea dregătorilor tăi; acum însă vei trimite sfatul tău, ca şi alţii să înveţe de la tine. De aceea, fă sfat bun şi destoinic. Iar apoi să chemi în taină pe sluga ta, pe care ai ales-o să fie sol, şi vorbeşte-i cu blândeţe şi spune-i: „Sluga mea cea bună şi fătul meu, cât sfat bun şi potrivit ne-a ales Dumnezeu, noi te-am învăţat, dar chibzuiala înţelepciunii cine o va putea înţelege cu mintea, sau cinstea noastră cine o va putea proslăvi acolo, sau inima ta cine o va putea întări, ca să rosteşti către domnul acela cuvântul care să fie spre cinstea noastră? Nimeni, fătul meu, că eu am cerut această înţelepciune de la Domnul şi mi-a dat să înţeleg şi să înfăptuiesc. Iată, până acum, te-am învăţat împreună cu dregătorii mei, iar acum, când eşti în taină numai tu cu mine, eu te voi învăţa de unde este înţelepciunea şi sfatul, şi toată tăria noastră care sunt în această lume: numai de la unul Dumnezeu, fiul lui Dumnezeu, care a fost şi fiul Fecioarei. Că eu, fătul meu, când vreau să fac vreun lucru înţelept sau vreo vitejie, sau fie şi vreo supunere, întotdeauna cer să-mi fie întărire Dumnezeu şi preacurata lui maică. Iar tu, iată că acum mergi de la mine cu învăţătura noastră; de aceea te învăţ, ca şi mine, să iei pe Dumnezeu drept ajutor, şi să faci milostenie în orice vreme, şi să te rogi şi precistei, să-ţi fie ajutoare.”

Scriitorul Mihail Diaconescu și diplomația culturală

Ion PĂTRAȘCU

Primul contact, telefonic, a fost inițiat de profesorul și scriitorul Mihail Diaconescu. Era în ziua de 30 decembrie 2011 când auzeam pentru prima dată vocea maestrului. A dorit să aprecieze, *la cald,* rememorarea lui Gheorghe Năstase, semnată de mine în revista *Pietrele Doamnei* din Domnești-Argeș. Romancierul Mihail Diaconescu l-a cunoscut bine și l-a apreciat în mod deosebit pe Gheorghe Năstase, care, pentru argeșeni, nu a fost doar un om politic și un bun gospodar al județului, dar și un eminent om de cultură. El venise de la Brașov (1961) cu gânduri mari, printre care și acela de a realiza o simbioză între specificul argeșean și cultura ardeleană. În această idee, l-a adus de la Brașov și pe prof. Mihail Diaconescu. Ulterior, după ce l-a transferat și pe Gabriel Țepelea de la Timișoara, Piteștiul a dispus de o *triadă* redutabilă a culturii și învățământului: Năstase, Diaconescu, Țepelea.

La capitolul *lianți,* legătura dintre noi are la bază și factorul regional, adică *patriotismul local,* cu rădăcini ardelene. Născut în localitatea Priboeni, Mihail Diaconescu, având ascendență maternă ardeleană, moștenea nu doar harul de a nara, dar și pasiunea pentru istoria tragică și eroică a strămoșilor săi de peste Carpați. La fel și eu, precum tot satul Galeș de Argeș, am rădăcini în Galeșul Sibiului, localitate încorporată actualmente în orașul Săliște. Este de presupus că ascendența ardeleană, combinată cu elemente subcarpatice, a determinat și un românism mai aparte, poate mai militant. La Domnia Sa, acest lucru este probat, fără dubii, de întreaga operă. În formarea noastră, ca oameni utili societății românești, am avut fiecare de parcurs trasee dificile, cu multe hopuri și numeroase capcane, după cum au fost și vremurile. Într-un moment de sinceritate, profesorul Mihail Diaconescu îmi povestea cum a ajuns membru de partid. A rezultat că, practic, a fost invitat să facă acest pas. Era o necesitate istorică, întrucât elementul românesc era firav de tot, atât în organizațiile de partid, cât și în administrația locală din Ardeal. Am reținut acest amănunt întrucât, din anul 1958, când am fost angajat în Ministerul de Externe, eram martorul eforturilor de românizare a instituțiilor centrale și locale, din toate domeniile de activitate.

Pe noi ne-a apropiat, de asemenea, în cuget și simțire, faptul că și scriitorul Mihail Diaconescu a activat pe plan extern pentru promovarea imaginii țării și a valorilor culturale ale românilor. A făcut acest lucru cu mult succes în perioada când s-a aflat, în calitate de profesor invitat, la Institutul de Romanistică al Universității Humboldt din Berlin, unde a ținut cursuri, a condus seminarii pentru studenți și doctoranzi, a îndrumat elaborarea unor teze de doctorat cu tematică românească. La fel de bine a fost apreciată și prodigioasa activitate publicistică pe teme literare și culturale românești. Parțial, perioada respectivă se reflectă în romanul *Nopți și neliniști,* o lucrare splendidă, care m-a impresionat în mod deosebit. Pentru promovarea istoriei și culturii românești, un rol important au jucat și traducerile din operele sale, în speță romanele istorice, în limbile germană, franceză, engleză și rusă. Ca purtător de cuvânt al unui asemenea mesaj spiritual, Mihail Diaconescu a călcat pe urmele unor veritabili reprezentanți ai diplomației culturale românești, precum Lucian Blaga sau Valentin Lipatti. Din punct de vedere al efectului pe plan extern, opera maestrului este considerată drept *o reflectare fidelă a românilor și a spiritualității lor, cu ceea ce este al lor și numai al lor.*

Romancierul Mihail Diaconescu este un pasionat al istoriei neamului românesc, din cele mai vechi timpuri și până în prezent. Prin *mozaicul* său de romane, scriitorul este convingător în ceea ce privește vechimea trăitorilor din spațiul carpato-dunărean și drumul lor greu, cu sacrificii enorme, pentru devenirea și supraviețuirea lor până în zilele noastre. Nu întâmplător, autorul îl citează pe unionistul Costache Negri în romanul său *Speranța: Suntem un neam străvechi... am pățit multe... Ne-am învățat, deci, să găsim puteri chiar în slăbiciunea noastră.* Observăm că mesajul central al *Speranței* este *mântuire prin unire.* Ajungând în acest punct, nu pot să nu mă gândesc la *strategiile asimetrice*, de care ne vorbește academicianul Mircea Malița în volumul *Cumințenia pământului,* strategii care au permis supraviețuirea noastră de la retragerea aureliană și până în contemporaneitate. Nu numai *plaja* istorică și tematica romanelor sale impresionează, dar și modul magistral în care autorul reușește să mixeze realul cu imaginarul în opere precum *Călătorie spre zei, Culorile sângelui, Marele cântec, Umbrele nopții, Speranța* sau *Sacrificiul,* pentru a aminti doar o parte din vastul *corpus* al lucrărilor sale de excepție.

Romanul istoric este considerat punctul forte al creației sale, cel care îl definește ca interpret epic și simbolic al existenței spirituale românești în timp și spațiu. Domnia Sa este și un strălucit teoretician al tradiționalismului și specificului nostru național. Din paginile romanelor sale istorice mai răzbate și teoria *misiunii românești în istorie și în lume,* valabilă în toate timpurile. În tomurile voluminoase, dedicate personalității și operei sale, apare ca dominantă ideea că Mihail Diaconescu este un *scriitor al cauzei și al restituirilor naționale.* Parcurgând măcar o parte din criticile de specialitate, te întâlnești, în mod sigur, și cu următoarea subliniere a prof. univ. Petre Popa, istoric din Pitești: *Mihail Diaconescu se adapă la acel izvor inepuizabil pentru literatură, care este istoria neamului.* La rândul său, regretatul prof. Gabriel Țepelea, membru de onoare al Academiei Române, evidenția faptul că *genul de roman istoric cultivat de Mihail Diaconescu facilitează invazia documentului în ficțiune... Autorul, în funcție de nevoile eposului, când îmbracă hainele protocolare ale istoricului, când straiele familiare ale povestitorului.* Vorbind despre veridicitatea romanelor istorice ale lui Mihail Diaconescu, Gabriel Țepelea mai adăuga: *Nu un trecut imaginat, confecționat, ci unul desprins din rama evenimentelor constituie osatura romanelor sale.*

La rândul său, Dumitru Almaș evidenția *viziunea tolstoiană a lui Mihail Diaconescu: vastitate, amplitudine diapazonală a subiectelor, a personalităților, a scenelor, a ariei de desfășurare.*

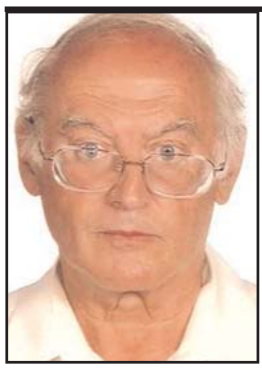
Regretatul istoric român, acad. Florin Constantiniu, releva faptul că, în romanul *Sacrificiul,* Mihail Diaconescu *reînnoiește dovada responsabilității asumate de scriitor în abordarea tematicii istorice. El respectă principiul fundamental al literaturii de acest gen, conform căruia fantezia autorului trebuie să se miște în voie într-un cadru general care să respecte adevărul desfășurărilor trecute. La Mihail Diaconescu,* continua acad. Florin Constantiniu, *reconstituirea evenimentului istoric dă senzația de viu, de real... Romanul* Sacrificiul *reunește textul interpretativ cu documentele epocii, constituindu-se într-o frescă epică cu mare forță evocatoare. Iar în romanul* Suferința, *Marea Unire și-a aflat în Mihail Diaconescu un evocator la nivelul marii ei însemnătăți. Poate de aceea,* ne spunea tot acad. Florin Constantiniu, *Nicolae Iorga regreta că nu a avut mai mult talent literar, care l-ar fi apropiat de adevărul istoric.*

Romanul *Suferința* i-a dus titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Oradea, *pentru meritul de a fi transfigurat epic locuri, evenimente și îndeosebi oameni din istoria românilor bihoreni, ceea ce face din această capodoperă un simbol sfânt al jertfei.*

Romancierul Mihail Diaconescu s-a dovedit și un diplomat înnăscut. Ne spunea acest lucru ambasadorul Valentin Lipatti. Comentând romanul *Speranța,* Lipatti semnalează *un aspect mai puțin întâlnit în romanul istoric românesc de astăzi. Este vorba de ponderea și semnificația pe care diplomația și negocierile le dobândesc în țesătura întregii construcții a cărții.* Erau avute în vedere, printre altele, paginile în care autorul evidenția eforturile diplomatice depuse de unionistul Costache Negri la Istanbul în problema secularizării averilor mănăstirești. *Și atunci, ca și în alte împrejurări istorice* – subliniază autorul romanului – *solidaritatea românească nu a funcționat. Marii boieri din țară sau din capitala Imperiului Otoman își urmăreau propriile interese.* Până la urmă, Costache Negri *a găsit înțelegere* la marele vizir și la sultan, însă în schimbul sumei de un milion de piaștri, necesari Imperiului Otoman pentru a duce Războiul Crimeei. Aici este tot un fapt istoric și nu imaginația autorului. Despre demersurile lui Costache Negri am găsit cuvinte elogioase și în volumul *Icoane de lumină,* semnat de diplomatul Nicolae Petrașcu (fratele pictorului Gheorghe Petrașcu). Citez: *Costache Negri a luptat pe viață și pe moarte ca țara să-și redobândească a patra parte din pământurile și veniturile ei, respectiv 2,5 milioane de pogoane de pământ din Moldova și Valahia, numeroase biserici și școli românești, precum și cei o jumătate de milion de țărani români legați de piciorul Muntelui Athos.*

Revenind la romanul *Speranța*, aflăm de la autorul acestuia că *domnul Negri știa că chestiunea averilor stăpânite de mănăstirile închinate mai avea încă destule tocmeli de trecut... aici, în viesparul duplicităților și intrigilor orientale.* Ambasadorul Valentin Lipatti îi acorda notă maximă romancierului Mihail Diaconescu *pentru modul strălucit în care stăpânește elemente definitorii ale diplomației, pentru faptul că personajele istorice din* Speranța *sunt pe deplin conștiente de menirea lor.* După opinia eminentului diplomat, Mihail Diaconescu *a știut, în chip fericit, să surprindă, să analizeze și să integreze organic, în peripețiile politice ale romanului, trăsăturile definitorii și practicile care nu au încetat să se impună în diplomația timpurilor moderne.* Aceasta îl îndreptățea pe ambasadorul Valentin Lipatti să concluzioneze că *scriitorul este înzestrat cu un al șaselea simț, cel diplomatic.*

Orizont SF

Aventuri politico-polițiste

Mircea OPRIȚĂ

Doi autori minori pentru gen, dar interesanți prin emanațiile senzaționale ale scurtei lor biografii, fac obiectul acestor însemnări retrospective.

Născut, se pare, în 1924, **Paul Ioanid** este autorul unei povestiri de anticipație intitulate *Cu trenul interplanetar*, 1954. Înrudită cu alte texte SF produse în jurul anului 1955 de Mihai Stoleru, Radu Sergiu, Mircea Brateș, Radu Nor, I.M. Ștefan, lucrarea, mai curând reportaj de popularizare decât scriere cu pretenții de literatură, ilustrează orientarea tehnicistă a genului într-un moment de larg interes pentru „cucerirea spațiului cosmic”, activitate intrată deja într-o etapă practică prin eforturile sovieticilor de a lansa primii sateliți artificiali și de a se înscrie în fruntea cursei ce avea să ducă peste câțiva ani la performanța plasării omului pe o orbită circumterestră. Pe asemenea subiecte, Paul Ioanid s-a mai exprimat la modul „autorizat” și cu alte prilejuri, în presă, la radio și TV, fiind pilot de avioane și expert în aeronautică, beneficiar al unor studii de specialitate făcute la Moscova cu Tupolev și Antonov și reprezentant al României în programul spațial secret al URSS.

Și lui **Igor Sevianu** i se cunoaște tot o singură tentativă de abordare a genului SF: povestirea *Am fost astronaut!*, publicată în colaborare cu Vlad Dobrencovici în 1955, pe același val de entuziasm stârnit de perspectiva lansării în URSS a primilor sateliți artificiali ai Pământului – idee popularizată la modul exaltat și la noi prin publicațiile vremii. Povestirea închipuie o vizită la bordul unui mare satelit artificial compus din laboratoare de cercetare științifică, unde vizitatorul uimit primește explicațiile tehnice de rigoare. Momentul de senzație al povestirii este constituit de exersarea imponderabilității în spațiul cosmic, însă talentul precar al celor care se străduiesc să-l descrie la modul anticipat îl ratează cu brio. Textul rămâne, totuși, ilustrativ pentru eforturile anticipației noastre de a se reinventa după cel de-Al Doilea Război Mondial într-o formulă tehnicistă și într-un context pregătitor pentru apariția, în octombrie 1955, a *Colecției „Povestiri Științifico-Fantastice”.*

Dacă producțiile acestea rămân aproape insignifiante pentru istoria genului, iată și contextul biografic în care apar. Amândoi autorii discutați aici au figurat – și nu doar formal, în acte – între comuniștii ilegaliști recrutați din mediile evreiești ale Bucureștiului în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. De numele lui Igor Sevianu (Igor Herșcovici, inițial) se leagă, de pildă, proiectarea și organizarea unor sabotaje spre sfârșitul războiului, sub conducerea lui Emil Bodnăraș, șeful comisiei militare a PCR, apoi participarea efectivă la Insurecția de la 23 August din capitală. Ca recompensă pentru asemenea activități, va face o rapidă ascensiune în aparatul politico-administrativ instituit de regimul comunist, lucrând, ca inginer, în departamentul aviatic al Ministerului de Interne. Frații Alexandru și Paul Ioanid (foști Leibovici), urcă și ei de tineri în ierarhiile epocii, primul ajuns colonel și șef al Direcției judiciare a Miliției, cel de-al doilea, sefistul nostru, devenit expert în probleme aeronautice și profesor de balistică la Academia Militară, șef, tot acolo, al Catedrei de studii aviatice. La fel s-a întâmplat și cu alte persoane din anturajul lor. Soția lui Igor Sevianu, Monica (fostă Abraham, iar din prima căsătorie Alfandari), avea să intre curând în departamentul pentru țări străine al Radioului. Glanștein Abrașa (devenit Sașa Mușat), fire aventuroasă și cu pasiunea conspirațiilor secrete, urma să ajungă conferențiar la Universitatea din București, de unde e trimis în 1948 cu misiuni speciale în Occident și deconspirat la Paris ca spion. În sfârșit, li se alătură Haralambie Obedeanu (Hari Lazarovici), viitor redactor la *Scânteia* și profesor de jurnalism la Școala de partid „Jdanov”.

Paul Ioanid în cineverité-ul securist *Reconstituirea*

Igor și Monica Sevianu, în anii 1950

Tuturor acestor ilegaliști lansați promițător în evoluțiile politice și culturale de la mijlocul secolului trecut, caracterizate prin stalinizarea efectivă a României, carierele le-au fost stopate însă brutal, în împrejurările – dubioase și dramatice totodată – descrise de propaganda epocii sub titlul de senzație polițistă „Banda Ioanid”. Igor Sevianu, Paul Ioanid și ceilalți amintiți mai sus ar fi participat astfel la cel mai faimos caz de jaf armat al unei Bănci Naționale dintr-un stat comunist, premeditat în mod temerar și săvârșit la 28 iulie 1958. Filmul propagandistic *Reconstituirea* (1960), produs de Ministerul de Interne cu inculpații obligați să-și joace propriile roluri și distribuit exclusiv pentru cadrele de partid, prezintă un scenariu senzațional, în care grupul imobilizează un taximetrist pentru a-i folosi autovehiculul la abordarea mașinii blindate a Băncii Naționale, din care sustrag doi saci cu bani (1.600.000 lei), în ideea de a-i dona unor organizații sioniste sau de a fugi peste graniță. Condamnați la moarte, cinci dintre ei (cu excepția Monicăi Sevianu, căreia pedeapsa i s-a comutat în detenție pe viață, însă în 1964 a fost amnistiată, permițându-i-se expatrierea în Israel) au fost executați la 18 februarie 1960, în închisoarea Jilava.

Din portretele caricaturale confecționate în epocă de propaganda comunistă e greu de stabilit astăzi adevărul asupra evenimentelor respective. În extrema setului de ipoteze vehiculate este cea conform căreia jaful de la Banca Națională nici măcar n-ar fi putut avea loc sub severele măsuri de supraveghere ale timpului, totul fiind o înscenare a Securității pentru compromiterea exemplară a unui grup de intelectuali evrei în contextul orientării antievreiești a Partidului Comunist Român după plecarea trupelor sovietice din țară. În varianta acreditată de propaganda epocii, precum și de execuția protagoniștilor jafului amintit, e de luat în seamă spiritul lor aventurier, dovedit prin fapte produse în anii ilegalității politice și ai războiului, dar și frustrarea consecutivă declasării sociale: toți fuseseră debarcați în 1958-59 din pozițiile obținute ca recompensă pentru trecutul lor comunist, fie pentru lipsă de studii corespunzătoare funcțiilor, fie pentru „incompetență”, fie ca urmare a ranchiunelor unor vârfuri ale sistemului, precum Alexandru Drăghici, în familia căruia Alexandru Ioanid avusese nefericita inspirație de a pătrunde, părăsind-o ulterior, în urma unui divorț greu „înghițit” de durul și omnipotentul, atunci, ministru de Interne.

Despre Paul Ioanid a circulat o legendă, confecționată tot în laboratoarele Securității, conform căreia el ar fi reușit să scape trecând granița în URSS, unde cunoștințele sale de acolo i-ar fi făcut urma pierdută; după cum pierdută ar rămâne și urma banilor jefuiți de la Banca Națională și ascunși tot de autorul *Trenului interplanetar* prin împrejurimile Brașovului. Dacă și-ar fi amintit la vreme de scrierea respectivă, nu e exclus ca Securitatea să fi plasat ascunzătoarea undeva, mai la distanță, prin spațiul cosmic...

(Urmare din pag. 4)

Anii au trecut. Nivelul de trai a mers în jos și mortalitatea infantilă a crescut, alcoolismul a mers și mai mult în sus. Și a apărut ceva nou: poluarea a crescut enorm. Erau pe deplin conștienți de deficitul de libertate în raport cu Vestul, dar se agățau de avantaje, de material, de somatic. Atunci când și acest lucru s-a dovedit greșit, a apărut o masivă criză spirituală. Partidul a fost la fel de orb vizavi de efecte, precum au fost și comuniștii din Vest. Iar acesta a fost blestemul lor, la fel cum va fi blestemul economiștilor oficiali occidentali. La petreceri se mâncau alimente pe care nu le-am văzut niciodată în magazine. În timpul unui drum cu mașina, în 1967, mi-au explicat cum funcționează sistemul: câteva baterii de radio sau ceva bani dați bunicii de la colhoz, primind, în schimb, o jumătate de porc. Aproape jumătate din populație locuia la țară și era angajată în activități de microfermă.

Clasa muncitoare sovietică nu avea un nivel material rău în anii 1970-80. Dar nu a existat niciun progres, ba chiar s-a observat înclinarea spre înapoi. Propaganda nu s-a diminuat, s-au schimbat oarecum doar sloganurile. Nu mai era revoluția proletariatului, ci revoluția „tehnico-științifică”. Exista o încredere în tehnologia informațională mai mare chiar decât în Vest – aceasta era calea prin care toate problemele de planificare urmau să fie rezolvate. Nu le trecea prin cap că oamenilor le-ar plăcea să facă unele lucruri ei înșiși, nu toate, dar măcar unele. Erau orbi din acest punct de vedere, așa cum sunt corporațiile gigantice din Vest care vor să umfle pe oricine cu aceeași mâncare dubioasă.

În 1988, pe când călătoream cu trenul prin Siberia, erau la fel de puțini cei care credeau în sistem cum erau americanii care credeau în războiul din Vietnam cu 15 ani mai devreme. Doar fanaticii și persoanele din sistem cu funcții bine plătite continuau să creadă. Cu alte cuvinte, sfârșitul era aproape. Ceea ce lipsea era un impuls. Și acesta a venit, din RDG, din Leipzig, în octombrie 1989.

Materialiștii americani și alții ca ei cred, desigur, că lipsa de bunuri din rafturile magazinelor este ceea ce a doborât în cele din urmă regimul. Dar ei „organizau” procurarea de bunuri, la fel ca norvegienii în timpul ocupației din 1840-45. Mult mai importantă decât aceste aspecte economice a fost criza spirituală.

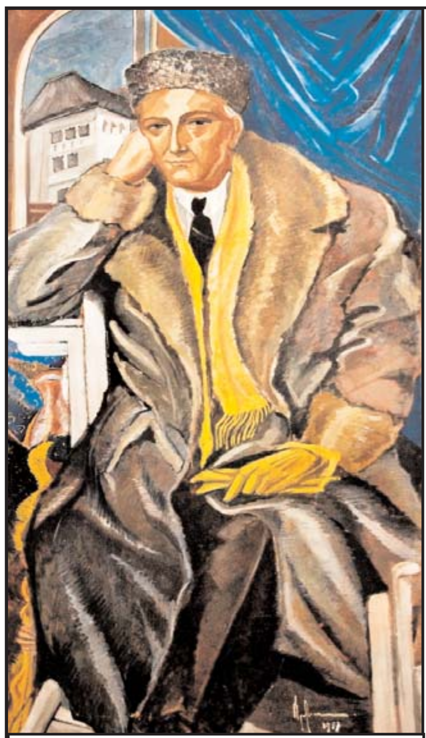
Istoria a preluat rolul lui Dumnezeu, Marx a fost Duhul Sfânt, Lenin a fost Salvatorul, Stalin a fost apostolul Paul. Ceva a fost în neregulă cu toți aceștia. Dar au mai fost și Maica Domnului și Maica Rusia, către care puteau șopti, aici, pe malul lacului, în care se reflectau stejarii și turlele bisericii. Acolo se puteau vedea și ei, în oglindă, Raskolnikov și frații Karamazov și toți ceilalți pe care sistemul sovietic a crezut că-i poate „domestici”. Aceștia vor supraviețui probabil și capitalismului gangsteresc și participării norvegiene la golirea Rusiei de resurse prin intermediul „regiunii Barents”.

Dar sistemul trebuie evaluat și în raport cu sistemul care-i va urma. După moartea nazismului, lucruri frumoase au înflorit, cum se știe, în Germania. Dar ceea ce fusese ținut sub control și a izbucnit după decesul socialismului sovietic au fost mai ales șerpi și broaște buboase, în întregime hidoși. Fără nicio nostalgie, compătimesc împreună cu rușii în tristețea lor după oportunitățile pe care le-au pierdut.

(Fragmente din secțiunea „Soviet Socialism” a autobiografiei lui Johan Galtung, *On the Peace Path Through the World,* 2000.)

Olga Greceanu

Nicu Greceanu la Măldărăști

Olga Greceanu s-a născut la 4/17 august 1890, la Mănăstirea Nămăiești, lângă Câmpulung (în familia Șeșevski: tatăl de origine poloneză, mama de origine germană). Urmează șase clase la Institutul Pompilian, apoi alte șase la Institutul Șeșevski din București, iar în 1911 începe studiile la Facultatea de Chimie și la Academia de Artă din Liège, Belgia, pe care le întrerupe în 1914 din cauza războiului. În 1914 se căsătorește cu Nicolae Greceanu, student la Institutul Politehnic din Liège. Revine în țară și inițiază împreună cu Cecilia Cuțescu-Storck prima asociație a femeilor pictorițe și sculptorițe; în 1915, participă la prima expoziție a asociației, la Ateneul Român. În 1919 reia studiile la Liège, pe care le absolvă în 1922. Participă la numeroase expoziții, singură sau alături de alte artiste (Iași, 1918; Ateneul Român, 1919; București, 1922, 1923; New York, 1924; București, 1925, 1926; Bruxelles și București, 1927; Paris și București, 1928; Barcelona, unde primește Marele Premiu, și București, 1929; Haga, 1930; Praga, 1931; Roma, 1933; Varșovia, 1934, și multe altele, în țară și peste hotare. În 1930 studiază la Paris tehnica frescei, cu Paul Baudouin. Pictează numeroase fresce: în clădirea Sinodului (1932), Academia de Arhitectură (1937), Judecătoria de Galben/Piața Amzei, Primăria de Verde/Banu Manta, Gara Regală Mogoșoaia (1938), la conacul de la Bălteni și în casa lui Grigore Gafencu (1939), Institutul pentru Studiul Istoriei Universale (1942), Biserica din Bălteni-Dâmbovița (1945) etc.

Răstignire, detaliu

Ctitorii Basarabi. Universitatea de Arhitectură, București

A publicat mai multe cărți: *Compoziția murală: Legile și tehnica ei* (1935), *Cula de la Măldărăști* (1937), *Specificul național în pictură* (1939), *Pe urma pașilor Tăi, Iisus* (1940), *Femmes peintres d'autrefois* (1943), *Să ne rugăm...* (1943), *Le Visage du Christ et les peintres de la Renaissance* (1944), *Vreau* (roman, 1944).

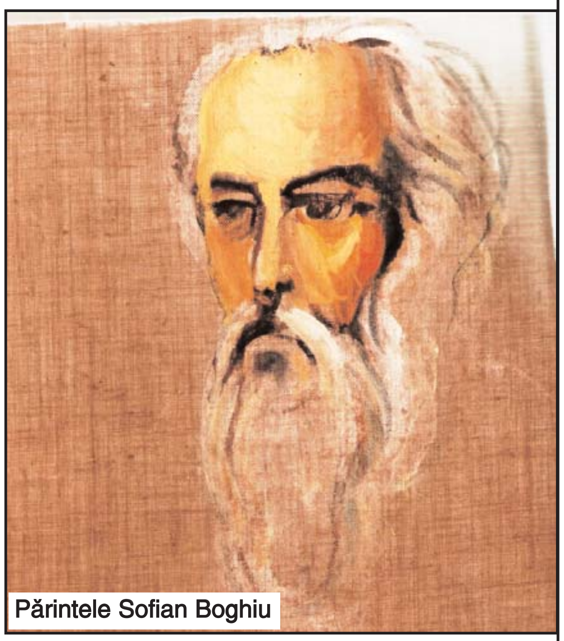
În 1961, moare Nicolae Greceanu. Din 1962, Olga Greceanu se dedică picturii bisericești. În 1969, împreună cu Eduard Săulescu, pictează Mausoleul de la Mărășești. Moare la 16 noiembrie 1978, la București, este înmormântată la Cimitirul Bellu.

După 1989 i se publică o serie de manuscrise, unele neterminate, altele ascunse în vremea regimului comunist: *Ura care ucide* (roman, 2000), *Femei pictore de altădată* (2008, traducerea cărții din 1943), *De Crăciun* (2008), *Meditații la Evanghelii* (2010), *Dicționarul Biblic Ortodox* (2012), *Dicționarul zugravilor de subțire monahi și mireni* (2013).

O pictoriță vizionară, de înaltă spiritualitate ortodoxă, Olga Greceanu a fost una dintre cele mai apreciate artiste din perioada interbelică. Pe lângă expozițiile din țară și străinătate, unde s-a făcut deosebit de apreciată, prin stilul său neobizantin, a pictat biserici, a întocmit un monumental Dicționar Creștin Ortodox, *dăruit în manuscris Patriarhiei Române, a scris cărți de artă și de meditații profund religioase. A fost o fervent participantă a „Rugului Aprins", fiind o apropiată a arhimandritului Benedict Ghiuș, căruia i-a încredințat spre păstrare manuscrisele pe teme biblice. A fost singura femeie care a predicat în biserică cu aprobarea patriarhului Justinian Marina.*

Cum se explică faptul că astăzi marele public și în special tineretul nu știu aproape nimic despre o creatoare cu o activitate atât de importantă? Încă din timpul vieții ei, pe măsură ce se instala dominația comunistă, Olga Greceanu era împinsă la marginea societății, socotită indezirabilă atât prin origine, cât mai ales prin propaganda religioasă deschisă pe care o făcea. Nu a mai fost pomenită în cărțile de istoria artei, volumele scrise de ea au fost dosite, picturile din instituțiile publice acoperite cu var, iar la conacul ei din comuna Bălteni, județul Dâmbovița, pereții pictați de ea au fost dărâmați, iar cărțile arse. Și astfel, asupra Olgăi Greceanu s-a așternut uitarea.

(De pe coperta a patra a volumului *Meditații la Evanghelii*, Ed. Sophia, București, 2010, Cuvânt înainte de ÎPS Nicolae Corneanu, Prefață, date bibliografice și referințe critice de Adina Nanu.)

Părintele Sofian Boghiu

Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București

Număr ilustrat cu picturi de Olga Greceanu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- ÎPS CALINIC – arhiepiscop al Argeșului și Muscelului
- Acad. Johan GALTUNG – Norvegia
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Marian MIHĂESCU – profesor, Curtea de Argeș
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Tudor PETCU – drd. filosofie, București
- Constantin POPESCU – prof. univ., București
- Alexandru TAȘNADI – prof. univ., București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Terezia FILIP – prof. univ., Baia Mare
- Emil LUNGEANU – scriitor, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Adina NANU – prof. univ., București
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca